

**T.C.
NUH NACİ YAZGAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI**

**KADIN KİMLİĞİNİN DÖNÜŞÜMÜ VE
SİYASALLAŞMASI KARŞISINDA ERİL SİYASETİN
SÖYLEMİ: SİYASİLERİN TWİTTER
PAYLAŞIMLARINDA KADIN
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Hazırlayan
Tülin ÇETİNKAYA**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Ergin ULUSOY**

**Eylül 2022
KAYSERİ**

**T.C.
NUH NACİ YAZGAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI**

**KADIN KİMLİĞİNİN DÖNÜŞÜMÜ VE
SİYASALLAŞMASI KARŞISINDA ERİL SİYASETİN
SÖYLEMİ: SİYASİLERİN TWİTTER
PAYLAŞIMLARINDA KADIN
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Hazırlayan
Tülin ÇETİNKAYA**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Ergin ULUSOY**

**Eylül 2022
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tülin ÇETİNKAYA

İmza

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

“Kadın Kimliğinin Dönüşümü ve Siyasallaşması Karşısında Eril Siyasetin Söylemi
Siyasilerin Twitter Paylaşımlarında Kadın” adlı Yüksek Lisans tezi Nuh Naci Yazgan
Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Tez Danışmanı

Tülin ÇETİNKAYA

Dr. Öğr. Üyesi Ergin ULUSOY

İmza

İmza

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD Başkanı

Dr. Öğr. Üyesi H. Serkan AKILLI

İmza

KABUL VE ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Üyesi Ergin ULUSOY'un danışmanlığında Tülin ÇETİNKAYA tarafından hazırlanan “Kadın Kimliğinin Dönüşümü ve Siyasallaşması Karşısında Eril Siyasetin Söylemi: Siyasilerin Twitter Paylaşımlarında Kadın” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında **yüksek lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

22/08/2022

JÜRİ:

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Ergin ULUSOY

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Damla MÜRSÜL

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Elvan CENİKLİ

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Kurulunun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /...../

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR

Bu tezi yazmamda yardımcı olan ve benden desteğini esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ergin ULUSOY'a teşekkür ederim (Kayseri, 04/06/2022).

Tülin ÇETİNKAYA

İmza

XXXXXXXXXX

KADIN KİMLİĞİNİN DÖNÜŞÜMÜ VE SİYASALLAŞMASI KARŞISINDA ERİL SİYASETİN SÖYLEMİ: SİYASİLERİN TWİTTER PAYLAŞIMLARINDA KADIN

Tülin ÇETİNKAYA

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2022

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ergin ULUSOY

ÖZET

Kimlik kavramı süreklilik, aynılık, bir kişi ya da şeyin kendi gerçekliği, kişinin kim olduğu, kişiyi ötekilerden ayıran durumlar, nitelik ve özelliklerin bütünü başlıkları etrafında tanımlanabilen disiplinler arası bir kavramdır. Kimliğin bu dinamik özelliği onu hız ve değişim odaklı bir toplumsal yaşam düzeninde daha da önemli kılar. Kimlik kavramı siyasal açıdan ele alındığında da iktidar pratiklerinin ve politik alandaki söylemin en önemli biçimlendiricileri arasındadır. Bu çalışmada da araştırmanın odağında siyaset bilimi yer almış ve bu çerçevede çalışmanın konusu “eril siyaset” ve “kadın kimliği” kavramlarının etkileşimi ekseninde incelenmiştir. Çalışmanın temel problemi; eril hegemonyanın aracı olan cinsiyetçi dil ve söylem üzerinden siyasete yansımalarının feminist ve ataerkil perspektiften incelenir olup olmadığıdır.

Çalışmada eril siyasetin inşasıyla güçlenen ataerkil düzenin parametreleri incelenmiş ve bu bağlamda feminizmin kadın kimliği çıkışının eril siyaset üzerindeki yansımaları, eril siyasetin kadın ve kadın kimliğine yönelik söylemi açıklamaya çalışılmıştır. Çalışma, nitel bir araştırma olarak planlanmış ve veri kaynağı olarak araştırmanın gerçekleştirildiği tarihte %10 barajını aşmayı başaran beş siyasal partiden belirlenmiş kişilerin Twitter hesapları incelemeye alınmıştır. Bu noktada örnekleme oluşturan kişilerin seçilmesinde partideki önemleri, Twitter’daki takipçi sayıları ve Tweet sayıları dikkate alınmıştır. Toplanan veriler içerik analizinin yanı sıra tematik analize tabi tutulmuş, analizlerin gerçekleştirilmesinde Maxqda programı kullanılmıştır. Kod haritası çalışmaya dahil edilen tweetler doğrultusunda kişilerin ifadelerinde yoğun olarak belirlenen kod ise 81 tweet ile “şiddet ile mücadele”dir. Bu bağlamda Türkiye’de en çok gündeme gelen kadın sorunu ‘kadına yönelik şiddettir’. Siyasette toplumun üzerinde

yaşadığı gerçeklik üzerinden gerçekleştiği için çalışmamızın iki ana aksını oluşturan ataerkil ve feminist bakış açısı bu sorunu görmezden gelememiştir. Bu noktada kadına yönelik şiddetin iki farklı perspektif üzerinden dile yansımaları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Ataerki, Feminizm, Eril Siyaset, Cinsel Ayrımcılık

THE DISCOURSE OF MALE POLITICS AGAINST THE TRANSFORMATION AND POLITIZATION OF WOMEN'S IDENTITY: WOMEN IN POLITICIANS' TWITTER POSTINGS

Tülin ÇETİNKAYA

Nuh Naci Yazgan University, Institute of Social Sciences

Master of Political Science and Public Administration with Thesis,

September 2022

Supervisor: Asst. Prof. Ergin ULUSOY

ABSTRACT

The concept of identity is an interdisciplinary concept that can be defined around the titles of continuity, sameness, the reality of a person or thing, who the person is, the situations that separate the person from the others, the whole of qualities and characteristics. This dynamic feature of identity makes it even more important in a social life order focused on speed and change. When the concept of identity is considered from a political aspect, it is seen that it is among the most important formatives of power practices and discourse in the political field. In this study, political science was the focus of the research, and in this context, the subject of the study was examined in the axis of the interaction of the concepts of “masculine politics” and “female identity”. The main problem of the study; whether it is reflected in politics through sexist language and discourse, which is the tool of masculine hegemony, is examined from a feminist and patriarchal perspective. In the study, the parameters of the patriarchal order, which is strengthened by the construction of masculine politics, were examined and in this context, the reflections of feminism’s emergence of female identity on masculine politics, and the discourse of masculine politics on women and women’s identity were tried to be explained. The study was planned as a qualitative research and as a data source, the Twitter accounts of the five political parties that managed to exceed the 10% threshold at the time of the research were examined. At this point, their importance in the party, the number of followers on Twitter and the number of Tweets were taken into account in the selection of the people who formed the sample. The collected data were subjected to thematic analysis as well as content analysis and discourse analysis, and the Maxqda program was used in the analysis.

Keywords: Gender, Patriarchy, Feminism, Masculine Politics, Sexism

İÇİNDEKİLER

KADIN KİMLİĞİNİN DÖNÜŞÜMÜ VE SİYASALLAŞMASI KARŞISINDA ERİL SİYASETİN SÖYLEMİ: SİYASİLERİN TWİTTER PAYLAŞIMLARINDA KADIN

Sayfa

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI.....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iv
ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
GİRİŞ.....	1

1.BÖLÜM: TOPLUMSAL VE SİYASAL AÇIDAN KİMLİK

1.1. Psikolojik Perspektifte Kimlik.....	5
1.2. Toplumsallaşma Sürecinde Kimlik.....	9
1.3. Kimlik ve Siyaset.....	12

2.BÖLÜM: FEMİNİZM VE TOPLUMSAL CİNSİYET

2.1. Feminist Teori ve Kadın Kimliğinin Siyasallaşması	20
2.1.1. Feminist Teori	25
2.1.2. Liberal Feminizm.....	28
2.1.3. Marksist Feminizm.....	31
2.1.4. Radikal Feminizm.....	33
2.1.5. Postmodern Feminizm.....	36
2.2. Toplumsal Cinsiyet.....	40
2.3. Ataerki, Patriarşi ve Cinsiyetçilik.....	44
2.4. Ataerkinin Ahlak ve Siyasetle İlişkisi	48
2.5. Feminist Çerçeve ve Ataerki.....	52
2.6. Ataerkinin Bir Düzenleme Pratiği Olarak Cinsiyetçi Dil Kullanımı.....	58

3. BÖLÜM: YÖNTEM VE ANALİZ

3.1. Araştırmanın Sorunsalı / Problemi	63
3.2. Katılımcıların Belirlenmesi.....	63
3.3. Araştırmanın Deseni ve Veri Toplama Tekniği.....	63
3.4. Araştırmanın Yöntemi	64
3.5. Araştırmanın Kod Kitabının Oluşturulması	66
3.6. Araştırmanın Kapsamı, Örneklemi ve Sınırlılıkları.....	66
3.7. Bulgular ve Analiz.....	67
3.7.1. Ataerki Bakış Açısı..	67
3.7.2. Feminist Bakış Açısı.....	78

4. BÖLÜM:

İLİŞKİSEL ANALİZLER	93
SONUÇ.....	97
KAYNAKÇA.....	100

TABLÖLÄR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. TBMM’deki Kadın ve Erkek Milletvekili Oranları.....	51
Tablo 2. Ataerkil Bakış Açısı Temasına Göre Tweetlerin Dağılımı.....	76
Tablo 3. Feminist Bakış Açısı Temasına Göre Tweetlerin Dağılımı.....	90

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Ataerkil Bakış Açısı Kod-Alt Kod Bölümleri.....	68
Şekil 2. Feminist Bakış Açısı Kod-Alt Kod Bölümleri.....	78
Şekil 3. Kod Haritası Kod Haritası.....	93
Şekil 4. Kod Haritası Siyasilerin Attığı Tweetler Bağlamında Ortaya Çıkan Kod Bulut.....	96

GİRİŞ

Feminizm, kadınların ekonomik, sosyal ve siyasi hakları için verilen mücadeleyi imleyen bir toplumsal hareket ve ideolojidir. Feminizmin içerisinde anlam kazanan feminist hareket ise kadınların çalışma hakkı, oy kullanma hakkı ve şiddetten uzak yaşama hakkı gibi birçok farklı hedefin gerçekleştirilmesi amacını taşıyan küresel bir harekettir. Kadınlar, geçtiğimiz yüzyılda çok şey kazanmış olsa dahi bugün hala birçok sorunla mücadele etmektedir. Feminizmin tarihsel seyrine bakıldığında ilk dalga hareketlerin on dokuzuncu ve yüzyılın başlarında gerçekleştiği görülmektedir. Birinci dalga feministler, kadınların oy hakkı için büyük çabalar harcamıştır. İkinci dalganın ortaya çıkışı ise 1960'lı ve 1970'li yıllara denk düşmektedir. Bu dönemde feminist mücadele, oy hakkı ile ilgili olmanın ötesine geniş katılımlı ve örgütlü biçimde ilk kez geçmiştir. Böylece feminizmin mücadele alanları daha kapsamlı hale gelmiştir: Eşit ücret hakkı, doğum kontrolüne erişim ve güvenli ayni zamanda yasal kürtaj hakları hem fiziksel hem de cinsel şiddetten uzak yaşama hakkı gibi haklar feminizmin mücadelesi kapsamına girmiştir. Üçüncü dalga feminizm, 1990'larda başlamıştır. Irk, etnik köken ve cinsel kimlik gibi konuları da kapsayan, post modernite etkisiyle kimliksel olanın görünürleştiği bir feminizm biçimidir. Günümüzdeki feminist dalganın ise 2012 yılı civarında başladığı varsayılmaktadır. Dördüncü dalga olarak da adlandırılan bu feminizm, diğer tüm konuların yanı sıra taciz, vücut olumlama ve tecavüz kültürüne odaklanmıştır.

Çalışma, bu kapsamda tarih boyunca kişisel, dini, etnik veya ulusal tutkulara ve suçlara yol açan kimlik kavramının üzerine odaklanan bir bakış açısı temelinde oluşturulmuştur. Bu doğrultuda ilk olarak toplumsal kimlik ve siyasal açıdan kimliği tanımlamaya yönelik çeşitli yaklaşımlar ve her bir yaklaşımın sunduğu imkanlar ve mücadeleler belirlenmiştir. Kimlik, siyaset ve güç arasındaki ilişkiler çalışmanın bu bölümündeki saptamaların nihai hedefini oluşturmuştur. Bu anlamda modern toplumlarda kimliğe dair sosyal ve psikolojik etkileşimlerde açıklamalarda ele alınan diğer parametreler olarak çalışmanın içeriğine dahil edilmiştir. Çalışmada mümkün olduğunca bütüncül bir fotoğraf çekebilmek için kimlik kavramı birçok disiplin bağlamında incelenmiştir. Bu anlamda çalışmanın dahil olduğu alan olarak siyaset bilimi de çalışmada kimliğin irdelendiği merkez unsur olarak değerlendirmelere dahil edilmiştir.

Siyaset bilimi çerçevesinde kimliklerin özcü veya sosyal olarak nasıl inşa edildiği, bir hareketin etrafında örgütlenen kimliklerin baskın yönleri, aktivistlerin güç unsurlarıyla karşılaştıklarında ortaya çıkan zorluklar açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın siyaset bilimi çerçevesini izlemesi dolayısıyla feminizm ve feminist aktivistlerin hedeflediği kültürel ve politik hedefler de yine çalışma içerisinde üzerinde durulan konular arasında yer almıştır. Feminizm tam da bu noktada kadınların yasal haklarını, kişisel ve sosyal fırsatlarını aynı zamanda kamusal rollerini iyileştirmeye yönelik organize çabalar göstermektedir. Feminizmi toplumsal bir hareket olarak ele alan bu çalışmada; feminizmin iniş çıkışlarına özellikle yer verilmiştir. Aynı zamanda feminizmin tarih boyunca savaştığı en büyük kavram “ataerkillik” kavramı ise tek bir boyuttan değil, çeşitli boyutlardan anlatılmaya çalışılmıştır.

Feminizm ataerkil düzen çerçevesinde gelişen ekonomik, politik yapıya ve hatta sivil topluma dahi eleştirilerde bulunmaktadır. Bu bağlamda ataerkil düzenin kadınlar üzerinde kapı bekçiliği mekanizması kurduğu birçok alan olduğu söylenebilir. Bunlardan en önemlisi çalışmanın da üzerinde durduğu dil ve bilinçdışı söylemdir. Bu bağlamda tezin konusu, Türk siyasal hayatında “eril dil” ve “kadın kimliği” kavramlarının karşılıklı ilişki durumunu anlamaya yöneliktir. Çalışma aynı zamanda ataerkinin cinsiyetçi dil pratiği ve toplumdaki yansımaları saptamayı da hedeflemektedir. Nitekim daha önce de bahsedildiği üzere kimlik kavramı siyaset bilimi odaklı biçimde ele alınmış ve bu noktada da kadın kimliği konunun sınırlarını tayin etmiştir.

Çalışmanın nihai amacı; ataerkinin cinsiyetçi dil kullanımı üzerine literatürdeki Türkçe kaynak eksikliğine katkı yapmaktır. Çalışma esnasında nitel bir yöntem olan içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi metinsel, görsel ve işitsel verilere uygulanacak kadar çok yönlü bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknolojinin yaygınlaşmasıyla beraber büyük bir veri birikimi oluşmuştur. Bu noktada içerik analizi metinsel analiz alanıyla sınırlı değil, kodlama yöntemiyle sistematik bir tekniktir. Tüm bu sistematik kodlama ve analiz konusunda verilerin test edilebilir olması, teori geliştirilebilir olması için veri işleme aracı olarak MaxQDA programı tercih edilmiştir. MaxQDA, Türkiye’deki sosyal bilimlerde alanındaki çalışmalarda henüz yeterince kullanılmayan ancak analitik veri üretmek konusunda yurtdışı kaynaklı çalışmalarda oldukça sık kullanılan bir programdır. Bu anlamda çalışma hazırlanırken özellikle lisans üstü bir

tezden beklenen literatüre ve toplumsal yaşama yenilik sunma, akademik bakışa katkı yapma gibi temel beklentilerin karşılanmasına gayret edilmiştir.

1. BÖLÜM:

TOPLUMSAL VE SİYASAL AÇIDAN KİMLİK

Bir olgu olarak, başlangıcı, insanlık tarihinin başlangıcına ilâştirilebilecek olan kimlik, moderniteyle birlikte giderek ön plana çıkmış ve toplumsal yaşamın ana vurgularından biri haline gelmiştir. Yaşam tarzlarında büyük ölçüde benzerlik gözlenen geleneksel toplumlarda, bireysel yaşamlardan öte toplumsal yaşamın ön planda olduğu; topluluk ruhunun yüceltilmesi, sosyal dayanışmaya önem verilmesi, bireysel kimliklerin arka planda kalması gibi etmenlerin belirleyiciliğine neden olmuştur. Geleneksel toplumlarda kimlik “ben” bilinci yerine, “biz” bilincini temsil etmiştir. Geleneksel toplumdan, modern topluma evrilme süreci içerisinde kimlik kavramı da eş zamanlı bir değişime uğramıştır. Bu bağlamda gerek bireysel anlamda gerekse de sosyal kimlik anlamında farklı tanımlar ve eğilimler belirgin hale gelmiştir. Topluluk merkezli çoğul aidiyetlerin yerini özellikle 1960’ların sonlarından itibaren post-modern söylemler dahilinde bireysel kimliğin özgürleştiği seçkilere terk etmiştir. Bu noktada özne vurgusunun ön planda olduğu kimlik kavramı, ulusal kimliklerin de tartışılmaya açılmasıyla birlikte, sosyal bilimlerde önemli bir kavram haline gelmiştir. Bu sürecin takibinde kimlik kavramı sadece bilim dünyası ile sınırlı kalmamış; spor, sanat, siyaset gibi pek çok farklı alanlar da kimlik kavramı üzerinden tartışmaların sürdürülmesine ve farklı değerlendirmelere sahne olmuştur.

Kimlik, kavramsal açıdan birçok bilimi ilgilendiren temel bir kavram haline gelmiştir. Kimlik (identity) terimi, aynılığı ve sürekliliği içeren Latince "idem" kökünden türetilmiştir. Türkçe ‘de ise kimlik, "kim" soru kökünden türetilmiş olup aynı şekilde zorunlu bir mensubiyeti (aidiyet), aynı olmayı, tek olmayı, hangi kişi olmayı ifade eder (Aydoğdu, 2004, s. 115).

“Kişinin gerek kendini gerekse de ötekilerini tanıma ve tanımlama aracı olan kimlik, önce algılama ve akabinde bir inşa sürecini kapsar” (Kara, 2019, s. 1). Bu bağlamda kimlik biçimlenmesi noktasında “Erikson, kimlik biçimlenmesini topluluk ile birey arasında bir bağ kurarak, kimliği; bireyin çekirdeğinde, ama aynı zamanda kendi komünal kültürünün çekirdeğinde ‘yerleşmiş’ bir süreç olarak değerlendirmiştir” (Atak, 2011, s. 163). Yerleşmiş olan bu süreci Lawler; “başkalarıyla ortak yönlere vurgu yapmasının yanı sıra kimliğin asıl önemi, eşsizliğe ve bu eşsizliğin bir sonucu olarak da farklılığa vurgu yapmasıdır” (Lawler, 2008) şeklinde ifade etmiştir. Kimlik kavramına yönelik ilk tanımlamayı yapan John Locke (1623-1704) kimliği, hatırlatma, idrak ve

şuurluk hali olarak tanımlamıştır. John Locke kendisinden sonraki Leibniz (1646-1716), Kant (1724-1804), Kierkegaard (1813-1855) gibi düşünürleri etkilemiş ve kimlik tanımları birbirine paralel şekilde yorumlanmıştır. “Sosyal bilimlerde temel olarak birey ve toplum arasındaki ilişkiden bahsetmek için 1950’li yıllarda yoğun olarak kullanılmaya başlamıştır” (Bill, Griffiths & Tiffin, 2006, s. 194). Kimlik, salt “ben kimim?” sorusuna verilen cevapla bağlantılı olarak ele alınmaz. Bu cevap içinde karmaşık bir süreci barındırmaktadır. Kimlik birçok farklı boyuttan değerlendirilebilir. “Kimliği oluşturan bu boyutlardan mesleki kimlik kişinin seçtiği kariyer yolunu; siyasal kimlik, kişinin seçtiği siyasi görüşü; dini kimlik, kişinin dini inancını; ilişki kimliği, kişinin karşı cinsiyle seçmiş olduğu kimliği ifade eder” (Santrock, 2017, s. 16). Bu bağlamda kimlik, benliğin nasıl tanımlandığının yanı sıra başkalarıyla bağlantılı olarak nasıl sınıflandığını evren-topluluk, ulus, cemiyyet, din gibi anlama ve açıklamayı da işaret ederek toplumla bütünleşme ve ayrışma noktasında belirleyici olabilmektedir. Tam da bu noktada kimlik, bireysel ve kolektif olmak üzere iki farklı düzlemde ele alınmaktadır. Kimliğin bu iki boyutu arasındaki ilişkisi birbirlerinin etkisi altında ve birbirinin değişkeni olarak ortaya çıkar. Bu bağlamda kimlik, kaçınılmaz olarak bireyin dahil olduğu toplumsal varoluş sistemi içinde oluşur.

Kimlik, oluşum ve gelişim sürecinde çevre ile etkileşim içinde olmayı içermektedir. Bu açıdan kimlik, psikolojik ve biyolojik olduğu kadar bireyin uyum sağladığı gruba da ait olma durumunu yani toplumsal kimlik oluşum sürecini de içermektedir. “Kişinin aidiyetinin olduğu kültür, bu noktada özellikle de aile kültürü, bireyin kimlik oluşumunu etkiler. Böyle bir durumda kimlik, kişilik ve benliğin bir ifadesi olduğu kadar bulunduğu toplum, kültür ve ait olduğu ulusu da yansıtır” (Bendle, 2002, s. 72). Bu çerçevede kimlik, kişinin zaman içinde geliştirdiği, kültürel ve toplumsal yaşam hikayeleriyle biriktirdiği “ben kimim?” sorusuna verdiği cevapların tümünü içermektedir. “Özetle kimlik olgusunun bireysel, kültürel ve toplumsal özelliklerinin olduğu belirtilmektedir” (Ergün, 2020, s. 455). Tüm bunlar çerçevesinde kimlik psikolojik ve toplumsal etkileşimler üzerinden geliştiği bir süreç olarak ele alınabilmektedir.

1.1. Psikolojik Perspektifte Kimlik

Kimlik kavramında ortak bir tanımdan söz etmek mümkün görünmemektedir. Nitekim kimlik kavramı birçok alanda kendine yer edinmiştir. Bu bağlamda kimlik

kavramının fiziksel, toplumsal ve bilişsel ögeler içeriyor olması ortak bir noktada buluşulmamasına neden olarak gösterilebilir. Kişinin neyi nasıl yapacağını bilmesi, kimliğini iyi tanımasına bağlıdır. Aynı zamanda kişinin iletişim halinde olduğu başka bir kimlik hakkında da karşılıklı etkileşim esnasında karşı tarafında davranışlarına ve düşüncelerine yönelik ön bilgi edinmeyi sağlamaktadır. Kimlik oluşum sürecine ait bilgiler insanlar arasındaki etkileşimi düzenlemiş olduğu kadar çevre ile kurulan ilişki de bir o denli kimliğin yapılanmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda kimlik kavrayışı günlük yaşamın sürdürülebilmesinde önemli bir konuma sahiptir. “Kişinin kendisi hakkındaki düşüncesi (refleksif düşünme) bireyin kim olduğu, ne olmak istediği, dışarıdan nasıl algılandığı ve bilindiği hakkında düşünmesini sağlayarak benliği oluşturur” (Hogg & Vaughan, 2017, s. 79). Birey kimlik ve benliğin oluşumu çevreyle kurduğu etkileşim çerçevesinde oluşmaktadır. Bu bağlamda kimlik bireyin olduğu gruba ait olma durumu şeklinde ifade edilebilmektedir.

Kimlik, psikoloji alanında en çok çalışılan konular arasındadır. APA’nın (2015) psikoloji sözlüğünde kimlik, bir dizi ilişki ve sosyal roller tarafından tanımlanan bireyin kendini algılama hissi olarak ifade edildiği gibi kimliğin benliğe ilişkin inançlardan da kaynaklandığı belirtilmektedir (APA Dictionary of Psychology, 2015).

Kimlik kavramının tanımında daha önce değinildiği gibi ortak bir noktada buluşulmamasının nedeni bünyesinde birçok öge içeriyor olmasıdır. “Literatürde ise kimlik gelişimi kavramı, kimlik keşfi kavramıyla aynı anlamda kullanılmaktadır ve bu kavramlar karmaşık ve çok yönlüdür” (Atak, 2011, s. 64). Kimlik en genel anlamıyla, bireyin “ben kimim?” sorusuna verdiği yanıt olarak tanımlanmaktadır. Erikson’a göre kimlik, ergenlikte kazanılması gereken temel görevdir. “Aynı zamanda kimlik kavramını bazen bir duyguya, bazen de psikolojik bir yapıya işaret etmekte ve bu süreçte oluşan kimlik bilinç ve bilinç-dışı mekanizmaların bileşimi olarak açıklamaktadır” (Erikson, 1968, s. 176). Erikson, kimlik keşif sürecini ergenin aşk, iş ve dünya görüşü olmak üzere üç temel alanda oluştuğunu ifade etmektedir. “Aynı zamanda Erikson kimlik duygusunu korumaya yönelik olan ‘bireysellik, bütünlük ve sentez’, ‘aynılık ve süreklilik’ ve ‘sosyal dayanışma’ ile kimliğe ilişkin dört yön ortaya koymuştur” (İnanç & Yerlikaya, 2017, s. 34). Arnett, Erikson gibi kimlik keşfi konusunda çalışmalar yürütmüştür. Fakat bu sürecin ergenlikle tamamlanmadığı sürecin devamına ilişkin “beliren yetişkinlik döneminde yoğunluk kazandığını ifade etmiştir” (Arnett, 2000, s. 469). Kimlik gelişimi bağlamında birçok araştırmacı kimliğin gelişiminde farklı dönemleri ve farklı kavramları inşa etmişlerdir.

Marcia (1980) kimlik yapılarının ölçülebilme yollarını Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuram'ını temel alarak incelemiştir. Marcia, kimliği benliğin yapılandırması olarak kavramsallaştırmış, seçeneklerin araştırılması (exploration) ve bağlanma (commitment) süreçlerini temel alarak dört kimlik statüsü tanımlamıştır (Morsümbül, 2010, s. 105).

Marcia dört kimlik statüsü dağınık kimlik, ipotekli kimlik, moratoryum kimlik ve başarılı kimliktir. Kimlik tanımına yeni yaklaşım olarak Berzonsky kimlik stilleri kavramını önermiştir. Berzonsky ise, bilgi yönelimli, norm yönelimli, kaçınma yönelimli olmak üzere üç tür kimlik stili önermiştir. Berzonsky, bilgi yönelimli (Informational oriented) bireylerin kimlik ile ilgili kararları ve hükümleri uygulamadan önce benliğine başvururlar. "Norm yönelimli (Norm oriented) kimlik stilinde çevresel faktörlerin beklentilerini dikkate alırlar, kaçınma yönelimli (Diffuse/avoidant oriented) kimlik stilinde ise kimlikle ilgili kararlardan kaçınmayı tercih ettiğini ifade etmiştir" (Michael & Ferrari, 1996, s. 597). Bu bağlamda kimlik stilleri kavramı ile kimlik biçimlenmesinin zemini oluşturulmuştur.

Kimlik biçimlenmesi (Identity formation) olarak kullanılan kavram ise, kimliğin çeşitli süreçlerden etkilenecek şekilde şekillenme sürecine işaret eder. Bu bağlamda kimlik, bireysel, psikolojik ve ait olduğu grup içerisinde üç şekilde biçimlenmektedir.

Bunlardan birincisi keşif/esnek bağlanmadır ve farklı parçaları içeren tutarlı bir kimlik oluşturmak anlamına gelmektedir. İkincisi ipotek/uymadır ve kimlik biçimlenmesinde katılığı ve başkalarına uymayı içermektedir. Sonuncusu ise kaçınmadır. Kaçınma, kimlik için güçlü bir arayış olmasına karşın, kimlik konuları ile ilgilenmemeyi içermektedir (Atak, 2011, s. 165).

Bu noktada kimlik biçimlenmesi bireyin özlük noktalarının temsil edildiği dönemleri içermektedir.

Kimlikle ilgili literatür araştırması yapıldığında, birkaç temel kuram esas alınmış olsa da oldukça farklı modeller de mevcuttur. Bununla birlikte kimlikle ilgili tüm açıklamalar, Erikson'un açıklamalarını temel alınmaktadır. Erikson (1968) psikososyal gelişim kuramı bağlamında kimlik kavramını incelediğinde bu kuram, yaşamın tüm dönemlerini inceleyerek kimliği bireyselliğin farkında olma durumu, deneyim ve davranışların sürekliliği, ait olduğu grubun düşünceleri ile bütünleşme hissi olarak tanımlanabilir. "Erikson'un psikososyal gelişim kuramı yaşam boyunca gelişimin bilişsel, duygusal ve toplumsal yönlerini dikkate alan ve bunlar arasında bağlantılar kuran disiplinlerarası bir bakış açısına sahiptir" (Atak, 2011, s. 166). Bu noktadan hareketle "bireyin kimlik gelişimi, biyolojik süreç, çevre ve ego sürecinin etkileşiminin bir

ürünüdür” (Çelen, 2007, s. 26). Kimlik hem kişinin hem de ait olduğu toplumun anlama ve kabul edilmesini belirtir. Bireyin “ben kimim?” sorusuna her defasında farklı bir cevap oluşur. Erikson’un kuramından yola çıkılarak her evrede çözülmesi gereken çatışmalar mevcuttur. “Psikososyal bakış açısına göre olgunlaşma, bireye yeni yeterlilikler kazandırırken, aynı zamanda yeni sorumluluklar da yükler” (Atak, 2011, s. 166). Olgunlaşma esnasında mükemmeliyetçilikten ziyade yeterli ve sağlıklı bir çocuk kimliği inşa etmenin beslendiği alanlar vardır. Anne babanın çocuk üzerinde bakımı, toplumsal örgütler, okul gibi değerler çocuğun gereksinimlerini karşılamayı amaçlamaktadır. “Psikososyal gelişimde çocuk, kendi yaşam döngüsüne paralel olarak toplumsal yaşam döngüsünün içinde kendini bulur ve kültür çocuğun gelişiminde önemli etkiye sahiptir” (Miller, 1993, s. 137). Kimlik gelişimi psikososyal alanda geçirdiği gelişim sürecinin devamı niteliğinde sosyal alanda da biçimlenmeye devam etmektedir. Kimlik tanımı yaşam evreleri boyunca değişen, sürekli alternatifler üreten ve ucu açık bir süreçtir. Birey özne olarak kendini inşa etme aşamasında ötekinin varlığına ihtiyaç duymaktadır. “Öteki, öznenin kendini çevre içerisinde konumlandırabilmesi ve anlamlandırabilmesi için gerekli ve işlevsel bir araçtır” (Ulusoy, 2020, s. 330). Ötekinin varlığı sayesinde birey kendi kimliğini onaylamaktadır. “Erikson her grubun, gerçek insan kimliğinin tek sahibinin kendileri olduklarına ikna olduklarını varsaymış ve kendilerini bu şekilde anlamlandırıp, olumladıklarını ifade etmiştir” (Volkan, 2009, s. 4). Bu bağlamda psikolojinin farklı bir bakış açısı olan sosyal psikoloji perspektifinden kimlik kuramları incelendiğinde “bireyin içinde bulunduğu grupla etkileşime girerek özdeşim kurduğu, birey ve gruplar etmenli kendini değerlendirme ve tanımlama yoluyla kimliğini oluşturduğunu görülmektedir” (Ergün, 2020, s. 455). Kimlik inşası noktasında bir planlamadan söz etmek mümkündür. Planlanarak inşa edilen kimlik denetlenebilir hale gelmektedir. “Böylece birey karşı taraftan nasıl algılandığı üzerine kimlik inşası kurabildiği gibi o gruplardan farklılaşarak da bireysel benliğini kurabilmektedir” (Hogg & Vaughan, 2017, s. 204). Bu noktada bireyin kimliği inşası esnasında ihtiyacı olduğu ve asıl amacı yönelik tutumları kimliğine işlemekte sürekli ve aktif bir yaşam döngüsü içerisinde yaşamaktadır.

Kimlik bir sabitlik, durağanlık içermemektedir; yenilenir, dönüşür. “Kendi” ile değil “süreci” işaret etmektedir. Bu işaretlemesiyle kimlik sosyaldir. Sosyallik ait olduğu grupla, toplumla gerçekleşmektedir. Bu bağlamda sosyalleşme süreci ve toplumla

arasındaki bağı gündeme getirir. “Toplumsallaşma süreci içerisinde bireylerin tutum, davranış, değer ve algılarının sürekli olarak değişme uğradığı görülmekte olup bu süreci yönlendiren birçok araç bulunduğu göze çarpmaktadır” (Çambay, 2015). Bu noktada psikolojik perspektifte kimliğin ele alınmasında kişinin benliği ve kişiliği merkezi alınmakta ve sürecin devamı niteliğinde toplumsal kimlik inşa edilmeye başlanmaktadır. Bu inşa sürecinde, toplumsal cinsiyet ve sınıf belirlemeleri kavramları aktif rol alırken, bireyin sosyal durumunu ifade etmektedir.

1.2. Toplumsallaşma Sürecinde Kimlik

Geleneksel toplumdan modern topluma evrilme süreci içerisinde, kimlik kavramı ön plana çıkmaya başlamıştır.

Bu değişim sürecinde toplumsallığı savunan ve kendisinden farklı kimlikleri yadsıyan dinsel öğretiler içerisinde de farklı akımlar ortaya çıkmış ve böylece gerek bireysel anlamda gerekse de sosyal kimlik anlamında farklı eğilimler giderek belirgin hale gelmeye başlamıştır (Anık, 2012, s. 48).

Bu bağlamda en iyi kimlik oluşumu değil, birey için ait olduğu gruba yönelik en uyumlu kimlik oluşumu söz konusudur. “Kimlik, doğumla birlikte girilen sosyal uzamda edinilir. Başka bir ifade ile, kimliğin mevcudiyeti daima sosyal olarak yapılanmış belli bir dünyada mümkün hâle gelir” (Berger, 2000, s. 241). Doğum ile başlayan ölüme kadar olan bu sosyalleşme süreci yerleşmiş yasalarla, yasaların içselleştirilmesinin bir sürecidir. Birey ancak böyle bir “kabul görme”, “kabul etme/ onay” süreciyle bir toplumun üyesi olabilmektedir. Bu durumda sosyalleşme, “bireyin bir toplumun ya da toplumun bir kesitinin nesnel dünyasına kapsamlı ve tutarlı şekilde girmesi olarak” (Berger & Luckmann, 2008) ifade edilebilir. “Böyle bir durumda kimlik, kişilik ve benliğin bir ifadesi olduğu kadar bulunduğu toplum, kültür ve ait olduğu ulusu da yansıtır” (Bendle, 2002, s. 53). Toplum, kültür ve ait olunan ulus ya da grup bağlamında kimlik yansıtmalarının farklı boyutları vardır. “Sosyalleşme bireyin toplumla özdeşleşmesini ifade etmektedir. Özdeşleşme; çevreyi tanımak, çevre tarafından tanınmak ve çevreyle özdeşleşme şeklinde üç boyutu vardır” (Graumann, 1983, s. 309). Bu noktada çocuklukla eş zamanlı oluşan “ötekiler” bireyin kendini inşa etmesi için işlevsel bir araçtır. Ötekilerle özdeşleşme sürecinde birey kendini tanımaya ve öznel olarak tutarlı bir kimlik inşa etmeye başlamaktadır. Öteki ve biz kavramları içselleştirildiğinde ise Mead’ın (1972, s. 78) ifade ettiği gibi, “insan kendisine hitap edildiği gibi olur”. Buna bireyin öz

farkındalığı ve bilinçli tasarrufları olan bir töz olarak (mermer bir bloktan) yontulmaya başlandığı nokta diyebiliriz. Bu bağlamda “[h]er ad, tasarlanmış bir sosyal konuma sırasıyla işaret eden bir adlar dizini demektir. Bir kimlik verilmiş olmak, bu dünyada spesifik bir yere konmuş olmayı gerektirir” (Berger, Luckmann, 2008, s. 263). Daha da bütüncül bir ifade ile kimlik dıştan içe doğru biçimlenmektedir. Bu bağlamda bireysel kimlikler, kolektif kimliklerle, kolektif kimliğin genellikle daha baskın olduğu bir etkileşim içerisinde.

Elbette sosyalleşme salt bireyin kendine ait eylem ve düşüncelerinin sonucu gerçekleşen tek yönlü bir süreç değildir. “Anne-babadan başlayarak bazı yeni tutumların, davranışların öğrenilmesi çocuğun çevresine yaydığı etkiyi gösterir. Bu yönü ile sosyalleşme çift yönlü, karşılıklı bir süreçtir” (Altunoğlu, 2009, s. 48). Sosyalleşme süreci takibinde “insanlar bireyliklerinden vazgeçerek, sosyal normlara uyma davranışları, sosyal etki sonucu kendi sahip oldukları kanaatleri ve davranışları değiştirerek gruba uyarlar” (Tutar, 2016, s. 32). Bu uyum süreci aşaması iki yönlü hem olumlu hem de olumsuz yönleri içerebilmektedir. “Kimlik, sadece öznenin özdeşimleri ile ilişkili değildir, aynı zamanda dışsal baskı ve etkilere de maruz kalır. Hem birey hem de grup için, kimlik, dâhilî hisler ve haricî algılar arasındaki sürekli gidiş gelişleri ima eder” (Benoist, 2004, s. 38). Bu bağlamda kimlik sürekli değişim göstermektedir. “Grup kimliği; ortak beklentileri, amaçları veya sorunları olan bireylerin bir araya gelip organize olmaları sonucu oluşur” (Anık, 2012, s. 46). Grup kimliği ana anlatı çerçevesinde şekillenerek vücut bulmaktadır. Ana anlatıyı kendi hikayesiyle içselleştiren birey grubuyla özdeşlemeye başlamaktadır.

Bireysel kimlik niteliksel bakımdan anlam ifade ederken grup kimlikleri hem bireyleri bir araya getirmelerinden kaynaklanan niceliksel güçleri hem de bireysel kimliklerin anlamlı bir toplamı olma özelliğinden dolayı niteliksel bir güce sahiptir (Ulusoy, 2020).

Grup kimliklikler çeşitlilik göstermektedir. İnsanlar, mesleki kimliklerini, dini kimliklerini, siyasi kimliklerini, cinsiyet kimliklerini savunmak için bir araya gelip, organize olma sonucunda grup kimliğini inşa edebilmektedir. Bu sonucu aynı konuda birbirine zıt kutupta yer alan grup kimlikleri de varlık gösterebilmektedir. Farklı argümanlara sahip olan grup kimlikleri bazen “ortak amaç” doğrultusunda hareket edebilmektedir. “Aynı grup kimliğinin taşıyıcısı olan bireyler arasında belirli bir konudaki önyargı, anlayış ve eğilimler benzer bir nitelik arz eder. Zira bu noktada taşıyıcısı oldukları kolektif kimlik, bireylerin algılama, yargı ve karar mekanizmalarını

etkiler” (Connolly, 1995, s. 92). Böylesine güçlü bir etkiye sahip olan grup kimlikleri, toplumsal alanda etki yaratan bir aidiyet oluşumu sağlamaktadır. “Örneğin, geleneksel toplumlarla kıyaslandığında, modern toplumlarda, çoğul aidiyetlerden aidiyetlerin çoğulluğuna bir geçiş söz konusudur” (Anık, 2012, s. 45). Böyle bir geçiş şüphesiz bireysel ya da grupsal düzlemde farklılıklar yaratmaktadır. Günümüzde siyasal, dinsel, kültürel anlayışlar parçalanmaktadır ve bunun bir sonucu olarak “aidiyetlerin çoğulluğu” söz konusu olmaktadır. İnsanların ortak sorunları karşısında bir araya geldikleri grup kimlikleri, çıkarlar uzlaşısı temelinde kimliksel bir örtüşme ile iş birliği sağlayabilmektedir. Bu bağlamda bireyin aynı anda farklı grup kimliklerinin taşıyıcı olması mümkün olabilmektedir; farklı örgütlenmeler bir araya gelip ötekileştirdikleri “ortak” düşmana karşı eylemlerde bulunabilmektedir. Özellikle günümüzde sanal dünyadaki gelişmeler üzerinden, sosyal medya (Twitter, Facebook, LinkedIn) siteleri sayesinde “sanal topluluklar” oluşmaktadır. Böylece fiziki sınırların etkisini yitirdiği bu alanda bireyler, ideallerini, değerlerini bu ağlara dahil olarak ve bunların sundukları potansiyellerinden yararlanarak sağlamaya çalışmaktadırlar.

Bu çerçevede grup kimlikleri, gereksinimleri ve amaçları doğrultusunda bir araya gelerek kamusal bir nitelik kazanmaktadır ve böylece yetkinlik alanı kazanan grup kimlikleri siyasal alanın da öznelere haline gelmektedir. “Dolayısıyla grup kimliklerinden gelen her tür talep, eleştiri ve eylem de siyasallaşır” (Ulusoy, 2020). Siyasal alanda varlığını gösteren grup kimliği, “siyasal müdahale sonucu hukukî bir kategori tanımlayarak o tanıma uyanlara ayrıcalık veya ayrımcılık uygulamak yoluyla ‘azınlık’ (Gülalp, 2009, s. 133) yaratabilir”. Azınlık olarak varlık gösteren grup birtakım ayrıcalıklardan yararlanamadığı takdirde kimliklerini saklama ya da çarpıtma eğilimine gidebilecekleri gibi birtakım “gayri ahlaki” haklar elde etmek için de başvurabilmektedirler. Bu noktada grup kimliklerinin sayı anlamında nicel küçüklüğü “dışlama” yoluyla tepki aldığı anda demokratik toplumsal yaşamda nefretten beslenen bir saldırganlık oluşmasına neden olabilir. “Nefret; ötekileşmiş, mağdur ve güçsüz bırakıldığını düşünen bireyleri bir arada tutar. Onlara güçlü oldukları hissini verir ve diğerleri artık lanetlidir” (Ulusoy, 2020). Bu bağlamda grup kimliklerinin ortak iç güdüsü, öncelikle kendilerini ve aidiyet besledikleri gruba yönelik “iyi, güçlü” olan istikametinde bir gelişmedir. Söz konusu iç güdü, grup kimliğini ve doğal olarak “biz” / “öteki” kavramlarını içinde barındırır; grubun siyasi yönünü oluşturur. İç güdülerin eyleme

dönüştüğü siyasi alanda bu iç güdü ya siyasi iktidarın kimliğiyle beslenir büyür ya da iktidarın kimliği tarafından ötekileştirilir. İktidarla paralel bütünlük taşıyan grup kimliği de iktidarı beslemektedir. Bu bağlamda her ikisi de birbirinin işlevsel araçları halini alırlar. Bu noktada toplumsal kimlik;

Bireyin aidiyet sağladığı grubuna, dinine, siyasi vb. gruplarla olan ilişkisine göre şekillenmektedir. Bu anlamda birey, kolektif kimliğini ortaya koyarken ister istemez sosyal özdeşleşmelerine bağlı olarak grup aidiyetlerine vurgu yapmaktadır (Yapıcı, 2004, s. 55).

Bu bağlamda meydana gelen bir “ötelik” söz konusu olmaktadır. “Farklılık ötekiliğe dönüştürülürken iki ayrı kavram ortaya çıkmaktadır: ‘Biz’ ve ‘onlar’ kendimizi ‘onlar’ karşısına koyma ihtimali olmaksızın, kendi kimliğimizi anlamlandırmada da zorluk çekeriz” (Bauman, 2006, s. 65). “Biz” ve “Onlar” farklı düzlemde şekillenen grup kimliği ya da [k]imlik, sosyal ve siyasal durumların belirlediği bir referans çevresine de işaret etmektedir (Yavuz, 2008, s. 17). Siyasal durumların işaret edildiği noktada kimlik kısılcasına giren siyaset meydana gelmektedir.

1.3. Kimlik ve Siyaset

Kimlik, bireysel ve toplumsal alanın inşasında belirleyici bir kavramdır. Zira kimlikler hem toplumsal alanda hem de bireysel olarak inşa edilmektedir. Bunun yanı sıra kimlikler, siyasal sınırların çizilmesiyle ötekini işaret ederek ve ötekiliği içselleştirerek, teorik siyasal çerçeve dinamikleri biçimlendirmektedir. Kimlikler siyaseti çerçevesinde, politikalar ve normlar şekillenmektedir. “Toplumların tarihsel süreç içerisinde yaşadıkları ‘kırılma’ dönemleri, kimlik konusunda değişikliklere yol açmıştır” (Karakaş, 2013, s. 5). Toplumsal ve tarihsel olaylarla paralel olarak değişen kimlik algılama biçimi de değişebilmektedir. “Kimliği tanımlama aşamasında zorunlu olarak farklılık stratejisi üzerinden hareket etmek gerekmekte ve bu şekilde kurulan her kimlik öteki karşısında sınırlar çizmeye zorlanır” (Laclau, 2015, s. 28). Kişinin kendini tanımlama, algılama ve akabinde bir inşa sürecine vurgu yapan kimlik, bir taraftan algılama ve farklılığı ötekileştirirken, diğer taraftan bir benzerlik alanını, bir aidiyet ve mensubiyeti ifade ederek, bu benzerlik alanı üzerinden türdeş bütünselliği olan “biz” kategorisini oluşturmaktadır. Bu bağlamda kimlikler hem dışlayıcı hem de kapsayıcı karakteri içinde barındırmaktadır. Bireyin kimlik inşası sürecinde “ben kimim?” sorusunun yanına “benim dışımdakiler kimler?” sorusuna verilen cevaplarla, bireyleri aynı zamanda

toplulukları sınıflandıran veya farklılıklarını tanımlayan ve sınırlarının dinamiklerini sabitlemektedir. Bu çerçevede birey aidiyet kurduğu toplumsal ilişkiler içinde bir toplumsal özne olarak şekillenir. Bireyler bu şekillenme sürecinde kimliklerine ve aidiyetlerine göre, aynı düzlem üzerinde olan diğer bireylerle iş ve eylemlerde, tutum ve davranışlarla bir araya gelmekte ve ötekilerle ayrılmaktadırlar. Bu ayrışmalarla birlikte ötekilere karşı sınırlar çizilmekte ve ötekinin ötekiliği içselleştirilerek kimlik inşa sürecine devam edilir. “Yani kimliğin oluşumu ve bireyin kendini tanımlayabilmesi için diğer bireylerle simgesel duygu dünyasına ya da sembolik anlam dünyasına girilmesi” (Assman, 2001, s. 131) gereklidir. Bu sınırlar, sadece bireyler arası sınırları inşa etmemektedir. Geniş bir çerçeveyi kapsayarak kimlikler, siyasal sınırların çizilmesinde de aynı içselleştirme sürecini gerçekleştirmekte ve teorik çerçeveye siyasal sınırları biçimlendirmektedir. Bu bağlamda toplumla arasında açıklanan türde bir ilişki barındıran kimlikler, toplumu yönlendirme gücünü ve toplumsal dinamizmin kaynaklarından birini oluşturmaktadır.

Geleneksel toplumdan, modern topluma evrilme süreci içerisinde kimlik kavramı da eş zamanlı bir değişime uğramıştır. Modern toplumun parametresi olarak sorunsallaşan kimlik kavramı, kimlikle ilgili yeni ve farklı bir sürecin başlangıcı olmuştur. Bu önemli süreç, kimlik konusunda yeni tanımların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Böylece tarihsel gelişim süreci içinde tüm toplumlar her “kırılma” veya “yenilenme” sürecinde kendini yeniden tanımlamıştır. Bu yeniden tanımlamalar genellikle siyasi bir topluluk olan “ulus”a dayanarak olmuştur. Böylece siyasi topluluklar anlam kazanarak ekonomik ve hukuki düzleminde yeni temsil biçimleri konumuna gelmiştir. Kimlikler arasında ulus en üst kimliksel çatıyı oluşturacak biçimde bir hiyerarşi oluşturulmuş ve bunun kamusal yaşam içinde kurumsallaşması sağlanmıştır. Bu noktada kimlikler, kabul ya da dikte edilmiş ulus üst kimliği çatısı altında siyaset üretmede işlevsel bir araç haline gelmiştir. Böylelikle kimlikle bağlantılı siyasal ayrışmalar ve arayışlar kimlikleri de siyasallaştırarak, kimlik siyasetinin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Kimlik siyasetinin temelleri, “post-1945 dönemin başlarında Avrupa imparatorluklarının yıkılmasıyla ortaya çıkan post kolonyel teoriler tarafından atılmıştır” (Heywood, 2013, s. 192). Farklı bir düzlem üzerine yerleştirilmiştir. “Postmodernite, ekonomik ve toplumsal yapılar temelinde değil, kültür ve siyaset temelinde tanımlanır” (Gülalp, 2009, s. 142). Genellikle kimlik siyaseti, bir görüşe, bir eyleme, bir tutuma karşın

meydan okumaktadır. “Kimlik siyaseti; grup muhalifleşmesini pozitif ve baskıcı bir kolektif kimlik anlayışıyla yok etmeyi amaçlayan siyaset tarzıdır” (Heywood, 2013, s. 209). Bu noktada kimlik siyaseti farklı görünüm ve çeşitliliği (ırk ve etnik köken, cinsiyet, din, kültür) içinde barındırmaktadır. Bu bağlamda kimlik siyaseti kendi anlatısına dayanan bir homojenliği öğretme çabasıdır. Bu bir noktada sorunlu bir yönelim olabilmektedir. “Türdeşliği zorlayan bir eşitlik anlayışı çözüm yaratmaz, tersine, verili problemi derinleştirir” (Gülalp, 2009, s. 143). “Örneğin toplumsal cinsiyet kimliğinden bağımsız, yalnızca insana gönderme yapan bir yurttaş tasavvuru, örtük olarak erkeği temele almakta; kadınların ya da LGBTİ bireylerin sorunlarına duyarsız kalmaktadır” (Oralgül, 2016, s. 47). Birçok feminist yazar varolan siyaset temelini cinsiyetçi yapılandırmaların güçlü kılınması adına uyguladığı, yasa ve kanunları eleştirmiştir. “Butler’a göre, varolan siyaset, özne olarak kabul edilmeyen, özne olmanın koşullarını yerine getirmeyi başaramayan kişilerin dışlanmasıyla yürütülmektedir” (Benhabib, Butler, & Fraser, 2008, s. 49). Başka bir ifadeyle kimlik siyasetinin homojenliğe dayatma olduğuna vurgu yapan Benedict Anderson, toplumu “hayal edilmiş bir siyasal topluluk” (Anderson, 2009, s. 5) olarak tanımlamaktadır. Hayal edilmiş olması, toplumun bireylerinin zihinlerinde ulusal değerlere karşılık gelen ortak simgeleri paylaşma düzlemine denk gelmektedir. Bu noktada Anderson, toplumu bir cemaat olarak hayal ettiğini ifade etmiştir. Bu “hayali cemaatin” dışında kalan bireyler “azınlık” durumu yaratmaktadırlar. “Kimlikler siyasetini keskinleştiren ve kimlikleri sınıflandıran faktör, kimlik söylemlerinin ötekini tarih dışı, tek boyutlu, kalıplaşmış bir gerçeklik boyutuna indirgeme anlayışıdır” (Karakaş, 2013, s. 5). Bu bağlamda siyasetin kimlik kısılacına girmiş olması, ötekileşmeyi kurumsallaştırmakta ve fanatizmin oluşmasına neden olmaktadır. “İster dini, etnik, ulusçu, isterse cinsiyetçi olsun her türlü fundamantelizm, kimlik siyaseti aracılığı ile keskinleşmekte ve potansiyel bir şiddet kaynağı haline gelmektedir” (Giddens, 2004, s. 245). Kimlikler siyaseti çerçevesinde gerçekleşen politikalar, toplumu parçalayan bir güçlü bir silah haline dönüşebilmektedir. “Böylece başlangıçta demokrasiyle aynı düzlemde ilerleyerek bir özgürlük ve konfor fırsatı olarak beliren kimlik siyaseti giderek toplumun kendi kendini hapsedtiği bir psikolojik kafese dönüşür” (Ulusoy, 2020). Bu bağlamda sorunun öncelikli ayağı olan siyasal talepler, kimlik kısılacında oluşan siyasetin iç dinamiklerinde problemlere neden olmaktadır. Karşıtlıklar düzleminde ortaya çıkan farklı toplumsal kesimler, farklılıklarını koruma çerçevesinde siyasal alanda işlevselliğini kanıtlamak/göstermek için farklı politikalar

retmede ısrarcı olmaktadır. Bu ısrar çerçevesinde katılaşan bir kimlikler siyaseti ise toplumsal alanın ekonomik, kültürel, siyasal tüm sekmelerini kaplamaktadır.

Kimlik siyasetine, kimliğe dayalı siyaset yapma biçimleri hakkaniyet ve hak talebini zerkleştirerek siyaseti dönüştürme glerinde olumsuz yönlü bir güç kaybı yaşamaktadırlar. Dönem, post-modernitenin etkili olduğu dönemdir ve görecelik (görelilik değil), modern yaşamın her segmentine, her sekansına yapışarak onu çözmeye çalışır. Siyasal kimliklerin boyutlandığı kamusal alan bireyin özel alanını aması ve kişisel olanı politikleştirme çabası bundadır. Bu noktada “zne” merkezli siyaset bir anlayışı, yalnızca belirli kimlikler adına eşitlik ve adalet talebi üretmekte ve ona cevap vermektedir. “rneğin, herhangi bir toplumda kadınlar genellikle sayıca çoğunlukta olmak birlikte, toplumsal kimlikleri nedeniyle ayrımcılığa tabi tutulurlar... Burada ‘kadınların azınlık’ durumu neden değil, bir sonuç olarak ortaya çıkar” (Gülalp, 2009, s. 141). Butler azınlıkta kalmış grupların kabul görme anlamındaki kimlik mücadelelerini haklı bulmaktadır takiben bu ikili yapısından dolayı, kimlikten hareket etmeyen bir siyasetin yolunu da aramaktadır. Butler’a göre “mevcut kimlik siyaseti biçimlerinde, özne olarak kabul edilmeyen, özne olmanın koşullarını yerine getirmeyi başaramayan kişilerin dışlanmasıyla yürütülmektedir... Aynı zamanda toplumsal cinsiyet de bir kimlik kategorisidir” (Butler, 2008, ss. 49-66). Bu ifadeden hareketle kimlik siyaseti yalnızca kişiliği ya da davranışı şekillendirmemektedir. Bedenin görünüş tarzlarına göre de kişiyi şekillendirmektedir. O halde postmodern feministlerin “toplumsal cinsiyet konusundaki hareket noktası olan ‘nerede toplum varsa orada toplumsal cinsiyet vardır’ varsayımını ortaya çıkarmaktadır” (Demir, 2014, s. 82). Toplumun varlığını sürdürdüğü düzlem geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu düzlemde psikolojik kimlik oluşumu, bireyin kendini anlamlandırma süreciyle başlamakta ve kimlik siyasetinin işaretlemesiyle genel çerçevenin dinamikleri çeşitli ayrımlarla işaret edilerek tamamlanmaktadır.

2. BÖLÜM:

FEMİNİZM VE TOPLUMSAL CİNSİYET

“... Başlangıçları bulmak zordur. İnsanlar kendilerini bir işe yeni başlayan kişi olarak görmezler. İleride neyin beklediğini nasıl bilebilirler? Arkada bıraktıklarını görebilirler ama önlerindeki hayır. Kadınların karşı koyma başlangıcı olmadığı anlamında alınırsa kadın hakları savunuculuğunun bir başlangıcı yoktur. Ama- bunun böyle olduğu anlaşılmadan önce bile – kadın hakları savunuculuğu olasılığının bir başlangıcı vardı. Kadınların direnişi birkaç tarihsel aşamadan geçmiştir” (Rowbotham, 1994, s. 17).

Bugün feminizm başlığı altında anlamlandırılan talep ve söylemlerin ilk örnekleriyle antik dönem Çin’inde karşılaşmaktadır. Tabii bu talep ve söylemler, bugünkü gibi bütünsel ve ideolojik bir biçime sahip değildir. Feminist uyanışın belirginleşmesi Mary Wollstonecraft’ın Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi (1792) ile birlikte somutlaşmaya başlamış ve ortaya konan kadın mücadelesi siyasal reform hareketleri içerisinde de kendisine destek toplamaya başlamıştır. Bu bağlamda başlangıç noktası tam belirlenmemiş olsa da 1840 ve 1850’li yıllarda kadınların ilk sesini duyurma noktasındaki oy hakkı hareketi “ilk dalga feminizm” adı altında ortaya çıkmış bu süreç kadar feminist fikirler henüz geniş kitlelere ulaşmış değildi.

On beşinci yüzyılın başında “Avrupa genelinde, *Querelle des Femmes* olarak bilinen, kadınların doğası ve edebiyatta nasıl betimlendikleri üzerinde kamusal bir tartışma söz konusuydu, kadın yanlısı yazarlar arasında en bilineni; hemcinslerinin erkeklerle entelektüel anlamda eşit olduğunu göstermek ayrıca modern edebiyatın ve dini otoritenin kadın düşmanlığına karşı çıkmak için, kadınların kendi deneyimlerine ve tarihteki “önemli kadınların” yazılarına başvuran Fransız yazar Christine de Pizan’dır (1363-1430)” (Bryson, 2003, s. 94). Bu noktada Pizan ve çağdaşlarının çalışmaları, kadınların toplumdaki rolüne ilişkin feminist perspektifi benimseyen tartışmaların çok eski ve derin bir tarihi içinde barındırdığını düşünülmektedir. “On yedinci ve on sekizinci yüzyıllar boyunca ve daha öncesinde, kadının bir anne ve eş olarak sadece evine ait olduğu fikri hemen hemen evrensel bir kabuldü” (Saliya, 2017, s. 57). Bu kabul ediş süreci yirminci yüzyılın başlarına kadar sürmüştür. “Akkerman ve Stuurman on yedinci yüzyılı, Avrupa’da ‘akılcı feminizm’ çağı olarak tanımlamıştır (Bryson, Feminist Politika Teorisi, 2003, s. 63). Çünkü o dönemde özellikle Fransız yazar Marie de Gournay ve Hollandalı kadın yazar Anna Maria ve Schurman gibi birçok yazar eşitlikçi iddialarda

bulunmuşlardır. Bu eşitlikçi iddiaları diğerlerinden ayıran en belirgin özellik ise Descartes ilkelerini kullanmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu noktada “Fransız erkek yazar François Poulain de la Barre; “zihnin cinsiyeti olmadığından” kadınların da erkekler kadar muhakeme yeteneğine sahip olduğunu iddia etmiştir” (Bryson, 2003, s. 65). Özellikle on yedinci yüzyılın ikinci yarısında yerel faaliyetlere ek olarak, kitaplar ve broşürlerde kendi cinslerine yönelik kabul görmüş fikirlere meydan okuyan önemli sayıda kadının yer aldığı “İngiltere’nin ilk büyük seküler feminist protesto dalgası ortaya çıkmıştır” (Ferguson, 1985, s. 122). İlk İngiliz feminist olarak Mary Astell Batı’da sistematik düşünen ilk feminist teorisyen olarak tanımlanmıştır. Bunun nedeni erkeklerin ve kadınların eşit akıl yürütme becerisine sahip olduklarını ve tıpkı Mary Wollstonecraft gibi kadınların boş ve muhakeme yeteneği olmayan varlıklar olmadıklarını asıl nedenin hatalı yetiştirilmekten kaynaklandığını ifade etmiştir. Astell’in siyasal muhafazakarlığına rağmen, günümüz radikal feminizmini en temel düşüncelerin referans noktası olarak ele almak mümkündür.

Toplumsal ve siyasi anlamda çoğunlukla muhafazakâr olan ilk feministler, neredeyse her zaman üst ve orta sınıfın kadınlarına seslenmişler ve kadınların durumunun diğer ezilen grupların durumlarıyla ilişkilendirilmesine yönelik pek az girişimde bulunmuşlardır (Bryson, 2003, s. 78).

Her ne kadar bu dönem yazarları “akıl ve eğitim” yoluyla erkeklere bağımlı olmaktan kurtulabileceklerini dile getirseler de on sekizinci yıla kadar geniş yelpazeli taleplerde bulunamamışlardır.

On sekizinci yüzyılda İngiltere’de özellikle evli kadınların yasa içerisinde bir birey olarak temsil edilmeyip, hak ve özgürlüklerinin kocaları üzerinden tanımlanması ve yasa karşısında kadının temsiliyetinin erkeğe yani kocaya verilmesi, yasal ve sosyal anlamda kadının içinde bulunduğu konumu gösteren en iyi örneklerden biri kabul edilmektedir (Saliya, 2017, s. 36).

Tüm bunlara rağmen kadınların durumuna sistematik bir çözüm ya da örgütlü bir şekilde “kadın hareketi” oluşmuş olmasa da kadınların konumlarına karşı “bireysel” itirazlarla, toplumsal rollerine ilişkin tartışmalar sürekliliğini korumuştur. “Tüm bu süreç içerisinde Aydınlanmanın dünya görüşü, bütün insanlar için doğal haklar kuramının doğuşuna yol açtı ve Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi (1776), Fransa’nın İnsan Hakları Bildirgesi (1789) ardından kadınlar, erkeklerle eşit haklara sahip olma umudunu beslemeye başladı” (Saliya, 2017, s. 49). Bu umudun öznesi konumunda olan kadınlar için yirminci yüzyıla dek süren liberal erkek kuramcılarının öne sürdüğü “doğal haklara sahip, ailenin efendisi konumunda olan erkeklerdir” görüşü hâkim olmuştur. Bu noktada

kadının bir anne ve eş olarak sadece evine ait olduğu düşüncesi hafızalardaki yerini yitirmemiştir.

Öyle ki 1974 tarihli bir antropoloji derlemesi olan *Woman, Culture and Society*'ye katkıda bulunan düşünürler, kadınlara erkekler arasındaki eşitsizliğin kaynağını incelerken kadınların “hane alanı” (domestic sphere), erkeklerin ise “kamusal alan” (public sphere) ile ilişkilendirilmesinin hemen hemen biline bütün toplumların ortak noktası olduğunu öne sürdüler (Fraser & Nicholson, 2011, s. 98).

Özellikle on dokuzuncu yüzyılın başlarında yaşanan sanayi devrimi bu noktada önemli bir gelişmeyi temsil etmektedir. Sanayi devrimi, özel alan ve kamusal alan ayrımının dinamiklerini güçlendirmiştir. Kadını kamusal alandan soyutlayarak özel alana yönlendirme düşüncesinin güçlenmesine neden olmuştur. “Makineleşmiş fabrikalar, ev ekonomisinin çöküşüne sebep olmuş ve kamusal iş dünyası ile evin özel dünyası birbirinden büyük ölçüde ayrılmıştır” (Saliya, 2017, s. 57). Doğal hakların savunuculuğunu yapan liberal erkek kuramcılarının birçoğu da bu görüşü destekler nitelikte kadını ev içi (özel alana) erkeği ise kamusal alana ait görmüşlerdir. “Yazılı tarihin önemli bir kısmında kadınların ikincil konuma itilmesinin en önemli boyutlarından biri kamusal alandan ve yazılı ifade araçlarından dışlanmış olmalarıdır” (Bryson, 2003, s. 65). Bu bağlamda erkek güç ve iktidarı temsil ederek ailenin ve kadının koruyucusu kabul edilmektedir. “Erkeğin kadın ve ailenin reisi olduğu fikri ise en nihayetinde sosyal ve yasal düzlemde kadının “kadın” olarak temsil edilmesine imkân tanımamıştır” (Saliya, 2017, s. 66).

Yirminci yüzyıla dek hem Amerika hem de İngiltere hukukunda erkek, ailenin reisi olarak görülüyordu. “Tüm bu nedenlerden ötürü, liberal doğal haklar geleneğinden gelen kadınlar, doğal haklar doktrini gereği, kadınların da birer birey olarak erkeklerle eşit haklara sahip olması gerektiğini öne sürmeye başladılar” (Saliya, 2017, s. 69). Bu noktada atılan ilk adım 19-20 Temmuz 1848 tarihinde New York'ta yayınlanan “Duygular Bildirisi (*Declaration of Sentiments*) ile atılmıştır. Bu bildiride temel doğal haklar doktrini olduğu gibi kadınlara uyarlanmıştır” (Josophine, 1997, s. 149). Bu uyarlanma çerçevesinde aklın kadında da erkekte de eşit derecede bulunduğu aynı zamanda “aklın cinsiyeti” olmadığı vurgulanmıştır. Kadınlara, erkeklerle eşit haklar/fırsatlar tanındığı durumda kadının rasyonel bir birey olarak hayatın hemen hemen her alanında erkeğe bağlı olmaksızın kendini kanıtlayabileceğini ifade etmişlerdir. Nitekim feminizmin liberal formu da bu Aydınlanmacı düşünceden beslenmiştir.

“Liberal feminizm, liberal felsefenin sırf erkekler için değil, kadınlar içinde geçerliliği olduğunu savunur ve liberalizmle aynı paralelde gelişim gösterir” (Saliya, 2017, s. 115). Liberal felsefenin etkisi liberal feministler için her dönem farklı taleplerinin doğmasına zemin hazırlamıştır. On sekizinci yüzyılda kadınların da erkekler gibi doğal haklarının olduğunu savunurken on dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde eşitlik, mülkiyet ve oy hakkı için mücadele etmişlerdir. “Yirminci yüzyıla gelindiğinde ise eşitlikten başka kadınların özgüllüğüne dikkat çekilerek, sadece kadınlara özgü, doğum ve çocuk emzirme izni gibi haklar için mücadele etmişlerdir” (Demir, 2014, s. 68). Elbette feminizmin tarihsel seyri incelendiğinde görüleceği üzere feminizm, yalnızca liberal düşünce ekseninde gelişmemiştir. Liberal düşünce ile harekete birçok eleştiri geliştirilmiştir. Eşitlik fikriyle hareket eden ilk dönem feministleri “insan” kavramına vurgu yapmışlardır. Felsefenin ilk aşamada kendilerine ışık olduğuna inanan feministlere eleştiriler gecikmemiştir. “Felsefeyi olduğu gibi kabul eden feministlere, yeni bir şey söylemediklerini ve felsefenin fallus merkezci söylemini devam ettirdikleri için itirazlar yöneltmiştir” (Saliya, 2017, s. 178). Bu bağlamda istenen, aslında kadınlara yönelik yeni söylemlerin geliştirilmesidir. “Bu yüzden feminist felsefeciler, felsefenin “evrensellik” ve “objektiflik” kavramlarının yeniden sorgulanmasının bir ihtiyaç haline geldiğini düşünmüştür” (Erkızan, 1996, s. 218). Feministlerin “eşitlik” ilkesinden vazgeçip “farklılık” vurgusuna yönelik gelişimlerin daha etkili olacağı düşünülmektedir.

Sonuçta tartışmaların açtığı yolda feminizm, yeni bir yön edinmeye başlamıştır. Feminizmin bu yeni yön arayışında postmodernizmin büyük ölçüde etkilidir. Postmodern feminizmin yaptığı bu noktada, kadın ve erkek arasındaki farklılıkları incelemeye yön bulmuştur. “Postmodern feministlerin toplumsal cinsiyet konusundaki araştırmalarında hareket noktası, ‘nerede toplum varsa orada toplumsal cinsiyet vardır’ varsayımıdır” (Demir, 2014, s. 82). Bu bağlamda postmodern feminizmin toplumsal koşullar bağlamında “kadın” ve “erkeğin” nasıl var olduklarına anlamaya yönelik araştırmaları söz konusu olmuştur. Toplumsal cinsiyete dayalı baskın söylemlerin yeniden inşa edilmesi gerektiği düşünülmektedir. “Bu yeni inşa süreci ve yöne göre ‘cinsiyet nedir?’, ‘cinsiyet doğal mıdır, yoksa kültür, dil ve yasa gibi inşa edilmiş bir şey midir?’ gibi soruların cevaplarını aramıştır” (Saliya, 2017, s. 39). Bu soruların cevapları feminist literatürde cinsiyet (*sex*) ve toplumsal cinsiyet (*gender*) kavramları arasında bir ayrım yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Sonuç olarak postmodern feministler, toplumsal cinsiyetin her kültürde yapısal olarak var olmasına karşın içeriği kültürden kültüre ve toplumdan topluma farklılık göstermesi nedeniyle, toplumsal cinsiyet adı altında ortak bir kategori tanımlı yaparak bu çerçevede bütün kadınları kapsayan genellemeler yapmanın mümkün olmadığını söylemektedir (Demir, 2014, s. 107).

Toplumsal cinsiyet kavramı tüm bu çerçeveler içerisinde cinsiyetler arası ilişkilerin toplumsal müdahalenin işaret ettiği bir alan haline gelmektedir.

2.1. Feminist Teori ve Kadın Kimliğinin Siyasallaşması

Feminizm, eşit haklar ve yasal koruma sağlamayı amaçlayan politik, kültürel ya da ekonomik bir hareketi tarif etmek için kullanılmaktadır. Feminizm, cinsiyet farklılığı meseleleriyle alakalı siyasi, sosyoloji, felsefe şeklinde bilimler çerçevesinde cinsiyet eşitliğini korumak için çaba sarf eden kadın hakları ve çıkarlarını içeren bir hareketi içermektedir. “Feminizm kavramı 1890’larda özellikle kadınlara oy hakkı verilmesi, kadınların eğitim ve çalışma haklarına sahip olmaları için kampanya yürüten kadınlar ve erkekler için kullanılıyordu” (Özsöz, 2008, s. 51). Tarih olarak incelediğimizde üç bölüme ayrılmaktadır. İlk feminist dalga on dokuzuncu ve yirminci yüzyılın başlarında, ikincisi 1960’larda ve 1970’lerde ve üçüncüsü 1990’lardan günümüze uzanmaktadır. “Birinci dalga feministler, toplumsal cinsiyet bağlamında kadın-erkek eşitliğine vurgu yapmıştır” (Dikici, 2016, s. 524). İkinci dalga feminizmde ise, ilk dalga feminizmde vurgu yapılan “eşitlik” kavramına daha ayrıntılı bir biçimde eğilmiş, toplumsal alanda kadının yaşamına yönelik araştırmalar ve söylemlerde bulunmuşlardır. Feminist teori bu feminist hareketler bağlamında ortaya çıkmıştır. “Tarihsel süreç içerisinde feminizm akımı ile ortaya çıkan feminist teoriler temelde kadın erkek eşitsizliğine odaklansa da hem ortaya çıkış biçimi hem de savunduğu temel argümanlar açısından birbirinden farklılaşmaktadır” (Aksu, 2019, s. 406). Bu bağlamda ilk dalga feminizmi liberal düşünce, ikinci dalga feminizm ise Marksist düşünce yapısıyla şekillenmiştir. Feminist teori, feminizmin teorik veya felsefi alanlarını içermektedir. Antropoloji, sosyoloji, ekonomi, kadın çalışmaları, edebiyat eleştirisi, sanat tarihi, psikanaliz ve felsefe dahil olmak üzere çeşitli disiplinlerdeki çalışmaları kapsamaktadır. “Feminist teori, cinsiyet eşitsizliğini anlamayı amaçlar ve cinsiyet politikasına, güç ilişkilerine ve cinselliğe odaklanmaktadır” (Vikipedi, 2020). Bu sosyal ve politik ilişkilerin eleştirisini sağlarken, feminist teorinin çoğu kadın haklarının ve çıkarlarının geliştirilmesine odaklanmaktadır.

Feminist teoriler her ne kadar feminizm akımından hareketle kadın-erkek eşitsizliği üzerinden gelişimini gösterse de gerek tarihsel süreçte ortaya çıkışı ve ele alınışı, gerekse savunduğu temel tezler bakımından birbirinden farklılıklar göstermektedir (Dikici, 2016, s. 526).

Bu bağlamda feminist teoriler, tarihsel olarak var olan erkek perspektifi tarafından şekillendirilmiş olan toplumsal olaylara, sorunlara, eğilimlere ışık tutmayı amaçlamaktadır. Feminist teorilerin temel odak noktaları; cinsiyet ve cinsiyete dayalı ayrımcılık, yapısal ve ekonomik eşitsizlik, cinsiyet rolleri dinamikleri çerçevesinde şekillenmektedir.

Çoğu feminist politika teorisi politik çözümlemelerinde kadınları ve kadınların durumunu merkeze alarak, neredeyse her toplumda erkeklerin kadınlara kıyasla neden daha fazla erk ve ayrıcalık sahibi olduğu ve bunun nasıl değiştirilebileceğini sormaktadır (Bryson, 2003, s. 123).

Bu noktadan hareketle erkeklerin erk ve ayrıcalıklarını besleyen temel düzlem ataerkil toplumsal düzenidir. Tam da bu açıdan “feminist teoriler, kadınların ataerkil toplumsal düzen yapısı içinde değersizleştiklerini varsaymakta ve bunun nedenini sorgulamaktadırlar” (Aktaş, 2013, s. 53). Bu bağlamda feminist teorilerin vurgu yaptığı nokta olarak “ataerkillik” ele alınmaktadır. Feminist teoriler için hayati önem taşıyan “ataerkillik” kavramını, kadınların tarihsel sömürüsüne neden olan toplumsal düzen bağlamında eleştirilmektedir.

Feministler, kapitalist ilişkilere bağlı olarak ortaya çıkan metalaşma sürecinin ataerkil düzeni yeniden ürettiğini savunur. Kadının metalaştırılmasına farklı bir yaklaşım geliştiren feministler, ataerkil kültürün kadın cinselliğine yüklediği anlamları eleştirerek ancak feminist bir yöntemle kadınların kültür içerisindeki konumlarının dönüştürülebileceğine işaret etmektedir (Aktaş, 2013, s. 72).

Bu bağlamda feminist teorilerin çıkış noktası, ataerkillik nosyonlarının, hiçbir temel sağlamayan biyolojik bir “özcülük” olduğunu yönündedir. Feminist teorileri göre “kadınlık” ataerkil düzen tarafından inşa edilmektedir. İnşa edilen bu kadınlık kavramı ise “aile” kavramı çerçevesinde şekillenmektedir. “Aile, ataerkil düzen içinde kadınları erkeklere hizmet etmeye ve bu rolü kabul etmeye şartlandıran ve zorlayan erkek egemen ideolojinin yeniden üretilmesini sağlayan kurum olarak görülmektedir” (Dikici, 2016, s. 531). Feminist teorilerin “aile” kavramına yönelimleri ve araştırmaları birbirinden farklılık göstermektedir. Bu farklılıklara rağmen ataerkillik kavramı temelde sosyo-cinsel gücün eşitsizlik yoluyla sürdürüldüğü ve eşitsizliğin korunması konumunda evlilik kurumu merkezi bir konuma alınmaktadır.

Feminist teoriler normatif olarak cinsiyetlendirilmiş kurumların nasıl işlediğini açıklamaya yönelik araştırmalar yapmaktadır. Bu bağlamda ekonomik, politik ve kültürel

bağlantıların cinsiyeti şekillenmesinin nasıl ortaya çıktığı sorusuna odaklanmaktadır. Bu noktadan hareketle eril veya dişil olarak tanımlanan kamusal ve özel alan ayrımına dikkat çekmektedirler. Feminist teoriler, sosyal olarak inşa edilmiş cinsiyetleri ve erkek egemen toplumda oluşan tabakalaşmanın önüne geçme isteği doğrultusunda gelişmektedir. Bu gelişme liberal, Marksist, radikal, sosyalist ve postmodernizm çerçevesinde oluşmaktadır. Her bir bakış açısının ortak noktası cinsiyet eşitsizliğine neden olan kaynakların/ kurumların çözümüne vurgu yapmaktır. Toplumsal cinsiyet yüklü özel/kamusal ayrımı kapitalist ve ataerkil toplum yapısını işaret etmektedir.

Özel alanın çerçevesi, kadınların çeşitli görevlere mahkûm edildiği ve kadın kimliğiyle özdeşleştirilen ve değersiz sayılan bir alan olarak tanımlanırken, kamusal alan ise erkeklerle özdeşleştiriliyor ve özel alan karşısında değer yüklenen bir alan haline getiriliyor (Savran, 2019, s. 83).

Bu bağlamda kadın kimliğinin çerçevesini anne ve eş olma dinamikleri belirlemektedir. Geleneksel ev modelinde kadın kavramı “anne” olmakla yüceltilmektedir. “Ataerkillik, kapitalizm, biyoloji, teknoloji, tıp ve sosyal yapı gibi kurum ve ideolojiler anneliği biçimlendiren ve kurumsallaştıran unsurlardan bazılarıdır” (Timurturkan, 2019, s. 12). Bu kurum ve ideolojiler çerçevesinde anneliğin doğal bir süreç oluşumu dışında belirli dinamikler çerçevesinde inşa edilmektedir. “Bu bağlamda annelik; feminist hareketin odak noktasını oluşturan güç ve mülkiyet ilişkilerinden, ataerkillik, toplumsal cinsiyet, cinsellik ve ayrımcılık gibi kavramlardan da bağımsız tartışılmaz” (Timurturkan, 2019, s. 15). Radikal feminizme göre “aile” kavramının tanımı sorunludur. “Bu feminist teoriye göre aile kavramında kadınlar ezilmektedir. Radikal feminist teoriye göre annelik anlayışı üç yanlış varsayıma, mite dayanmaktadır” (Demir, 2014, s. 66). Birinci varsayım olarak, tüm kadınların anneliği bir ihtiyaç olarak gördüklerinin iddia edilmesidir. Bu noktada “anne olma isteği, medya ve diğer kurumlar tarafından kız çocuklarına toplumsallaştırılırken empoze edilmektedir. Kısaca annelik, toplumsallaşma sürecinin bir sonucudur” (Demir, 2014, s. 67). İkinci varsayım ise yine toplumsallaştırılmış bir sürecin sonucu olan annelik duygusuna yöneliktir. Bu varsayımda tüm annelerin bir çocuğu olma duygusuna ihtiyaç duyduklarını ileri sürmektedir. Üçüncü varsayımsa çocukların anneye ihtiyaç duymasıdır. Burada bahsedilen annelik elbette biyolojik anneliktir. “Buna göre, çocuk bakımında biyolojik annenin yerini bakıcılar ve sosyal anneler almalıdır. Biyolojik annenin yanında birden çok anne olacak ve çocuk bakımını beraber üstlenecekler; böylece çocuğun daha verimli bir sosyalleşme içerisinde büyümesi söz konusu olacaktır” (Dikici, 2016, s. 528). Bu bağlamda ataerkil düzenin

sürekliliğini sağlama noktasında kilit kavram olan “annelik” kutsal bir konuma yerleştirilerek beslenmektedir. Kadın kimliği “annelik” çerçevesinde belirlenmektedir. Bu noktada medya, yayın, kurum ve kuruluşlar da istikrarlı bir biçimde iyi anne olma formu dayatmaktadır. Bu dayatma formların tümüne feminist teorileri kendine içkin tartışmalar, sorunlar ve cevaplar üretmektedir. Ataerkil düzlemin beslendiği ve aynı zamanda şekillendirdiği aile kurumunun “ideal aile” olabilmesi için “iyi anne” olma durumu büyük önem arz etmektedir. “Kamusal alanın beklentisi, kadının “ideal aile” çerçevesinde pasif kalması yönündedir” (Petö, 2014, s. 26). Toplumsal yapının mihenk taşı olarak öne çıkan aile kurumu geleneksel geniş aile ve çekirdek aile olmak üzere iki tiptir. Ataerkil yapının mevcut olduğu ve sürdürülmesini istediği aile tipi geleneksel geniş aile tipinde mevcuttur. Bu noktada otorite söz konusu olmaktadır. Otorite sahibinin belirlenmesinde iki etken söz konusudur. Bu etkenler yaş ve cinsiyet çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. Cinsiyetçi kodlarla şekillenen aile yapısında kadın emeğin ve türün yeniden üretimiyle sorumlu ve sınırlı kılınmakta; cinselliği bir tercih meselesi olarak değil, erkek egemen dünya düzenindeki gerilim kaynağı olarak mülkün bütünselliğine işlenmektedir. Böylece kadın, “anne” olarak özel alanda, erkeğin mülkünün içerisinde kalması ve anlam kazanması gereken bir nesneye indirgenmekte; kadınlık iyi bir anne ve iyi bir eş olmakla kazanılabilen bir makul/makbul noktasına sabitlenmektedir. Erkek ise “baba” ve aynı zamanda toplumsal düzen ve devletin proto/mikro modeli olarak aynı zamanda ailenin reisi konumundadır. Toplumsal yaşamın ilklerinin ve hukukunun ahlaki kodlardan türetildiği, ahlaki kodların ise erkek egemen anlatıyı pekiştiren işleviyle dinden çıkarsandığı eril kodlar üzerinde inşa edilmiş kamusal alanla ilişkilendirilmektedir.

Liberal demokrasiye ilişkin tartışmalar içerisinde feminist teorinin en temel eleştirisinin, liberal demokrasideki ‘soyut’ bireycilik anlayışının ve kamusal/özel alan ayrımının bir taraftan kadınları rasyonel olarak tanımlanan akıl ve bilimsellik alanından; diğer taraftan da siyasal alana katılım fırsatlarından mahrum bırakması olduğu tespit edilmiştir (Hançer, 2018, s. 177).

Feminist teoriler bu noktada, Kate Millet’in ifade ettiği gibi, kadın üzerinde yapılaşmış olan eril tahakkümü ortadan kaldırmayı dünyaya ve topluma kadın gözünden, kadın psikolojisinden, kadın kimliği üzerinden yaklaşmayı amaç edinmiş bir kuram etrafında belirginleşmektedir. Bu noktada eril düzenin toplumsal yaşamı düzenleme araçları olarak tespit ettiği her şeyi ifşa etmeye, açıklamaya ve bir karşı duruş sergileyerek kadını özgürleştirmeye çalışmaktadır. Nitekim gerek kamusal gerekse de özel alanda tanrı-ata-baba-devlet kültü demokratik ya da değil tüm ülkelerdeki toplumsal

yaşamı eril bir çerçeve içerisinde düzenlemektedir. Bu düzende kadın kamusal veya özel alanda ikincil konuma mahkûm edilmektedir. Özel alan ve kamusal alan ayrımının başlangıç noktası olarak Antik Yunan kabul edilmektedir. Siyaset felsefesi ve demokrasinin varlığının başlangıç noktası olarak kabul edilen Antik Yunan’da temsil ve siyasete katılma hakkı yalnızca erkek kimliğine içkin görülmekteydi. “Kadınlar, köleler ve yabancılar vatandaş olarak görülmediği için bu haklardan yoksun bırakılmıştır” (Sumbas, 2015, s. 103). Vatandaşlık kamusal alanda söz hakkına sahip olmayı temsil etmektedir. Bu noktada kadınların bu alana dahil olmaları her zaman sorunlu olmaktadır.

Tarih boyunca kadınlar ne zaman yurttaş kategorisine tam olarak dahil olmaya çalışsalar, özel alandaki farklılıkları, anne ve eş kimlikleri problem olarak karşılarına çıkmıştır ve kadınların erkekler gibi, erkekler kadar soyut ve özerk bireyler olmadıkları empoze edilmiştir (Savran, 2006, s. 64).

Nitekim kamusal alanda varlığını sürdürmeyi amaçlayan “kadın” işaretlenerek özel alan içerisinde “iyi ve başarılı” olduğu davranış ve anlamlandırma çerçevesinde dayatma yapılmaktadır. “Bu nedenle, toplumun kamusala ait alanları– mahkemeler, parlamentolar, siyasal partiler, güvenlik güçleri, ticaret ve meslek odaları, büyük ticari firmalar, saygın iş alanları uzun bir süre erkeklerin elinde ve egemenliğinde örgütlenmiştir” (Sumbas, 2015, s. 106). Bu noktada kadınların siyasal temsil/sizliği görünür kılınmaktadır.

Siyasal şiddetin ve mücadelenin etnik, dinsel ve kültürel temelde vücut bulması kimliğin siyasal bir özne olarak merkeze alınmasına, siyasallaşmasına ve bağlantılı olarak kimlik temelli sorunların siyasal alanın söylem ve eylem pratiklerini dönüştürmesine sebebiyet vermiştir (Yıldız, 2015).

Bu bağlamda kadın kimliğinin siyasallaşması sorunlu bir kimlik söylemine dönüşmektedir. Kamusal alanlarda kadınlardan daha fazla erkek olması kadını nesneleştirmektedir. Kadının bedeni, tarzı, giysileri, davranış biçimleri nesne halini almaktadır. Kamusal alanda kadın etrafında ya da kadın bedeni etrafındaki söylem, güvenlik kavramı çerçevesinde şekillenmektedir. Ataerkil düzen görüşüne ait bu güvenlik kavramı bir noktada erkek kimliğinin zedelenmemesi adına istikrarlı bir biçimde öne sürülmektedir. Kadın kimliğinin ikincil konumunda kalması erkeklerin üstünlük ve hak sahibi olduğu kamusal alanda büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda eril bakış açısıyla oluşturulmuş kamusal alandaki kadın kimliğinin az olması kadınların temsili ve kadın kimliğine yönelik siyaset demokrasiyi sarsmaktadır. Nitekim demokrasi, farklılıkları içeren ve farklılıkların sorunlarına eğilim göstermesiyle varlığını istikrarlı bir şekilde sürdürebilmektedir. “Alkan’ın (Alkan, s. 240) “Çoğunluğu erkeklerden oluşan belediye

meclisleri, kadınların sorunlarını anlayıp gereksinimlerini karşılayabilir mi?” sorusuna, kadınların sadece %6’sı “evet” derken %71,4’ü “hayır” cevabını vermiştir” (Sumbas, 2015, s. 118). Bu noktada kadınların temsil/sizliği kadınların konumlarının “ikincil” olarak belirlenmesine ve baskılara maruz kalmasına neden olmaktadır. “Kadınların toplumda ayrımcılığa uğrayan, ikincil olarak konumlandırılan, baskılara ve dışlanmaya maruz kalan durumlarını aşabilmeleri; önemli ölçüde siyasette erkekler ile eşit oranda söz sahibi olabilmelerine bağlıdır” (Hoşaf & Arslan, 2019, s. 455). Kadınların oy hakkıyla geliştirilen feminist yaklaşımlar bu noktada özel/kamusal alan ayrımındaki ataerkil düzenin işaretlemesiyle gerçekleştiğini görünür kılmayı hedeflemektedir.

Bugün feminizm eşit ve özgür bir dünya için toplumsal ilişkilerin mercek altında tutulmasını, bu ilişkiler içerisindeki iktidar ilişkilerinin deşifre edilmesini önermekte ve bu ilişkileri dönüştürmek üzere bir vizyon sunmaktadır (Aslan & Gambetti, 2009, s. 2).

Kadını uysal-edilgen-bağımlı olarak tanımlayarak özel alan olan ev ile ilişkilendirmektedir. Erkek ise saldırgan/girişken gibi aktif tanımlarla kamusal alanla ilişkilendirilmektedir.

Özellikle geleneksel toplumlarda ‘evlilik’ bir statü olarak ‘bekârlıktan’ daha fazla değere sahipken, evrensel olarak tüm toplumlarda ‘dişilik’ toplumsal bir değer olarak “erkeklikten” sonra gelmektedir. Bunun sonucu olarak; ‘erkek’ ve ‘erkeklikle’ ilişkilendirilen roller de daha fazla değer taşımaktadır (Ersöz, 2015, s. 80).

Bu bağlamda erkeklikle ilişkilendirilen kamusal alan önemli işlerin yürütüldüğü, yaşamın biçimlendirildiği ve kararların alındığı alan olarak somutlaşmaktadır. Özel alan ise ikincil konumda olan bir alan olarak belirlenmektedir. Bu noktada “kadının doğası” gibi bir kavram çeşitli eril tahayyülle eklemlendirilerek kadını özel alanda tutmak amaçlanmaktadır. “Kadınların bedenlerinin denetimi, hem aileyi koruyan/güçlendiren hem de kadınları aile içerisindeki eş ve annelik rolleriyle tanımlayan politikalar yoluyla sağlanmaktadır” (Ersöz, 2015, s. 81). Feminist teoriler bu politikalara karşı cinsiyet, güç ve ideoloji konularının ataerkil düzlem çerçevesinde nasıl beslendiğini vurgulamaktadır. Hiyerarşik olarak cinsiyete dayalı toplumsal düzenin kadını istikrarlı bir biçimde ikincil konumda tutmasına karşılık geliştirilen teoriler farklı vurgularla aynı amaca yönelik teoriler şeklinde ortaya çıkmıştır.

2.1.1. Feminist Teori

“Feminizm kavramı ilk olarak sosyal filozof Charles Fourier (1772–1837) tarafından ortaya atılmıştır. Fourier sosyal gelişmenin kadınlara verilecek daha fazla

özgürlükle mümkün olduğunu savunmaktaydı” (Vikipedi, 2021). Başlangıç olarak XV.yüzyılın başlarında, ilk feminist filozof olan Christine de Pisan, kadınlar için çağrıda bulunarak ilk tohumların atılmasını sağlamıştır. On beşinci yüzyıl içerisinde Venedikli Epistolae Familiares kadınların eğitimi, giyimini ve evlilik baskılarını içeren bir dizi mektup hazırlamıştır. Bu bağlamda kadın hareketlerinin ilk adımları atılmaya başlamıştır. On altıncı yüzyılın sonunda bu minik adımlara başka feminist yazarların eklemesiyle feministler, kadınlar için eğitimde eşit erişim hakkı talebinde bulunmuşlardır. Eşit eğitim fırsatı, kadınların erkeklerle eşit olabileceklerini ilan etmişlerdir. Aydınlanma dönemi ile birlikte, kadınların özgürlük, eşitlik ve doğal haklar hakkındaki reformist hareket ve düşünceleri her iki cinsiyete de uygulanması talebi üzerine feministler için istenilen noktaya gelme umudunu oluşturmuştur. Nitekim Aydınlanma dönemi filozofları toplumsal sınıfın eşitsizliklerine ve toplumsal cinsiyetin dışlanmasına odaklanmışlardır. Fransız filozof Jean Jacques Rousseau, kadınları aptal ve anlamsız yaratıklar olarak nitelendirmiştir. Aynı zamanda 1789 Fransız Devriminden sonra eşitsiz bir rol dağılımı söz konusu olmuştur. Rousseau, bu konudaki düşüncelerini Mösyö d’Alembert’e Tiyatro Üzerine Mektup (1758) isimli eserinde şöyle açıklamıştır:

Aslında onu koruyacağımız yerde kadına hizmet etmekteyiz. Onun emrine girerek onu aşağılıyoruz. Paris’teki her kadın etrafına kendinden daha kadınsı erkeklerden oluşmuş harem toplamıştır. Hepsi kadının etrafında ona kul köle oluyorlar. Oysa kadının ancak kalbine hizmet edilir. Rousseau şöyle devam eder: Ayrılığa dayanamayıp kendileri de erkek olamayacaklarına göre kadınlar bizleri kadınlaştırmaktadırlar (Çakmak, 2007, s. 728) şeklinde açıklamıştır.

Bu bağlamda eksik kabul edilen kadın tüm sınıflar içerisinde eşitsiz bir rol dağılımına maruz kalmışlardır. Bu eksikliğe kadınlar hızlı bir şekilde karşılık vermişlerdir. Dönem içerisinde bu reformist hareketi destekleyen kadınlar ve desteklemeyen kadınlar şeklinde de ayrımlar söz konusu olmuştur. Dönem içerisinde yazarlık hayatına başlayan Olympe de Fougues romanlar, politik yazılar, edebi incelemeler yapmıştır. Kadınlar için 1791 yılında eşit yasal haklar talebinde bulunan Cercle Social’e katılmıştır. Aynı yıl içerisinde *Declaration des droits de la femme et de la citoyenne* (Kadın ve Vatandaş Hakları Beyannamesi) yayınlandı ve içeriğinde kadınların, erkeklere ‘ait’ olmadığını eşit olduklarını ilan etmiştir. Takiben 1792 yılında İngiliz feminist yazar Mary Wollstonecraft “Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi” adlı eserini yayınlamıştır. Kadınların salt emelinin erkekleri memnun etmek olmadığını, kadınlara ve erkeklere eğitim, çalışma ve siyasette eşit fırsatlar verilmesini önermiştir. Aynı zamanda “Rousseau’dan Dr. Gregory’ye dek kadın eğitimi ve davranışı üstüne yazmış tüm

yazarlar, kadının toplumda normalde olacağından daha yapay, daha zayıf karakterli ve sonuçta daha faydasız kılınmasına katkıda bulunmuştur” (Wollstonecraft, 2019, s. 20) şeklinde ifade ederek dönemin cesur ve modern feminizmin kurucusu olarak tarihe geçmiştir.

Genel itibarıyla Fransız devriminden sonra istenilen haklar, bunların uygulanma alanları, talepler büyük ölçüde değişim göstermiştir. Bu çerçevede İngiltere’de “Kadınlar Birliği” kurulmuş ve ardından kadınlar oy kullanma hakkını kazanmıştır. Ardından I. Dünya Savaşı sonrası Amerika Birleşik Devletleri’nde 12 devlette kadınlara oy hakkı tanınmaya başlamıştır. Bu bağlamda özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nde kadın kölelik karşıtlığı büyük yankı oluşturmuştur. Bu yankının sesi İngiltere’de de karşılık bulmuştur. Dönemin feminist hareketinin öncüleri ve destekleyenleri sayesinde kültürel, siyasal, ekonomik birçok bağlamda hak talepleri kısmi de olsa karşılık bulmaya başlamıştır. Bu toplumsal hareketlilikle ortaya çıkan feminizm sonucunda feminist teoriler kavramı oluşmuştur. Feminizm akımından beslenen feminist teoriler özünde kadın erkek eşitsizliğe odaklanmaktadır. Fakat bu odaklanma ortaya çıkış biçimi ve savunduğu argümanlar neticesinde farklılıklar içermektedir. Feminist teorinin ortak noktası bilimdeki cinsiyetçilik kavramı çerçevesinde şekillenmektedir. Cinsiyet eşitsizliğine aynı zamanda cinsiyet politikasına ve cinselliğe odaklanmaktadır. “Kadınlar feminist teoriyle bilimi, erkeklerin yalnızca kendi deneyimlerini tanımladıkları bir alan olmaktan çıkarmak istemektedirler” (Çakır, 1996, s. 307). Feminist teorinin içerisinde barındırdığı cinsellik, cinsiyet farklılıkları ve cinsiyet gibi kavramlar, her teori için farklı bağlamlarda ele alındığı için feminizmin alt türleri oluşmuştur. İlk dönem feministleri daha çok klasik feminizm olarak ilk dalga feminizm, 1960 sonrasında ikinci dalga olarak adlandırılan feministler ve yeni kuşak feministleri olarak üçüncü dalga feministleri feminizm içinde yer almaktadır. Sonuç olarak;

1970’lerin radikal feminizmi, hiyerarşi ve liderliğin olmadığı veya az olduğu kurumsallaşmamış örgütler olarak dikkati çekmekte ve daha çok İskandinav ülkelerinde yaygın olarak görülmektedir. Buna karşın Marksist ve sosyalist feminizm daha ziyade Avrupa’da, liberal feminizm ise Amerika’da yaygın bir biçimde görülmektedir (Ramazanoğlu, 1989, s. 10).

Bu çalışmada içerisinde Feminizmin ana kolları olarak değerlendirilen Liberal Feminizm, Marksist Feminizm, Radikal Feminizm ve Postmodern Feminizm’e yer verilecektir.

2.1.2. Liberal Feminizm

Feminist teorilerin başlangıcı olarak liberal feminizm ele alınmaktadır. Bu tesadüfi bir ele alınma değildir. Çünkü liberal feminizm birçok reformun siyasal harekete dönüşmesinde büyük önem arz etmektedir. Bu hareketlenme bağlamında kadınların kolektif çıkarlarına hem kamusal hem özel alanlarındaki çıkarlarına yönelik çözümlere adım atılması adına sağlam bir zemin oluşturmuştur. Tüm feministlerin ortak alanı olan ataerkillik liberal feministlerin fazla dikkatini çekmemiştir. Liberal feministler özellikle yasal eşitlik meselesiyle ilgilenmişlerdir.

Bu perspektiften liberal feminizmin görevi toplumda ve hukuktaki cinsel temelli ayrımcılığı gidermeye çalışmak, erkeğin kadın üzerindeki hâkimiyetini ortadan kaldırmak, erkeğe karşı kadın himayesini temin etmeye yönelik tedbirlerin alınmasını sağlamak ve kadını özel alana hapseden anlayışı reddetmek suretiyle yaşamın bütün alanlarında kadınlar için gerçek eşitliği elde etmeye çalışmaktır (Alptekin, 2006, s. 18).

Bu sürecin başlangıcı on sekizinci yüzyılda erkekler gibi kadınların da doğal hakları olduğunu savunmalarıyla başlamaktadır. Takiben on dokuzuncu yüzyılda eşitlik, oy kullanma hakkı ve mülkiyet hakkı liberal feministler için mücadele edilen en önemli haklar olmuştur. Yirminci yüzyıllara gelindiğinde ise liberalizmin unsurlarından olan “sınırlı devlet” kavramı üzerinden devletin devreye girmesi gereken alanlar belirlenmiştir. Bu alanlar; doğum ve çocuk emzirme izni talepleri çerçevesinde belirlenmiştir ve kadınlar için yeni haklar talep edilmiştir.

Liberal feministlerin öncelikli alanı eğitimde eşitlik olmuştur. Eğitimde fırsat eşitliği dahilinde kadınların bir sonraki adımının yasal değişiklikler yolunda olacağı ifade edilmiştir. Tarihsel olarak incelendiğinde on yedinci yüzyıl öncesine dayanan süreçte hayatı idame ettirmemesini sağlayan tüm işler keza buna ev işleri de dahil olmak üzere kadın ve erkek tarafından beraber yapılmaktaydı. Sanayi devriminden önce esas geçim noktası ve üretim yeri olan tarımsal alanda da kadın ve erkeğin alanlarına dair herhangi bir sapma gerçekleşmemektedir. Sanayi devriminden itibaren süreç içerisinde üretim ya da işgücü ev merkezli olmanın dışına çıkmıştır. İşgücü kamusal alana taşınmıştır. Nitekim sürecin işleme şekli kocalarını çalışmaya gönderen kadınların ev içerisinde daha az üretken işlerle yalnızca “vakit geçirmek” adına uğraşlar edinmesi şeklinde ilerlemiştir. Başka bir çerçeveden bakıldığında evlerinde kocalarının çalışmaya gittikleri anda evlerinde terk edilmiş olan kadınlar ev işlerinde de başkalarını kullanmaya başlamışlardır.

Bu noktada Wollstonecraft'ın ifadesiyle “kadınları ısrarla uysallaştırmaya çalışan erkekler, doygunluk içinde müşkülpesentliğe erişmiş şişkin nefislerinin dikte ettirdiği iddialarla kadının bedenini zayıf düşürmeye, zihinsel gelişimine ket vurmaya çabalamaktadırlar” (Wollstonecraft, 2019, s. 84). Wollstonecraft aynı zamanda “burjuva kadınlarına”, “bedenini kuvvetlendiren ve aklını çalıştıran bir kadın, ailesini idare ettiği ve çeşitli meziyetlerini ifa ettiği için kocasının naçiz bağımlısı değil, dostu olacaktır” (Wollstonecraft, 2019, s. 33) şeklindeki ifadesiyle de liberal feminist hareketini tetiklemiş olmuştur.

17. yüzyılın Batı dünyasında orta sınıf/burjuva kadınlarının başlattığı ve özellikle eşit eğitim isteyen bu hareketin ve liberal düşüncenin varlık ve toplum hiyerarşisini altüst ederek herkesi eşit kabul eden bireycilik anlayışı o dönem içerisinde çok radikal bir çıkış sayılmaktadır (Demir, 2014, s. 48).

Bu bağlamda liberal feministlerin eğitimde fırsat eşitliği, ekonomik eşitlik, siyasal ve hukuksal eşitlik gibi talepleri toplumsal ilişkiyi yeniden düzenleyecektir. Kanaat o dur ki, bu düzenleme ve değişiklikler hem kadın hem erkek hem de toplum açısından faydalı olacaktır.

Aydınlanmacı Liberal Feministler tarafından paylaşılan temel düşünceler şunlardır:

1. Akla inanç: Wollstonecraft gibi bazı düşünörlere göre, Akıl ve Tanrı neredeyse eşanlamlıdır. Birey, aklı içinde tanrısal bir kıvılcım barındırır; bu kişinin vicdanıdır. Frances Wright ve Sarah Grimke gibi feministler, gerçeğin en güvenilir kaynağının herhangi bir yerleşik kurum ve gelenek değil, bireysel vicdan olduğunun göz önünde tutulması gerektiğini belirtirler.
2. Kadının ve erkeğin ruhları ile akılcı yeteneklerinin aynı olduğu inancı: Başka bir deyişle, kadınların ve erkeklerin ontolojik olarak benzer oldukları inancı.
3. Toplumsal değişme ve toplumun dönüşümüne etki etmenin en iyi yolunun, eğitim-özellikle eleştirel düşünebilmek için eğitilmek- olduğuna inanç.
4. Bireyin diğer bireylerden ayrı olarak gerçeği arayan, akılcı ve bağımsız bir aktör olarak hareket eden ve haysiyeti bağımsızlığına bağlı olan yalnız bir varlık olduğu görüşü
5. Sonuç olarak, aydınlanma kuramcıları, doğal haklar doktrinine bağlı kalmışlardır. Önemli birçok kuramcı kendilerini siyasi haklarla ilgili taleplerle sınırlandırmamakla birlikte, 19. Yüzyıl kadın hareketi esas olarak bu talepler, özellikle de oy verme hakkı talebi üzerine oturmuştur (Gürcü, 2020, s. 51-52).

Liberal feministlerin hedefi olan “kamusal” alana girilmesinin kilidi eğitimde eşitlik fırsatı sağlanacaktır. Bu çerçevede kadınların potansiyeli görünür kılınacaktır. “19.yüzyılın son çeyreği ile 20.yüzyılın ilk yarısı boyunca, bütün Batılı ölkelerde ‘medeni

haklar' mücadelesi başlamıştır" (Demir, 2014, s. 49). Bu mücadele kapsamında 1918'de İngiliz kadınların ilk zaferi diğer Batı ülkelerinde de yaşanmaya başlamıştır.

Eğitimde fırsat eşitliğini ilk basamak olarak gören Mary Wollstonecraft ve John Stuart Mill bu bağlamda görüşlerini sık sık dile getirmişlerdir. Öncelikli olarak gerçekleşmesi gereken eylem kadınların zihinlerine vurulması istenen ketin önüne geçilmesidir. Tarihsel olarak kadın zihninin kapasitesinin erkeklerden düşük kapasiteli olması dayatmasının tamamen eğitimdeki fırsat eşitsizliğinden meydana geldiğini ifade etmişlerdir. Nitekim kadın ve erkek arasındaki inşa edilmiş düzensizliği gidermenin öncelikli yolu çocukların cinsiyet farkı gözetmeksizin eğitilmesinden, yetiştirilmesinden geçmektedir. Bunun yanı sıra liberal feministler,

Kadını vücut, sabırlılık, duygusallık, uyarılmaya müsaitlik, bakıcılık, uysallık, eğlendiricilik, esneklik gibi; erkeği ise zekâ, cesaret, sakin olma, mantıklılık, adaletlilik, tahammül olma, rasyonel olma vb. sıfatlarla tanımlayan ayrımlara ve buna bağlı olarak da meslekleri erkek ve kadın için pilot/hostes, doktor/hemşire, patron/sekreter, okul müdürü/öğretmen vs. gibi ikilemlere tabi tutmaya karşı çıkmaktadır (Demir, 2014, s. 50).

Bu bağlamda kadınların kendilerini geliştirme isteği noktasını belirleyen diktelere karşı çıkmışlardır. Aynı zamanda "ev hapsine" mahkûm edilmek istenen kadınların ilgi alanları da şekillendirilmektedir. Sürekli ev içinde zaman geçiren kadın Betty Friedan'ın da bahsettiği gibi "kadınısı gizem düşüncesi yaratma kaygısıyla "ideal" kadın görüntüsü ortaya sürülmekte ve "kadın" tekrar icat edilmektedir" (Akbaş, 2013, s. 32). İcat edilen bu kadın, evlerinin, kendi görüntülerinin, ev mobilyalarının kölesi durumuna gelmektedir. Nitekim liberal feministler bu durumdan ancak kadının iyi bir eğitim alarak ev dışında (kamusal alanda) çalışarak kurtulacaklarını ifade etmişlerdir. Kamusal alana çıkmak kadın için bir noktada özgürlüğünün teminatı olacaktır. Erkekten bağımsızlaşması kadının güvenini yerine getirecektir. Bedeninin veya zihninin köleliğinden kurtulacak "kocasının ayakları üzerinde değil, kendi ayakları üzerinde" (Çaha, 1996, s. 149) duracaktır.

Liberal feministlerin üzerinde durduğu ekonomik eşitlik, eğitimde fırsat eşitliği, siyasal ve hukuksal eşitlik, kamusal ve özel alan düzenlemesi olan noktalar bağlamında hak talep etmişlerdir. "20.yüzyılın ortalarına kadar süren 'medeni haklar' mücadelesini başlatmışlar ve bu doğrultuda medeni yasanın değişmesini dünyanın birçok ülkesinde sağlamışlardır" (Altuntaş, 2012, s. 39). Bu noktada liberal feministler birçok hak talebi

savaşında yokuş yukarı tırmanmak zorunda kalmıştır. Ancak taleplerinin yerine getirilmesi noktasında başarıya ulaşmışlardır.

2.1.3. Marksist Feminizm

19.yüzyılın ortalarından sonra liberal feminizmin tezleri üzerinde tartışmalar başlamış ve liberal feministlerin kadın sorununa getirdikleri temel çözümün (kadın-erkek eşitliği) uygulanıp uygulanmayacağı tartışması Marksist feminizmin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Demir, 2014, s. 56).

Marksizm Karl Marx ve Friedrich Engels'in görüşleri bağlamında çerçevelenen modern dönem ideolojilerinden biridir. Fakat bu, Karl Marx'ı feminist yapmamaktadır. O, kadınların iyi konumda olmaları toplumsal ilerleme açısından önemli olduğunu ifade etmiş fakat kadın mücadelesini Marksizm merkezinde biçimlenen sınıf mücadelesinin bir vechesi olarak görmüştür. Marx'ın kadınlar hakkındaki bu fikri, "feminist bir tarih incelemesi sağlamaktan çok, kadınları erkeklerin yazdığı tarih yüzünden acı çeken veya erkeklere muhtaç varlıklar olarak gören bir inceleme olduğunu ve temelde pasif bir rol verdiği..." (Bryson, 2003, s. 101) eleştirileriyle karşılanmıştır. Bu bağlamda feministler için toplumsal ilerleme, Marx'ın da ifade ettiği gibi, kadınların iyi noktada olmasıyla ölçülebilmektedir. Nitekim Marksizm, temelde iktisadi açıklamalar çerçevesinde şekillendiği için kadın sorunu da dahil olmak üzere birçok toplumsal sorunu iktisadi çerçevede ele almakta, alt-yapı/üst-yapı ikiliği, sınıf mücadelesi ve diyalektik yöntemler üzerinden okuma yapmaktadır. "İktisadi konumun siyasal alana aktarılmasında kilit rol üstlenen sınıf bilinci, Marksizmin kadın sorununa bakış açısını da büyük oranda biçimlendirmektedir" (Demir, 2014, s. 56). Bu bağlamda Marksist feminizm, Marksist teorilerin özellikle, emeğin sömürülmesi ve kapitalizme olan duruşunu olan bir teoridir. 1960'ların Amerikan sivil hakları ve feminist hareketleri boyunca Marksist fikirler devamlılığı korumuştur. Marksist fikirlerin, Marksist feminizm olarak benimsenmesinde Friedrich Engels de önemli bir rol oynamaktadır. Engels de Marx gibi açıkça feminist olarak tanımlanmasa da Marksist feminizm üzerinde önemli isimlerden biri olmuştur. Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni isimli kitabında konu üzerinde açıklamalar yapmıştır (Engels, 1979). Evliliğin korunması, mülkün korunması ve genişletilmesi Engels için kadınların yaşamlarının ve emeklerinin sömürüldüğüne dair fikirler bağlamında geniş bir kapı aralamaktadır. Engels özel mülkiyet korundukça, kadınların hem ev içi hem de cinsel üreme işçiliği kadını meta haline getirdiği ifade etmiştir. Aynı zamanda evlilik kurumunun oluşumunun etken faktörlerinin aşk ya da sadakat

olmadığını, erkeklerin soyunu ilerletmek olduğunu ileri sürmüştür. Bu nedenle, özel mülkiyetin, ataerkil düzeni istikrarlı bir şekilde devam ettirdiği düşünülmektedir. Ataerkil düzenden beslenen “evlilik” kadını, bir işçi sınıfının emekçisine benzetilmektedir.

Bu çerçevede Marksist feministlerin üzerinde durduğu noktalar üç başlıkta toplanabilir:

- 1- Aile kurumunun kapitalizmle ilişkisi,
- 2- Kadının aile içinde yaptığı işlerin nasıl gerçek üretken iş olarak görülmeyip değersizleştirildiği,
- 3- Kadınların niçin genellikle düşük ücretli, sıkıcı ve değersiz görülen işlerde çalıştıkları (Demir, 2014, s. 59).

Marksist feministler, liberal feminizmin önerilerinin çözüm getirmeyeceğini savunmuşlardır. Marksist feministlere göre kadını güçlendirmek, erkeklerle eşit fırsatlara sahip olması kapitalizm çerçevesinde gerçekleşemez. Nitekim kadınların dezavantajlı konumu, özel mülkiyetin varlığı ve üretim araçlarına sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır. Marksist feministlere göre çekirdek ailenin ortaya çıkışı kapitalizm sayesinde olmuştur. Sanayi devriminden sonra gelişen sanayi kapitalizmine değin üretimin noktası aile merkezlidir. Burada kast edilen ise elbette geniş ailedir. Geniş ailede kadının ev içerisinde yaptığı işler erkeğin yaptığı işlerle aynı derecede öneme sahiptir. Sanayileşme ile birlikte üretim merkezinin kamusal alana taşınmasıyla birlikte para kazandırmayan işleri yapan, kadın olmuştur. Bu noktada kapitalizm çekirdek aile içerisinde kadını ev içi işleri ve kocalarına hizmet etmek (ki bunlar emeğin yeniden üretimidir) ile çocuk büyütmeyle (türün yeniden üretimi) sınırlandırmış; ücretsiz emek olarak görevlendirmiştir. “Ailede erkek, burjuvanın yerini tutarken, kadın proleterin yerini tutar” (Timur, 2002, s. 29). Aynı zamanda kapitalist sistem kadını “yedek işgücü” olarak da elinde tutmaktadır. Kapitalist sistemin egemen unsurları gerektiğinde kadın işgücünü “geçici”, “esnek” ve “az” ücretle çalıştırmaktadır. Marksist feministler için eşitsizliğe aynı zamanda cinsiyet eşitsizliğine yönelik çözüm yolu ekonomik koşullara bağlanmaktadır. Ataerkil yapının üstesinden gelebilmek için kapitalizmin hedefe alınması gerektiğini savunmaktadırlar. Ufak ve daha yumuşak öneri olarak kadınlara çocuk bakımı ev işi için ödeme yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Böylece yapılan işe ekonomik bir değer biçilmiş ve kadın, emeğinin görünürleşmesi üzerinden görünürleşmeye başlayarak Marksist sınıf mücadelesine eklenilebilecektir.

Sonuç olarak Marksist feministler için var olan ataerkil düzen ve kapitalist sistem bağlamında kadınların özgürleşmesinin zor olduğunu ve bu düzenin kökten değişmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Ancak mevcut düzenin bozulması kadınların ekonomik özgürlüklerine kavuştuklarında mümkün olacağını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda ev içi işlerinin ücretlendirilmesi ve ev işlerinin toplumsallaştırılması gerektiğine dair çözüm önerileri sunmuşlardır. Bu noktada Marksist feministler kadınlara kendilerini ev içine hapsetmemeleri gerektiğini, kamusal alanlara ve üretim süreçlerine aktif biçimde dahil olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda kadınların üretim alanlarında aktif bir şekilde rol alıp, salt tüketici konumundan sıyrılmasının önemi ve yöntemleri üzerinde durmuşlardır. Üretim gücü olarak konumlanan erkeklerin erkleri ancak bu şekilde eşit bir şekilde dağılır ve meşrulaşabilir. Bu bağlamda kadınların bilinçlendirilmesi, tıpkı proletaryanın mücadelesinde olduğu gibi, büyük önem arz etmektedir. Kadınların salt tüketici kimliklerinden kurtularak üretim gücü haline gelmeleri, Marksist feministler açısından, kadın mücadelesinin sınıfsal temelleri üzerinde yükselerek başarılı olmasını sağlayacaktır.

2.1.4. Radikal Feminizm

Sosyal bilimler çerçevesinde radikal kelimesi kökten, keskin ve katı değişimlerin karşılığı olarak kullanılmaktadır. “Latince “kök” anlamına gelen radix sözcüğünden türemiştir” (Vikipedi, 2021). Radikalizm; “İngiliz düşünürleri Bentham, James Mill ve John Stuart Mill üçlüsünün, bütünüyle temel siyasal ilkelerin değişikliğini öngören, düşünsel yaşamın çeşitli alanlarında ileri sürdükleri kökten değişiklik öğretisini ifade etmektedir” (Yıldırım, 2021). Bu bağlamda 1960’lı yıllarda toplumsal sorunları tümüyle farklı bir perspektiften değerlendiren radikaller çerçevesinde, kadın-erkek ilişkilerini ve kadınların toplumsal konumlarını inceleyen radikal feminizm ortaya çıkmıştır.

1967 yılında Amerika’da oluşmaya başlayan radikal feminizm, sol görüşlü Maoist görüşlerinden etkilenen bu gruplar, kişisel deneyimleri ifade edip paylaşmak ve bunların politik içerimlerini gösterip değişim için siyasal bir strateji geliştirmek amacıyla Çin’deki komünist “speaking bitterness (acıdan söz etmek)” görünüşünü kullanmışlardır (Bryson, Feminist Politika Teorisi, 2003, s. 274).

1960’lı yıllarda bilime karşı kuşkunun olduğu anti-bilim hareketlerinin olduğu bu dönemlerde, radikal tepkiler kendini göstermeye başlamıştır. Radikal feminizmin ilk boy gösterişinin de bu yönelim doğrultusunda, “Shulamith Firestone’un 1971 yılında

yayınlanan “Cinsiyet Diyalektiği” (*Dialectic of Sex*) adlı kitabı olduğu söylenebilir” (Demir, 2014, s. 64). Firestone bu çalışmasında, sınıf çatışması da dahil olmak üzere tüm toplumsal çatışmaların temelinde cinsiyet çatışması olduğunu iddia etmektedir. Radikal feministler, kadına yönelik baskının altında tarihsel olarak sınıfa, ırka ve diğer baskı biçimlerinin altında yatan psikolojiyi araştırmayı hedeflemiştir. Aynı zamanda ataerkil düzlemin, kadınların cinselliğinin ve üreme kapasitelerinin kontrol edildiği baskıcı bir aile yapısına dayandığını savunurlar. Hatta dil, din ve diğer birçok kültürel yapının da ataerkilliği beslediğini ifade etmişlerdir. Radikal feministlere göre, kadınlara yönelik baskının derin kökleri incelendiğinde, kadınların özgürleşmesi aile de dahil olmak üzere ataerkil kuruma karşı devrimci bir değişimin olması gerektiğini iddia etmişlerdir. Radikal feministler, sadece kadınlara ait özel alanların yaratılması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu noktada kadınlar, kadın müzik festivalleri gibi kültürel girişimlerde bulunmuşlardır. Dönem içerisinde önemli eserler Firestone ile sınırlı kalmamıştır. Örnek olarak Kate Millett’in Cinsel Politika’sı, Mary Daly’nin Baba Tanrı’nın Ötesinde’si ve Catherine MacKinnon’un Değiştirilmemiş Feminizm: Yaşam ve Hukuk Üzerine Söylemleri kitapları verilebilir. Bu noktada “Radikal feministlerin kullandığı önemli bir slogan olan “kişisel olan siyasaldır” sloganı Humm’a göre, ilk defa 1970’te Carol Itanisch tarafından dile getirilmiştir” (Demir, 2014, s. 69). Bu sloganla kamusal alan ve özel alan arasında ayırım yapılamayacağını kabul etmektedirler. Bu reddedişin nedeni ise şöyle açıklanmaktadır:

Kişisel olan durumların kamusal faktörleri vardır. Tecavüz yasası, kürtaj yasası, “eş”in aile içindeki statüsü, çocuk bakıp-büyütme yöntemleri, refahın dağılımı yani sosyal yardımlaşma ve evde, işte cinsiyete dayılı iş bölümü. Bütün bunlar hem kamusal hem de kişisel durumları etkiler ve bunları yasalar düzenlemektedir (Demir, 2014, s. 70).

Bireysel sorunlar, siyasal araçlarla çözüme kavuşmaktadır ve işte bu yüzden kişisel olan siyasaldır.

Simone de Beauvoir ötekilik kavramı üzerinde durmuştur. Beauvoir’a göre erkeğin kadını reddedişi bu kavramın çerçevesini oluşturmaktadır. Duruma başka bir perspektiften bakan feministler ise erkek psikolojisinde kadının erkeğe bağımlı olduğu düşüncesi yattığını iddia etmişlerdir. Bu bağlamların ortak noktası kadının üzerinde, kültürel ve ideolojik olarak eylemlerle sürdürülen erkek hakimiyeti sürdürmektir. “Bu bakımdan radikal feminizmin tek bir düşünce yapısını temsil etmeyip çeşitlilik

sergilemesine rağmen bütün radikal feminist açılımların ataerkilliğin evrenselliği ve kadına yönelen cinsel baskı analizleri üzerinde birleştiği ileri sürülür” (Alptekin, 2006, s. 39). Bu bağlamda radikal feministlere göre, liberal feministlerin çözüm önerisi olan kanunları düzenleme, Marksist feministlerin çözüm önerisi olan kanunların toptan kaldırılması yeterli ve yerinde değildir. Radikal feministlere göre kadınların kurtuluşu için kapitalizm ve ataerkillik ortadan tamamen kaldırılmalıdır. Ataerkillik kavramı Millet’in Cinsel Politika isimli eseriyle siyasal teori de değil fakat kavramın kullanma biçimiyle yeniden tanımlanmıştır. Ataerki / patriarka anlam olarak kabile reisini ifade etmektedir. Yunanca patrik kelimesinden türeyen patriarka mutlak yetkiyi temsil etmektedir. On yedinci yüzyılda kralın halk üzerindeki yetkisinin ve iktidarının bir babanın ailesi üzerindeki iktidarıyla Tanrı ve doğa ikilime çerçevesinde geliştiğini iddia etmişlerdir. Millet tam olarak aile içerisinde ki iktidarı bu başlangıç noktasından ele almıştır. “Millet bilinen tüm toplumlarda cinsiyetler arasındaki ilişkilerin erk temelli olduğunu bu sebeple politik olduğunu savunmuş ve iktidarın, yaşamın her alanında erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliği biçimini ele almaktadır” (Bryson, Feminist Politika Teorisi, 2003, s. 276). Millet, ataerki düzenin eğitim, din ve edebiyat yoluyla pekiştirilen bir şartlanma süreciyle varlığını sürdürdüğünü ifade etmiştir. Bu bağlamda Millet’in patriarka/ ataerki kavramının anlamını yeniden şekillendirmiştir. Bu şekillenmeyle birlikte radikal feministlere göre, ataerki çerçevesinin kaynağı kadını baskı altında tutan cinsel sınıf sistemi ve evlilik kurumudur. “Hatta açıkça radikal feminist diye tanımlanacak bir kadının hem teoride hem de pratikte evlilik kurumu reddettiği varsayılır” (Demir, 2014, s. 67). Evlilik kurumunun radikal feministlerce reddedilmesinin temelinde evlilik kurumu ile kadın hem cinselliğe hem de anneliğe mecbur kılındığı iddia edilmektedir. Aynı zamanda radikal feministler için kadını “anne” erkeği “baba” kılan biyolojik farklılık minimize edilmelidir. Bunun ancak gebelikten korunma, kürtaj ve kısırlaştırmayla mümkün olacağını ifade etmişlerdir. Bu çerçeveye göre toplumun mevcut normların uygulanışı biyolojik cinsiyete göre değil, istikrarlı bir şekilde ataerki sistemin normları tarafından uygulanmaktadır. Bu düşüncüyü Simone de Beauvoir’ın “kadın doğulmaz, kadın olunur” sözü desteklemiştir. Aynı zamanda “İkinci Cins” adlı eserinde de “kadınların kurtuluşu karınlarından başlayacak” sözü sloganlaşmıştır. Bu noktadan hareketle

Kadınlar, bedenlerinin erkek denetiminden çıkmasını talep etmişlerdir. Batı’da cinsellikle doğurganlığın birbirinden ayrılması için doğum kontrolünün yaygınlaştırılması talebi gündeme

getirilmiştir. Tam olarak güvenli doğum kontrol sistemi henüz yaratılmadığı için kürtaj hakkının tanınması, kadının kendi bedeni üzerinde söz sahibi olması istenmiştir (Kolay, 2015, s. 8).

Bu bağlamda kadının üretim gücü ortadan kalkacak aynı zamanla erkeğin üretimde ki “üstünlüğü” ortadan kalkacaktır. Bu ancak teknolojik gelişmelerle gerçekleşecektir.

Kadın ve erkeğin üreyim ve üretimdeki konum ve rollerini farklılaştıran biyolojik farklılık, teknolojik yeniliklerle ortadan kaldırıldığında, insan toplumlarında ezen erkek- ezilen kadın, sömüren kapitalist-sömürülen işçi, beyaz efendi-siyah köle gibi ayrımlar da bütünüyle yok olacaktır (Tong, 2017, s. 75).

Sonuç olarak radikal feministler, bir teori üretmemiş cinsellik, annelik, evlilik, edebiyat, teknoloji alanında mevcut düzene baş kaldırarak bambaşka perspektiften alternatifler sunmayı amaçlamışlardır.

2.1.5. Postmodern Feminizm

“Postmodern terimi sınıf ve toplumsal cinsiyet gibi görünüşte istikrarlı gruplaşmaların deforme olduğu, her şeyin geçici ve yıkılabilir gibi görüldüğü günümüzün hızla değişen sanayi sonrası toplumlarını tanımlamak için kullanılabilir” (Bryson, 2003, s. 380). Postmodernizmin açıklamaları genel anlamda “Aydınlanma” fikrini olumsuz referans noktası olarak ele almaktadır.

20.yüzyılda meydana gelen ve dünya ölçeğinde etkileri olan başta Vietnam Savaşı, Naziler’in Musevi katliamı, Hiroşima’nın atom bombası ile yerle bir edilmesi olmak üzere, bir dizi tarihsel olay Batı dünyasında Aydınlanmacı inanç ve felsefelerin toptan sorgulanmasına yol açmıştır (Demir, 2014, s. 82).

Aydınlanma, politik aynı zamanda sosyal eğilimleri “ilerici” şeklinde değerlendiren evrensel bir insan aklını kabul etmekte aynı zamanda oluşturduğu rasyonel bireyi evrenin merkezine yerleştirmektedir. Postmodernizm ise bu durumu reddeder. Bu bağlamda postmodernizm ortak inanç birliğini, tam bir uyum gösteren istikrar hedefini reddeder. Postmodernizm, eleştirilerini modern düşünme tarzına ve sonuçlarına yönlendirirken; postmodern feminizm ise modernizmin kadın algısına yönelik eleştirilerde bulunur. Postmodernizm özcü ve evrensel olan anlatılara şüpheyile yaklaşmaktadır. Bu bağlamda postmodern feminizmle ortak bir paydada birleşmektedir. Çünkü postmodern feministlere göre, klasik feminizm “kadın”dan bahsederken keza “kadın haklarını” savunurken tek bir “kadın” tanımından hareket eder. Fakat postmodern

feministler açısından bu sorunlu bir yaklaşımdır. Farklı kültürler, farklı yaşam tarzları, farklı deneyimlerle tek bir “kadın” tanımı var olamaz. Bu bağlamda üretilen teoriler ve çözümler yetersiz, eksik kalmaktadır. “Feminizme göre teori, ortak deneyimlerden teorik yapılar inşa etme sürecinden doğarken, postmodern bir bakış açısı benimseyen feministlere göre ise bütün teorileştirilemeyenlerin dışlanmasına yol açar” (Saliya, 2017, s. 52). Bu bağlamda postmodernizm ve postmodern feminizm birbirine sıkı sıkıya yol arkadaşlığı ediyor görünüyorsa dahi 1980 yılından bu yana feminizm ve postmodernizm arasında bir postmodern feminizmin var olabilme imkanları tartışma yaratmaktadır. Bu bağlamda feminizm ile postmodernizm arasında paradoksal bir ilişki söz konusudur. “Çünkü postmodernizmi tanımlayan bazı düşünürler onu post-yapısalcılık, neo-Marksizm, neopragmatizm ve feminizmin meydana getirdiğini söylemektedirler” (Demir, 2014, s. 83). Bu çerçevede postmodern bir feminist yaklaşımının var olup olunamayacağı sorusu, bu konu hakkında fikir ileri süren düşünürleri ikiye ayırmıştır. “Bazı yazarlar postmodernizmin önceki yaklaşımların hepsinden gerçekten daha yıkıcı olduğuna inanırken, bazıları da feminizmin temsil ettiği her şeye bir tehdit teşkil ettiğini düşünmektedir” (Bryson, 2003, s. 384). Bu bağlamda bazılarına göre feminizmin içeriğini koruyarak daha güçlü bir şekilde formüle edip postmodern feminizmin mümkün olduğunu iddia etmiştir. Feministler için bu hem feminizm hem de postmodernizmin dinamiklerinde birtakım dönüşmeler sağlandığında başarılı hale gelebilecektir. Bazı düşünürler için postmodernizm ve feminizm arasındaki ilişki derin ve birbirinin aynası konumundadır. “Linda Nicholson ve Nancy Fraser bu benzerlikleri üç madde de toplamaktadır;

- 1) Hem postmodernizm hem de feminizm; felsefe kurumunu derin ve geniş kapsalı olarak eleştirmişlerdir
- 2) Her ikisi de felsefe ve daha geniş kültür arasındaki ilişki üzerinde eleştirel bakış açıları geliştirmişlerdir
- 3) Hem postmodernizm hem de feminizm geleneksel felsefeye sacayağına yaslanmayan yeni toplumsal eleştiri paradigmaları geliştirmeye çalışmışlardır” (Fraser & Nicholson, 1992, s. 66-77).

Bu çerçevede postmodernizmin ve feminizmin eleştiri felsefesiz eleştiri bağlamında bir ilişkiyi temsil etmektedir. Fraser ve Nicholson’a göre feminizm ve postmodernizm “birbirlerinin zayıflıklarını ortadan kaldıracabilecek, güçlü yanları ise birleştirecek yeterliliğe sahiptir” (Saliya, 2017, s. 58). Sonuç olarak, birbirinden bağımsız

amaçları ve sonuçları olan postmodernizm ve feminizm karşılıklı olarak birbirlerinden yararlanabilir. Bu noktada bazı düşünürler için postmodern bir feminizmden söz edilebilmektedir. Bazıları ise postmodernizmin eleştirileri kapsamında feminizmin içeriğini de sorgulanmaktadır. Bu noktada postmodern eleştiriler çerçevesinde kalınarak feminist olunması mümkün değildir. Çünkü postmodernizmin anlatıları içinde feminizm barındırmaz fakat feminizm büyük bir anlatıyı içinde barındırmaktadır. Postmodernizm, tüm anlatıları indirgemeci sonuçlar doğuracağı için eleştirmesinden kaynaklı son nokta olarak feminizmi de eleştirecektir. Örnek olarak özcü ve tek nedenci bağlamında; “Kadınların ev içi (özel alan), erkeklerin ise ev dışı (kamusal alan) ile özdeşleştirilerek, kadınla erkek arasındaki farklılığı, her iki cinsin biyolojileri arasındaki farklıktan ziyade etkinlik alanları arasındaki farka dayandıran yaklaşım” (Demir, 2014, s. 85) verilebilir. Bu noktada yine farklı kültürlerin içerikleri temelde bir tane var olduğu varsayılmaktadır.

Postmodern feminizm, postmodernizmin psikanalitik, yapısalcı, postyapısalcı ve varoluşçu düşünce akımlarının çatısı altında geliştirilen bir yaklaşımdır. Postmodernizmin oluşumunda anahtar nokta Simone de Beauvoir’ın “kadınlar niçin ikinci cins” sorusu olmuştur. Varoluşçu feministin ekolün kurucusu olarak kabul edilen Simone de Beauvoir’a göre kadın sorununun tanımlanması için psikolojiye, biyolojiye, tarihsel metaryalizmin dayatmalarına ihtiyacımız yoktur. Çünkü bu tür dayatmalara göre varoluştan önce gelen bir özün varlığı söz konusudur. Bu noktada kadınlar herhangi bir nedenden ötürü toplumsal ve iktisadi kurumların, kaderin, biyolojinin veya psikolojinin mahkûmu edilmektedir. Simone de Beauvoir kadın ve erkeğin biyolojik farklılığını kabul etmekle beraber bu farklılığın sosyal bir bağlamı gerektiğini ifade etmiştir. Nitekim bu farklılıklara dayanarak mevcut durumun izahı Beauvoir için yetersiz kalmaktadır. Ona göre;

biyolojik olgular; ontolojik, ekonomik, sosyal ve psikolojik bağlamın çerçevesinde değerlendirilmelidir. Zira yalnız başına biyoloji yeterli değildir. Kadının gövdesinin, onun birçok gücünü kullanmasının engellenmesinde yahut sınırlandırılmasında oldukça önemli bir faktör ve kadının dünyadaki durumunun temel unsurlarından biri olduğu doğru olmakla birlikte, kadını kadın yapanın sadece onun gövdesi olmadığı da ortadadır. Onu da ‘kendine başına varlık’tan çıkarıp ‘kendi için varlık’ yapan varoluş süreci vardır (Beauvoir, 2019, s. 98).

Bu noktada de Beauvoir Freud'un kadın üzerine iddialarına da şiddetle karşı çıkmıştır. Sonuç olarak de Bauvoir kadınların da tıpkı erkekler gibi “kendi için varlık” olduklarını ortaya koymalarını ifade etmiştir.

Postmodern feministleri ortak noktada özcülüğü reddetme durumu birleştirmektedir. Bedeni, cinsiyeti, ırkı, cinselliği ve inşa edilen kadınlığı reddederler. “Postmodern feminizm ayrıca kapsamlılık iddiasındaki kuram ve araştırmalarda kullanılan disiplinler dilleri de içerdikleri erkek egemen öğeleri ortaya çıkarmak amacıyla yapıbozum yöntemini uygulayarak anlambilimsel ve dilsel açıdan analiz etmektedir” (Serdaroğlu, 1998, s. 38). Bu bağlamda postmodern feminizm her türlü anlatıların, genelleştirmelerin ve soyut kuramların reddedilmesine dayanmaktadır. Bu anlamda postmodern feministler toplumda var olan kategorilerin toplumsal olarak inşa edildiğinin sonradan meydana getirildiğini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda postmodern feminist teori özne düşüncesine de karşı çıkmaktadır.

Postmodern feminist teori üniter kadın ve dişil toplumsal cinsiyet kimliği kavrayışlarının yerine çoğul ve karmaşık olarak inşa edilmiş toplumsal kimlik anlayışlarına başvurmayı önemsemekte, toplumsal cinsiyet kimliğine yalnızca öbür kimliklerden biri olarak yaklaşmak gerektiğini ileri sürmekte ve sınıf, ırk, yaş ve cinsel yönelim gibi çizgilerin de göz ardı edilmemesini sağlamayı amaçlamaktadır (Donovan, 2020, s. 354).

Bu bağlamda postmodern feministler tek bir “kadın” üzerinden değil “kadınlar” üzerinden teori geliştirmektedir. Postmodern feministler kadın ve erkek arasındaki “ötekilik” kavramını modern feminist teorilerde biçimlendirildiğini ifade etmişlerdir. Teorilerin tümünde kadın hakkında açıklama yapılırken “Beyaz kadın, orta sınıf heteroseksüel kadın ve batılı kadın” özelliklerine sahip diğer kadınlar dışlanmakta ve ötekileştirilmektedir. Bu noktada kadınların toplumsal cinsiyet sorunlarının çözüm bulması neredeyse imkansızlaşmaktadır. Postmodern feministlere göre sürekli ataerkiye düşmanlık beslemek, istikrarlı bir şekilde ataerkiyi savunmaktan farklı bir noktada değildir. Aynı zamanda postmodern feministler kadınların aleyhine işleyen düzenin temelinde dil ve güç dağılımı olduğunu ifade etmişlerdir. “Onlara göre bireyler yetiştikleri modern toplum içinde ataerki ideolojisi benimsen dil kalıpları ile düşünmektedirler. Zamanla bu dil kalıpları erkeği özne konumunda görürken kadını nesne konuma itmektedir” (Çetinel & Ersoy Yılmaz, 2016, s. 136). Dil çözümlemesi son postmodern feministler için oldukça önemli bir noktadır. Nitekim “Frug’a göre postmodern feministler dilin, iktidarın yayılma ve yeniden üretilme mekanizmalarında

yardımcı ama önemli bir işlev gördüğünü savunmaktadırlar. Frag’a göre dil çözümlenmesini

- 1) Kadın ve erkeğin nitelik ve özelliklerinin metinlerde nasıl dile getirildiği üzerine odaklanmak
- 2) Kadın ve erkeklere ilişkin kültürel tiplere ve söylemlerin nasıl ikilemler biçiminde ele alındığını incelemek
- 3) Bilinçli ya da bilinçsiz bir biçimde yerleşmiş bulunan toplumsal cinsiyet ilişkilerinin retorik yoluyla nasıl ortaya koyulduğu incelenmelidir” (Demir, 2014, s. 101)

Bu çözümlemeler doğrultusunda ‘güç dağılımı’nın da çerçevesi yeniden inşa edilebilir. Erkek egemen toplumunda kadını dışlayan dil, bilgiye ulaşma noktasında da büyük bariyer görevi görmektedir. Bilgi sahibi olmak yanında gücü de getirecektir.

Sonuç olarak postmodern feminist kuram farklı feminizmlerce tanımlanan toplumsal feminist kuramlardan birisi değil farklı feminizmleri ve modernist bilim yaklaşımının çift değişkenlik karşıtlıkları temelinde ikincilleştirilerek marjların dışına itilen tüm ötekileri marj içinde kalanlarla birlikte farklı fakat eşit anlayış ile kucaklayan diğer bir modernist bilimin (pozitivizmin) kurguladığı geleneksel temellerine yaslanmayan bir itirazı betimler (Serdaroğlu, 1998, s. 73).

Bu bağlamda postmodern feminizm diğer tüm feminist düşüncelerin ortak payda da toplandığı ve çerçevesinin yeniden belirlendiği bir harekettir.

2.2. Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet kavramı, biyolojik açıdan kadın ya da erkek olmanın biyolojik (kromozomlar, cinsiyet organları, hormonlar ve diğer fiziksel özellikler) yönünü ifade etmektedir. Bu bağlamda cinsiyet, biyolojik bir konudur. Bireylerin nüfus cüzdanlarında belirtilen cinsiyet bu kavramın karşılığıdır. Buna karşın “toplumsal cinsiyet kavramı ise, kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade etmektedir, kültürel bir yapıyı karşılamaktadır” (Dökmen, 2004, s. 4).

Toplumsal cinsiyet tanımında özellikle kadınlığa vurgu yapılmaktadır.

Kadınlık ve erkekliğin kültürel olarak inşa edilen, öğrenilen kalıplar olduğu iddia edilen toplumsal cinsiyet yaklaşımlarında bu kalıpların, bizi sadece birbirimizden farklılaştırmakla kalmadığı, aynı zamanda toplum içinde nerede ve nasıl durulacağını ve dolayısıyla güç ve kaynakların paylaşımını da belirlediği vurgulanır (Ökten, 2009, s. 303).

Feminist literatürde cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) kavramları arasında içerik yönünde ayırım yapılması üzerine tartışmalar mevcuttur. Toplumsal cinsiyet (gender) ve cinsiyet (sex) 1960'lı yılların sonlarına doğru ve 1970'li yılların başlangıcında birbirleri yerine kullanılan kavramlardır.

Buna göre sex terimi, biyolojik olana gönderme yaparken gender terimi ise bedenin kültürel kodlarla, bakış açıları ve anlamlarla yüklenmiş haline gönderme yapar. Sex ve gender kavramlarıyla ilgili bu görüş, 1960'lı yılların sonları ve 1970'li yılların başlarında kadın ve erkek arasındaki farklılıkları biyolojik farklılıklara dayandıran feministler tarafından benimsenmiştir (Saliya, 2017, s. 64).

Sex, gender terimlerinin feminizm açısından ufuk açıcı bir bakış açısı sağlaması bağlamında Anne Oakley'in 1972'de *Sex, Gender and Society* (Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum) adlı kitabı kilit rol oynamıştır.

Oakley, cinsiyetin biyolojik olarak belirlenmiş, toplumsal cinsiyetin ise toplumsal olarak oluşmuş düzlemlere tekabül ettiğini öne sürüyordu. Aynı dönem içerisinde Gayle Rubin ise cinsiyeti, toplumların cinsellik, akrabalık ve üreme ilişkilerini nasıl düzenlediklerini anlatan bir kavramdır (Savran, 2019, s. 247) şeklinde tanımlamıştır.

Bu bağlamda toplumsal cinsiyet iki önemli yazar için de kadın erkek ilişkilerinin biyolojik temelli fakat toplumsal bir kategori olduğunu ifade etmiştir. “Kısacası toplumsal cinsiyet kavramı, kadınların erkekler arasındaki bazı temel biyolojik farklılıklardan türeten cinsiyetçi ideolojinin elinden biyolojik determinizm silahını alıyordu” (Savran, 2019, s. 247). Bu çerçevede toplumsal cinsiyet kavramı toplumsal müdahalelerin bir alanı haline gelmektedir. Biyolojik determinist görüşün örneğini olarak sosyal, psikolojik ve davranışsal özelliklerin anatomik durumdan kaynaklandığı iddia edilmiştir. Kadınlar anatomik olarak enerjilerini korudukları için bu onları pasif, muhafazakâr, halsiz, istikrarlı ve siyasete ilgisiz kılıyor. Erkekler ise enerjilerini harcadıkları için bu onları hevesli, enerjik, tutkulu, değişken ve dolayısıyla politik ve sosyal konularla ilgilenir hale getirmektedir. Anatomik durumlarla ilgili bu biyolojik sözde dayatma ‘gerçekler’ sadece kadınlarla erkekler arasındaki davranışsal farklılıkları açıklamak için değil, aynı zamanda sosyal ve politik düzenlemelerimizin ne olması gerektiğini doğrulamak için de kullanılmaktadır. Hatta öyle ki kadınların ayda bir kez hormonal olarak dengesiz olacağı ve bu nedenle görevlerini erkeklerden kadar iyi yerine

getiremeyecekleri iddia edilmiştir. Bu iddialar bağlamında bu iki kavram arasındaki bölünme sistematik bir nitelik taşımaktadır. Bu noktadan hareketle

bireysel cinsiyet farklılıkların, özne kimlik karşıtlıklarının ötesinde toplumsal bir düzeni ve toplumsal ilişkileri işaret etmektedir. Hem ayrımcı, eşitsiz, baskıya dayalı bir toplumsal düzenin adıdır toplumsal cinsiyet, hem bu ilişkinin taraflarını oluşturan toplumsal grupları dile getiren bir kategori; ama hem de bu grupların mensuplarının psikolojik ve davranışsal özelliklerine göndermede bulunur (Savran, 2019, s. 248).

Bu bağlamda cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki farklılaşma bir ikiliğe dayandırılmaktadır. Bu ikilik dil, söylem, davranış ve pratikler bağlamında cinsiyet farklılığını doğallaştırılmış bir düzlemde sabitlemektedir. Nitekim kadın ve erkek arasındaki anatomik, biyolojik farklılıklar, toplumsal müdahalelerle kategorik farklılıklara dönüştürülmüştür.

Toplumsal cinsiyet, toplumsal müdahale alanı içerisinde yapı taşı olan bir kavramdır. Bu çerçevede toplumsal rollere atfedilen toplumsal cinsiyet kavramı her dönemin kendi karakteristik izlerini taşımaktadır. Böylelikle toplumsal cinsiyet, öznel varlığıyla süreklilik gösterir ve yeniden üretilir. Bu yeniden üretimin istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi toplumsal pratikler sayesinde gerçekleşmektedir. “Kadın ve erkek, toplumsal rolleri, toplumun belirlediği normlar çerçevesinde özü ve görüntüyü kodlayan kıyafet, mimik, jest gibi birtakım seremonilere bürünerek benimser” (Demez, 2005, s. 22). Judith Lorber toplumsal cinsiyeti oluşturan öğelerin,

toplumda sosyal olarak kabul edilmesi bağlamında ki pratikleri, emeğin cinsiyete göre ayrımı, her bir cinsiyet için belirlenmiş sorumluluklar, akraba sorumlulukları, kabul edilmiş saç, kozmetik, vücutla ilgili işlemler, cinsel arzu ve davranış kalıpları (Lorber, 1994) olduğunu ifade etmiştir.

Bu bağlamda Bronwyn cinsiyeti “biz onları kadınlık veya erkeklikle ilişkilendirmediğimiz sürece nötr kalacaktır” (Davies, 2022, s. 282) şeklinde ifade etmiştir. Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet öğrenilen veya öğrenilmesi istenen dış müdahaleye açık bir kavramdır. Öğrenilmeye dayalı toplumsal cinsiyet kavramının şekillendiği ilk nokta kişinin yetiştiği aile yapısına paralel olarak devam etmektedir. Aile içerisinde kadının konumu, anne, baba ve ev içerisindeki diğer kişilerle arasındaki ilişkiler kısacası sosyalizasyon süreci ve içinde bulunduğu kültür çerçevesinde çevresel faktörle şekillenmektedir. Bu noktadan hareketle kadın ve erkek olmak bireyin temel unsuru olarak belirlenir. Öğrenmeye dayalı şekillenen toplumsal cinsiyet kavramı ataerkil

toplum çerçevesinde kadınların kimlik kazanmaları sorunlu bir şekilde ilerlemektedir. Bedene atfedilen anlamlar açısından kadın ikincil konuma savrulmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramının içi doldurulurken belirlenen hiyerarşik yapıda erkek kadının üzerinde bir konuma yerleştirilmiştir. Delphy'nin çalışmasında bu hiyerarşik yapı şu şekilde ifade edilmiştir;

Hiyerarşinin toplumsal inşasını en iyi anlatan metafor lego oyunu metaforudur: Sınırlı sayıda legoyla bir gemi, bir ev, bir kamyon vb. inşa edilebilir. Öyle umuyorum ve inanıyorum ki, kadınların ezilmesini oluşturan legoların sökülmesi, tam da bunlar kadınların ezilmesine özgü olmadığı için ezilen gruplara da yarayabilir (...) Bütün ilişkiler gibi bireyler arası ilişkileri de yaratan toplumdur (Savran, 2019, s. 292).

Delphy'e göre kadın ve erkek olmanın toplumsal olarak bedenleriyle hiçbir bağlantısı yoktur. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet dayatmalarla yönlendirilen bir kavramdır. Dayatmalar ataerkil toplumlarda kök salmış olan pratiklerle beslenmektedir. Gündelik söylem, dil ve pratikler sayesinde cinsiyete dayalı iş bölümü ortaya çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü biyolojik farklılıklar zemini kullanılarak atanmaktadır. Bu noktada toplumsal cinsiyetin biyoloji kısıkacından kurtulması gerekmektedir. Çünkü cinsiyet gibi doğal bir kimliğin sonucu olarak elde edilmeye çalışan toplumsal cinsiyet kavramı, bir ürün olarak karşımıza çıkmaktadır. Ataerkil yapının mirası olan bu ürün kadını doğduğu andan itibaren ikincil konumda tutmayı hedeflemektedir. Erkeğin güçlü, zeki, dinamik ve aktif olduğu bu düzlemde kadını, güçsüz, cinsel ve hormonal farklılıkları nedeniyle eksik, zayıf olarak nitelendirir. Aynı zamanda toplumsal cinsiyetin kodlarından biri de kadının ev/hane merkezli biçimde kurulmasıdır. Bu noktada ev ile kastedilen aslında hane yani ev halkıdır. Hane kavramı, ataerkinin yuva olarak yüceltiği ve dokunulmaz kıldığı, düzenin yeniden üretilmesini sağlayan beslenme, barınma, üreme vb. temel ihtiyaçların karşılandığı, erkek bakış açısına uygun duygusal bağlar ile hiyerarşilerin egemen olduğu bir vurguya sahiptir. Bu çerçevede hane kavramının aile kavramından farkı, mekânsal duygusal ve zihinsel bağlamın mekânsal bağlamla birleşik bir şekilde kavramsallaşmasıdır. Yani yuva ailenin mekânsal düşünümüne işaret eder. Bu bağlamda hane merkezli kadın, ancak, çocuklarının annesi, eşlerinin karısı, babalarının kızları gibi erkeğin dolayımındaki sıfatlar ya da hanenin sınırları içerisinde anlam kazanıp görünürülük sağlayan işlevleri üzerinden toplum içerisinde olumlu bir özne olabilmektedir. Bu nedenle ev dışında varlığını sürdüren kadın ataerkil yapı bağlamında sınırlandırılmaktadır.

Feminist düşünürler genel olarak toplumsal cinsiyet rollerinin kaynağını toplumun örgütlenme biçimi olarak görürler. Kadının fiziksel zayıflığı konusunda itiraz etmekte, dayanıklılık testlerinde fiziksel kapasitesi olduğunun kanıtlandığını, ayrıca bu farklılıkların toplumsal koşullar değiştikçe değişebildiğini ileri sürmektedirler (Savcı, 2011, s. 330).

Sonuç olarak toplumsal cinsiyet inşa edilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan dolayı özel ve kamusal alan ayrımının, özünde toplumsal cinsiyet yüklü kapitalist ve ataerkil toplum yapısıyla beslendiği söylenebilir.

2.3. Ataerki, Patriarşi ve Cinsiyetçilik

Ataerkillik, babanın veya yaşlı bir erkeğin aile grubu üzerinde mutlak yetkiye sahip olduğu sosyal bir sistemdir. Bu bağlamda bir bütün olarak topluluk üzerinde mutlak otorite uygulanmaktadır. Başka bir ifadeyle ataerkillik, “maddi temeli olan ve erkeklerin kadınlar üzerinde tahakküm kurmalarını sağlayan hiyerarşik ilişkiler ve erkek erkeğe dayanışmayı içeren toplumsal ilişkiler dizisi olarak” (Özçatal, 2011, s. 25) tanımlanabilir.

Ataerkillik sözcüğü Türkçe kökenlidir. Türkçeye Fransızcadan geçmiş olan ve batı dillerinde Ataerkillik manasında kullanılan patriarka sözcüğü ise Latince patria (baba) ve Yunanca achein (hükmetmek) kelimelerinden türemiştir. Ataerkilliğe dayanan, ata erki temelli olan oluşumlara ‘ataerkil’ veya ‘patriarkal’ denir (Vikipedi, 2021).

Tanımlardan hareketle ataerkillik, zihinsel, sosyal, ekonomik ve politik bir biçimde farklı kurumlar tarafından yaratılan, güçlendirilen ve istikrarlı bir biçimde sürdürülen cinsiyete dayalı siyasi ve toplumsal olarak kadınların “daha az” değeri olduğu noktasında birbirine bağlı düşünceler çerçevesinde ilerlemektedir. Ataerkil düzen erkeklerin kadınlar üzerindeki hakimiyetini güçlendirmekte ve erkeklerin ihtiyaçlarına ve çıkarlarına cevap veren toplumsal düzen ve bir devlet sistemi yaratmaktadır. Bu devlet sisteminin yaratılması için atılan ilk adım aile kurumudur. Çünkü ataerkil düzenin kurucu kurumu ailedir. Aile, toplumsal yaşamın aynası konumundadır. “Aile, ataerkil bir birim içindeki ikinci bir ataerkil birimdir. Aile, birey ve toplumsal çatı arasında bir aracı olarak, politik ve diğer faktörlerin yetersiz kaldığı yerde denetim görevini yüklenip, düzenin devamını sağlar” (Millett, 2018, s. 60). Aile, kadın ve erkek rolünün farklı şekilde tanımlandığı bir kurumdur. Toplum, bir kadının vücudu tarafından biyolojik olarak gerçekleştirilen üreme işlevi nedeniyle çocuk yetiştirmeyi annenin birincil sorumluluğu haline getirmektedir. Doğurganlık özelliği taşıyan kadın genellikle doğal besleyici

içgüdülerle ilişkilendirilmektedir. Hatta ataerkil normlardan sapan ve evlenmeyi veya çocuk sahibi olmayı reddeden kadın asi ve yardıma muhtaç olarak görülmekte ve dışlanmaktadır. Tarihsel olarak izlenen ataerkil normlar kadını anne ve ev hanımı olarak belirlemektedir. Kadınlar zayıf, itaatkâr ve yapay olarak görülmektedir. Ataerkil düzen çerçevesinde kadının elde etmeyi umabileceği en yüksek başarı evlilik ve devamında da çocuk sahibi olmasıdır. Yelpazenin diğer yüzünde yer alan erkek ise güçlü, egemen ve ailesinin geçimini sağlayan ve koruyucusu olarak kabul edilmektedir. Erkekliğe kadınlıktan daha çok değer veren sosyal bir sistem olan ataerkillik, erkeklerin sorumlu olma ve egemen olma hakkına sahip olduğunu belirtir. Ailenin bu yapısı diğer kurumlara kopyalanabilir bir hale gelmektedir. Nitekim hükümet yapısı incelendiğinde genel davranış yapısı erkeğin liderlik ettiği, kadının ise erkeği takip edip tamamladığı bir anlayış çerçevesinde biçimlenmektedir

Bununla birlikte son yüzyılda kadınlar için toplumsal cinsiyet rollerinde gevşeme söz konusudur. Bu gevşeme tablonun geneline ilişkin görünümüdür. Küçük resim incelendiğinde ise durumun çok da istenildiği gibi olmadığı, yaşanan serbestleşmenin de yine ataerkil bir açısının izlerini taşıdığı görülmektedir. Bu anlamda kadınların kamusal alanda var olabilmek için, erkeklerin uygun gördüğü kalıpların içerisine oturmakta bu doğrultuda yön almaktadır. Kadın erkek gibi giyinmesi kadının cinsel kimliğini silikleştirdiği ve onu cinsiyetsiz bir nesne kıldığı için büyük tepkilere yol açmazken yine bunun yanında dolaylı olarak eril bağlamı şiddetli bir biçimde vurgulayan ve besleyen seksi kadın imajı da kamusal alanda var olmak için bir seçenek haline gelmektedir. Kadının kendi özgür ve özgün bir biçimde var oluşunun engellenmesi, ataerkil düzenin istikrarlı bir biçimde kadınları bağımlı, aciz ve erkek ile aile merkezli gösterme ısrarının kendi açısından ne denli varoluşsal olduğunu ortaya koymaktadır.

“Ataerkil düzende ailenin topluma en büyük katkısı, (çoğunlukla büyükleri örnek alarak) çocukların, cinsel rol, ruhsal yapı ve toplum içindeki yer konusundaki tutumlarda ataerkil ideolojiyi benimsemeleridir” (Millet, 2018, s. 63). Bu benimseme toplumun diğer kurumlarında ve bireyin çevresiyle pekiştirilmektedir. Ataerkil bir sistemde veya toplumda erkekler her zaman kontrol altında olmalıdır. Bu kontrol altında kadının durumu tüm sosyal ve ailevi durumları içermektedir. Erkekler toplumda verilen büyük güç nedeniyle bir kişiyi “erkeksi” yapan şeyin ne olduğunun tanımıyla yakından ilgilenirler.

Bu, devamında kontrol, güç, kuvvetlilik ve rekabeti yanında getirir. Sonuç olarak erkek kimliği için standartlar oluşturulur.

Erkek kimliği oluşumunun standartlarını yine ataerkil düzen sağlamaktadır. Ataerkilliğin toplumsal var oluşun standartlarını ve yöntemlerini dikte etmesi, cinsiyetçiliği doğuran ana etmendir. Cinsiyetçilik teriminin kökeni belli olmasa da 1960'lı yılların "ikinci dalga" feminizminde ortaya çıktığı düşünülmektedir. Cinsiyetçilik, bir cinsiyetin diğerinden daha üstün olduğu inancından gelmektedir. Cinsiyetçilik kavramı ataerkil düzenle beslendiğinde ortaya erkeklerin ya da erkek çocukların, kadınların ve kız çocuklarının neler yapabileceği ve yapmaması gerektiği noktasında sınırlar koymaktadır. Fakat bu sınırlama ataerkil düzen sistemi içerisinde en çok kadınlara veya kız çocuklarına uygulanmaktadır. Kadınları veya kız çocuklarını cinsiyet temelinde ezen ideolojik düşünceler veya kurumlar ataerkilliği sürdürme işlevi görmektedir. Kadınlar daha zayıf cinsiyet olarak görülmektedir. Özellikle mantık ve rasyonel akıl yürütme alanında erkeklerin daha başarılı olduğu kabul edilir. Bu nedenden dolayı iş, siyaset konusunda iyi liderler olamayacakları önyargısı hakimdir. Kadınlar doğal olarak anne olduklarından ve düzen nedeniyle çocukluktan itibaren ev işlerine yoğunlaştıklarında başarılı sayılmaktadır. Bu anlamda ev işi bilmeyen veya beceremeyen ya da anne olamayan kadınlar eksik, başarısız, gayrı makbul olarak görülürler.

Kadınlar doğal olarak anne olduklarından ve düzen nedeniyle çocukluktan itibaren ev işlerine yoğunlaştıklarında başarılı sayılmaktadır. Bu anlamda ev işi bilmeyen veya beceremeyen ya da anne olamayan kadınlar eksik, başarısız, gayrı makbul olarak görülürler. Cinsiyetçilik zihin yapısına sıkı sıkıya bağlı toplumlarda kadın düşmanlığı, kadın nefreti artmaktadır. Kadın karşı beslenen düşmanlık ile kadına karşı şiddet oranı toplum içerisinde paralellik göstermektedir. Kadın vücudunun metalaştırılması, ikinci sınıf vatandaş olarak algılanmasını besleyen ataerkil düzenin gerisinde bıraktığı kaosu görmezden gelmektedir. Kurumsal alanda dışlanan kadın bireysel alanda da kötü muameleye maruz kalmaktadır. Cinsiyetçilik tüm cinsiyetlere dokunmaktadır fakat ana hedefi kadın olduğu için kadınlar daha çok etkilenmektedir.

Yasal çerçevelerle bu durum düzenleniyor görünüyorsa dahi kadınlar hala karar alma rollerinde yetersiz temsil edilmekte, ekonominin dışında bırakılmakta ve daha az ücret almaktadırlar. Cinsiyetçilik bu tür hiyerarşik bir yapıyla beslendiği sürece bilinçli

ya da bilinçsiz bir şekilde düşmanca tavırları yanında getirmektedir. “Böylece sayıca dünyanın yarısından fazlasını oluştursalar da kendilerine yüklenen bazı olumsuz kalıp yargılar sonucunda kadınlar, politik, ekonomik ve sosyal güç açısından erkeklere göre zayıf konumda kalmakta ve ayrımcılığa uğrayan cinsiyet olmaktadır” (Sakallı Uğurlu, 2003, s. 2). Bu bağlamda eril siyasetin ‘cinsiyet körü’ tutumu kadın kimliğini her türlü güvenceden yoksun bırakmaktadır.

Ataerkil düzen kadın bedenini yorumlamakta ve bu düzene göre kadın bedenine toplumsal roller yükleyerek cinsiyet rolleri dayatmaktadır. Ataerkil yapıda “kadının ‘taşıyıcı’ olduğu temel değer olan ‘namus’ erkeğin koruması gereken ‘değerli olan’dır. Kadının bu ‘değerli veya namuslu’ beden için temel görevi ‘namusunu sakınmak’ (bekaretini koruma ve erkeğin soyunu başka bir soyla karıştırmama), erkeğin görevi ise bu namusu ‘korumak ve denetlemek’tir” (Nazlı, 2015, s. 38). Böyle bir işleyiş ataerkil düzenin gereklilikleri uyarınca hayat bulmakta, dahası ailede titiz bir şekilde dikte edilen bu roller, devletle ilişkilendirilmektedir. Bu mantık ve işleyiş egemenliğin teorize edilmesinde önemli bir eşik olan Bodin tarafından da kuramlaştırılmıştır. Ona göre çocuklar ve eşin erkek aile reisi karşısındaki pozisyonları ve sorumlulukları toplumsal alana geçişle birlikte devletin işleyişine ilişkin mantığı da kurmaktadır. Şu hâlde aile içinde aile başkanı olan babaya ve eşe itaat etmeyi içselleştiren ataerkil düzen, onun iradesine koşulsuz teslim olunması e buyruklarını emir bellenmesi durumunu toplumsal alana taşıyarak yurttaş olma hakkı bulunan erkekler ile devlet arasında da aynı ilişki biçimini kurar. Bodin bu noktada Kutsal Kitap ve Roma Hukuku’na yaptığı referanslara yaslanır. Erkeği akılla özdeşleştirir ve erkeğin akıl gücünü kadınların duygusal doğasının ve çocukların toyluğunun karşısına koyar. Bu nedenle ona göre devlete ilişkin bilinç kamusal alandan kesin olarak ayırdığı özel alanda, aile içerisinde ve aile başkanının hükmü altında duyumsanır ve yaygınlaşır. Bu nedenle “[m]antıken, devlet ve aile içindeki ataerkil otorite ya birlikte ayakta kalacaklar ya da birlikte çökecekler gibi...” (Bryson, 2003, s. 24) görünür. Bu çöküşün engellenmesi için “erkeklerin üstün gücü” savı sürekli beslenmektedir. Erkek egemenliği ısrarı, sadece aile sınırlı kalmamakta adeta yaşamın her parçasına işlenmektedir. Ataerkil düzen aile içerisinde “babanın yönetimi” anlamına gelse de günümüzde aile kurumunun dışına adım atıldığı an kadın düşmanlığı, kadın sömürülmesi üzerine inşa edilen kurumsallaşmış bir baskı sistemine dönüşmektedir. Kurumlar bir kişi tarafından çok hızlı bir şekilde neler yapılabileceği konusunda sınırları

rahatlıkla koyabilmekte dahası bu sınırları otomatik olarak legalize etmektedir. Bu sınırların en önemli parametresi cinsiyet olarak belirlenmektedir. Her kurumda zorluluklar mevcuttur fakat cinsiyet temelli kurallar bağlamında kadınlar yokuş yukarı tırmanmak zorunda bırakılmaktadır. Nitekim “tarih boyunca ne zaman kadınlar yurttaş kategorisine tam olarak dahil olmaya çalışsalar, özel alandaki farklılıktan, anne ve eş kimlikleri karşılına dikilmiştir” (Savran, 2019, s. 343). Klişeleşmiş temsillerle aşılana cinsiyet rolleri eşzamanlı olarak erkek egemen sistem tarafından sürekli olarak pekiştirilmektedir.

2.4. Ataerkinin Ahlak ve Siyasetle İlişkisi

“Patriarchy” kelimesinin tam anlamı babanın kuralı anlamına gelmektedir. Başka bir bağlamda “patriarch” başlangıçta ‘erkek egemen aile’ türünü tanımlamak için kullanılmaktaydı. Nitekim bu tanımlamaya uyan ailede, kadınlar, genç erkekler, çocuklar, köleler hepsi bu baskın egemen erkek figürünün altında yer almaktaydı. Modern dünyada ise daha genel olarak “erkek egemenliğine, iktidara” yönelik kullanılmaktadır. Erkeklerin, kadınlara hâkim olduğu ve onları karakterize ederek, işaret ederek kadınların çeşitli şekillerde kontrol ve denetim altına alınmaya çalışıldığı bir sistemi tanımlamaktadır Ataerkillik modern dünyada kadınların toplumda ilerlemesi noktasında önüne büyük engeller çıkarmaktadır. Ataerkil kurumlar ve sosyal ilişkiler, kadının ikincil statüsünden sorumludur. Bu bağlamda ataerkil kurumların erkeklere mutlak öncelik verdiği aşikardır. Ataerkil düzen hem kamusal hem de özel alanda erkek egemenliğini temsil etmektedir.

Walby ataerkil teorileriyle ‘özel ve kamusal ataerkil olmak üzere ataerkilliğin iki açık biçimini’ gösterir. Özel ataerkillik, kadınların baskısının temel alanı olduğu için ev üretimine dayandırılır. Kamusal ataerkillik ise, esasen devlet ve istihdam alanları gibi kamusal alanlarda inşa edilir (Sultana, 2019, s. 422).

Bu geniş hakimiyet bağlamında ataerkillik bir kavramdan fazlasını içermektedir. Ataerkil kavramının bu geniş hakimiyeti erkek egemenliğinin kadınlar üzerinde kurumsallaşmasına zemin oluşturmaktadır. Böylece kadınların güce erişimi kısıtlanmaktadır. Kadın ve erkek arasındaki farklılıklar abartılarak, erkeklerin baskın olmasını sağlamaktadır. Baskın erkek, kadınları güvence altında tutmak bağlamında kadını domine ederek ezmektedir. Bu baskın ataerkil ideoloji yuvalandığı tüm sosyal ilişkiler içerisinde bulunmaktadır.

Cesaret, korkusuzluk, rasyonellik, verimlilik erkeklere özel kabul edilmektedir. Bu noktada çifte ahlak standartları ve yasalar ortaya çıkmaktadır. Bu yasalar ve standartlar, cinsiyet farklılığını bir toplumsal cinsiyet ‘eşitsizliğine’ dönüştürülmesini sağlamaktadır. Böylece toplumsal eşitsizlik, toplumsal ilişkilerle seri söylemler ve pratikler üzerinden meşrulaştırılmaktadır. Erkekleri kadın ‘sahibi’ yapan ahlak yasalarıyla, kadın ikincil statüde korunması gereken aciz, duygusal ve bağımlı bir kimlik haline getirilmektedir. Ahlaki söylemlerle kadın bedeninin disipline edilmesi amaçlanmaktadır. Kadın bedeni, kültür aracı olarak toplumsal denetimin odağındadır. Bir örnek teşkil etmesi açısından Devlet Kaynaklı Cinsel Şiddet Üzerine Eren Keskin ile Söyleşisinde tecavüze uğrayan kadın ‘ben bittim’ diyerek tecavüzü anlatıyor. O noktada kadının ‘tecavüz’ ile bitişi sağlanıyor (Keskin, 2006). Bu noktada bekaret, ahlak dayatması kadınlar için aşağılayıcı bir boyun eğdirilmeye sebep olmaktadır. Namus ve bekaret kavramları, bir erkeğin prestiji için korunması gereken hatta kadınlar yerine erkeklerin ‘koruması’ gereken bir kavram olarak içi doldurulmaktadır. Öyle ki devlet kurumları da bu durumu evlilikle kontrol ederek kadınların yabancı erkeklerden her türlü temasını yasaklayarak güvence altına almaktadır Kadınların bireysellikleri, hukuk kurumunca güvenceye alınmış olması söz konusu namus olduğunda artan bir gerilimi beraberinde getirmektedir. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi bünyesinde yapılan bir çalışma, aile içi şiddete uğrayanların yalnızca %7,6’sının hukuka başvurduğunu göstermektedir (Düvenci, 2021). Bu noktada devlet kurumları, erkek temsiliyi yükselten anlamlar ve pratikleri güçlendirmektedir. Türkiye’de

Ceza Kanunu’nun 2004 değişikliğinden önce cinsel suçlar, kamu ahlakı ve aileye karşı suçlar bölümünde ‘topluma karşı suçlar’ başlığı altında yer alıyordu. Kadınların vücutlarıyla ilgili meseleler kadınların kişisellikleri ilgili değil de aile ve toplumsal düzen ile ilgili olarak görülüyordu (Koğacıoğlu, 2006, s. 191).

Aile ve toplumsal düzen ile ilgili olarak görülen “kadın” kavramı ataerkil düzende namus kavramını işaret etmektedir. Öyle ki namus sözcüğü “Hellençe’deki eril bir sözcük olan ‘nomos’ sözcüğünden gelmektedir. Bir diğer anlamı sahiplenmek de bulunan ‘nomos’ sözcüğünün kökü, ayrıca yiyecekleri paylaşmak anlamındaki ‘nema’dır. ‘Nema’ bir erkeğin sahip olduğu ve üzerinde hayvanlarını otlattığı alandır” (Pervizat, 2006, s. 295). Bu bağlamda namus kelimesinin günümüzle ilişkilendirilmesi erkeklerin kadınlar üzerinde hakimiyetini karşılamaktadır. Namus ataerkil düzen içerisinde kumandası erkeğe teslim edilmiş bir sosyal kontrol aracı olmaktadır. Namus kelimesinin zemininde yatan ahlak kelimesi ise başlı başına kadın hareketlerini düzenlemeye çaba

gösteren bir kontrol mekanizmasıdır. Namus cinayetleri ise eril tahakkümün en uç örnekleri içermektedir.

Kimimiz namus cinayetlerinde ölüyor, kimimiz giydiği etek boyu için dayak yiyoruz; başkaları oturma şekilleri hakkında atölye, ya da ofis sahibinden uyarı alıyor, namussuz olarak düşünülüyorsa pandik yiyor; bazılarımıza boşanırken çocuğun velayeti verilmiyor, diğerleri verilmeyecek korkusuyla yaşıyor, bir başkamıza çalıştığı fabrikada kötü gözle bakılıyor, ötekine kötü gözle bakılacak diye çalışmasına izin verilmiyor. Namus konusunda ‘uygun’ davranmazsak başımıza bir şeyler geleceğini hepimiz biliyoruz. Aramızdaki bütün farklılık ve eşitsizliklere rağmen hepimizin nasıl oturup kalkacağından, nerelere gideceğimize, kentin hangi bölgelerini, hangi ulaşım aracı seçeceğimize, ne zaman sevişeceğimize kadar vücudumuzla ve hayatımızla ilgili birçok tercihimizde namus rol oynar. Kadın bedenlerinin namus üzerinden disipline edildiğini ve kadınların kendi kendilerini bu kurgu düzen üzerinden disipline ettikleri bir düzende yaşıyoruz... (Koğacıoğlu, 2006, s. 181).

Bu doğrultuda denilebilir ki, namus kavramıyla en çok kadının cinselliği disipline edilmeye çalışılmaktadır. Namus kavramıyla kadın eril ahlakın nesnesi haline getirilmektedir Aynı zamanda kadının kamusal alanda varlığını sürdürebilmesi, onaylanması için cinselliğinden arındırılmış olması ve ayrıca eş/aile gibi sembolleri ilan etmiş olması gerekir. Yani kamusal alana çıkan kadın ataerkil düzenin kadına tanımlamış olduğu kodlar ile çelişmeyecek şekilde davranmalıdır.

Ataerkil düzen sisteminde özel alan, kadının belli başlı birtakım görevlere mahkûm edildiği ve kadınlıkla özdeşleştirilen, değersiz sayılan alandır. Buna karşın kamusal alan erkeklerle özdeşleştiriliyor ve özel alan karşısında büyük önem ve değer yüklenmektedir. Ancak bir ülkede haklarının güvence altına alınması, varlığının onaylanması, hak ve hukuk talep edebilmek için gerekli öncelik yurttaş olmaktan geçmektedir. Bu bağlamda yurttaşlık kamusal alan içinde şekillenmekte ve varlığını göstermektedir. Yurttaşlık, bireyleri farklılıklarından arındıran soyut bir kategorizeyi temsil etmektedir. Bu noktada kadınlar bu kategoriye dahil olma konusunda sorunlar yaşamaktadır. “Çünkü kadınlar hem yurttaş, ama hem de özel alandan gelen somut kimlikleri var; kadın aynı zamanda hem anne ve eş” (Savran, 2019, s. 342).

Kamusal alan toplumsal cinsiyet ayrımının esas makamıdır. Kamusal alan demek ise kaçınılmaz olarak politika demektir. Modern dönemde politika tek tek bireylerin biyolojik farklılığına dayanan toplumsal cinsiyet çerçevesine dayalı değil, birey temelinde tanımlanmalıdır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, kadınları özel alanda tutmak için kullanılan bir ideolojik araç haline gelmektedir. BM tarafından yayınlanan rapora (United Nations, 2019) göre bakanlık pozisyonlarındaki kadınlar esas olarak “sosyal işler, aile, çocuk, gençlik, yaşlı, engelli, çevre, doğal kaynaklar, enerji” gibi öte yandan erkekler

ise “dışışleri, savunma, ekonomi, adalet” gibi siyasi pozisyonlarda görev almaktadır. Bu çerçevede politika dahi erkekler için erkekler tarafından tasarlanmıştır ve kadınları “farklı” şekillerde dışlamaktadır. Ataerkillik siyasette hegemonyasını erkek egemen yapılar sayesinde sürdürmektedir.

Siyaset ve temsil tartışmalı terimlerdir. Temsil, bir yandan kadınlara siyasi özneler olarak görünürlük ve meşruiyet sağlamayı hedefleyen siyasi süreç içindeki anahtar terim görevini görmekte, öte yandan kadınlar kategorisine dair bazı varsayılan hakikatleri ya açığa çıkardığı ya da çarpıttığı söylenen bir dilin normatif işlevidir (Demirkürek, 2011, s. 25).

Apolitik ve sembolik bir “kadın” temsili bu noktada zararlı olmaktadır. Siyaset ve temsil tüm organlarıyla bireyi temsil etmelidir. Nitekim cinsiyet temellerinde bir temsil erkeksileştirilen bir vatandaşlık olgusunu ortaya çıkaracak ve neticesinde kamusal alanda kadının haysiyetine yönelik ağır tehditler meydana gelecektir (Çoymak, 2015). Akal (1994, s. 159), “yasayı belirleyen siyaset, siyaseti belirleyenlerin ise değişik dönemlerde değişik adlar alsalar da her zaman erkekler olduğuna” ifade etmiştir. Ataerkil sistemin devletin her kurumunda nasıl yuvalandığını işaret eden bu söz Simone de Beauvoir’ın “norm standartları erkeklerin hayatını yansıtır” sözünün geçerliliğini sürdürdüğünü kanıtlamaktadır. Öte yandan yasa yapıcı ve/veya uygulayıcılar ataerkil zihniyetin prangalarından kurtulamamışlardır. Kadınlara yönelik ayrımcılık; politika, hukuk, ekonomi ya da kamusal alanların çoğunda dili süslenmiş olsa dahi varlığını sürdürmektedir.

Tablo1. TBMM’deki Kadın ve Erkek Milletvekili Oranları

TBMM Cinsiyete Göre Milletvekili Dağılımı						
Sıra No	Siyasi Parti	Kadın Milletvekili		Erkek Milletvekili		Toplam
		Sayısı	Oran %	Sayısı	Oran %	
1	Adalet ve Kalkınma Partisi	54	18,88	232	81,12	286
2	Cumhuriyet Halk Partisi	16	11,85	119	88,15	135
3	Milliyetçi Hareket Partisi	4	8,51	43	91,49	47
4	İYİ Partisi	2	5,56	34	94,44	36
5	Saadet Partisi	0	0	1	100	1

Kaynak: (Türkiye Büyük Millet Meclisi Milletvekilleri Dağılımı, 2022)

Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013)’nda belirtilen amaçlara rağmen, kadınların özellikle siyasi alandaki temsili halen oldukça sıkıntılıdır. BMKP 2011 İnsani Gelişim Raporu’nda, Türkiye’nin, kadınların politik ve ekonomik hayatta yer almaları

bakımından 146 ülke arasında 77. sırada olması olumsuzluk arz etmektedir (UNDP Türkiye, 2011).

Tablo 1.de görüldüğü üzere kadınların siyasi katılım oranını, karar alma masasının etrafındaki boş sandalyelerden anlamak mümkündür. Toplumlari şekillendiren önemli kararların alındığı siyaset alanlarında yetersiz temsili TBMM’de farklılık göstermemektedir. Partiler içindeki gücün dağılımı, kadınların siyasi temsili önüne büyük barikatlar kurmaktadır. Ataerkil sistem gereği yaşamın birçok yerinde olduğu gibi siyasette de kadınlar yokuş yukarı tırmanmak zorunda kalmaktadırlar. Tüm bu engellere rağmen siyasete adım atabilen kadından da eril söylemler çerçevesinde hareket ve itaat etmesi beklenmektedir. BM raporunda da belirttiğı üzere kadınlar “erkek” alanı olarak tahsis edilen iç ve dış işleri, ekonomi, sağlık, adalet gibi hayatın geneline dokunan ve düzenleyen pozisyonlarda görevlendirilmezken, pozisyon olarak cinsiyetçilik barındıran, kadın ve aileye ilişkin alanlarda siyaset yapmaları ile “yetinmeleri” istenmektedir. CHP Denizli Milletvekili Gülizar Biçer Karaca’nın gazetede yayınlanan

Kadınların siyasetin her alanında yer almasını teşvik edecek politikalar yetersiz, özellikle kamu kurumlarında, yönetim kademelerinde, yerel yönetimlerde daha çok yer alması gereken kadınlara bir tahammülsüzlük pompalanıyor, kadınların hak arayışı engellenmek isteniyor ve siyasal haklarını geriye götürecekt sistemli saldırıların örgütlendiğı bir ‘erkek akıl’ muhafazakârlaşma ile birlikte kadını siyasette ancak kendisinin istediğı, belirlediğı kadar görmek istiyor (Birgün Gazetesi, 2020)

sözleri ile siyasette kadın kimliğinin ikincilliğine vurgu yapmaktadır. Kadınların temsil ve karar verme süreçlerine katılımının engellenmesi aynı zamanda kadınların toplumsal katılımlarına da engel olmaktadır. Siyasette ve tüm yaşam boyunca fırsat eşitliği cinsiyet fark etmeksizin toplumun tüm bireylerine eşit olarak verildiğı durumda toplum bilinci ve politik yaşamın standartları eril tahakkümden kurtularak yeniden dizayn edilebilir.

2.5. Feminist Çerçeve de Ataerki

Feminist teoriler ataerkilliğin sürekli bir sosyal inşa sürecinden geçtiğini ifade etmektedir. Feminist analiz için hayati öneme sahip olan ataerkillik kavramı, kadınlara boyun eğme biçimlerini dikte eden tarihsel ve kültürler arası çeşitlilikle kurum veya kuruluşlar çerçevesinde eleştirilmiştir. Kadınlar üzerinden erkek egemenliğini yeniden üreten ve uygulayan ataerki kurumlar için farklı unsurları barından eleştiri ve yöntemler

geliştirmişlerdir. Millet (Millett, 2018, s. 47-48), ataerkil yönetimi *Cinsel Politika* adlı eserinde şöyle ifade etmiştir: “Nüfusun kadın olan yarısının, erkek olan yarısı tarafından denetlendiği yönetim biçimi olarak alırsak, ataerkil düzenin ilkeleri iki aşamada gelişir: Birincisi, erkeklerin kadınlara egemen oluşu, ikincisi yaşlı erkeklerin genç erkeklere egemen oluşudur”. Böylece kurgusu aile içinde oluşturulan ve devamında sosyal ilişkilere yansıyan bu hiyerarşik yapı, devlet yönetim biçimlerine kopyalanabilir hale gelmiştir. Liberal politik ilkelere dayanan liberal feminizmi başlangıç olarak ele aldığımız da radikal feminizme kadar gelen süreçte ataerkillik kavramının farklı boyutlarına değinilmiştir.

Liberal feministlerin diğer feministlerden en büyük farkı; ataerkillik kavramına karşı uzak kalmasıdır. Ataerkillik liberal feministlerin fazla dikkatini çekmemiştir. Liberal feministler özellikle yasal eşitlik meselesiyle ilgilenmişlerdir. Mary Wollstonecraft (1759-1799) liberal feminist hareketin başlangıcını temsil etmektedir. Kadınların ahlaki ve özerk insanlar olabilmeleri için erkekler kadar iyi eğitilmesi gerektiğini öne sürdüğü eseri olan *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*’ni yazmıştır. Daha sonra John Stuart Mill ve Harriet Taylor topluma daha fazla dahil olmaya ihtiyaç duyan kadınlar hakkında yazmışlardır. Taylor, kadınların ev dışında çalışmalarına yönelik çağrıda bulunurken, Mill, kadınların tamamen rasyonel ve erkeklerle aynı özgürlüklere ve ekonomik fırsatlara erişmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ancak liberal feministlerin, sivil hareketler sırasında ırk ayrımcılığına benzer bir şekilde, sistemin doğasında büyük bir cinsiyet ayrımcılığı olduğunu fark etmesi çok uzun sürmüştür. Bu noktada liberal feministler eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştirilerden birincisi, liberal feministlerin kadınların erkekler gibi olmasına çok fazla odaklanması ve geleneksel kadın rollerinin önemini gereksiz yere karalaması; ikincisi, topluma değil bireye odaklanmış olmasıdır. Üçüncüsü ve en önemlisi ise liberal feministlerin ırkçı, sınıfçı ve heteroseksist tutumlar sergilemiş olmasıdır. Ancak genel çerçevede bakıldığında zaman geleceğe odaklı birçok fikrin ve düşüncenin zemininin de bu dönemde oluşturulduğu görülür. Kadınların yaşamları üzerinde muhtemelen en fazla etkiye sahip fikirler liberal feminist fikirler çerçevesinde gelişmiştir. Dolayısıyla liberal feminist perspektiften bakıldığında, cinsiyet eşitliğinin önünde tüm büyük engeller bu yüzyılda yıkılmaya başlanmış ve artık kadınların işgücüne ve siyasete girmek için eşit fırsatlara sahip olmasının zemini oluşturulmuştur denebilir.

On dokuzuncu yüzyılın ortalarından sonra liberal feminizme karşı yoğun tartışmalar başlamıştır. Liberal feminizmin kadın sorununa çözüm önerisi olarak getirdiği kadın-erkek eşitliğinin uygulanabilirliği tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalar en nihayet Marksist feminizmin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Marksizm, kapitalizmin sınıf dinamiklerini içeren bir eşitsizlik biçimiyle ilgilenmiştir. Sınıf eşitsizliği, kapitalist toplumlarda birincil baskı eksenini oluşturmaktadır. Bu noktada feminizm ise cinsiyet eşitsizliğini ataerkil toplumlarda birincil baskı eksenini olarak ele almaktadır. Marksist feminist çerçevenin amacı kadınlar üzerinde var olan baskıyı ve beraberinde ortaya çıkan sömürü koşullarını dönüştürerek özgürleştirmektir. Ekonomik olarak erkeklerden bağımsız ve onlara eşit olacaklardır. Marksist feministler Marx'ın kapitalizm analizinde kadınların birden fazla sömürü baskısına maruz kaldığını ifade etmiştir. Aynı zamanda Marksist feministler, kapitalizmi kadınların hayatını şekillendiren bir sömürü formu olarak da ele almıştır. Marksist feministler ataerkilliğin üretim yerini kapitalizm olarak işaret etmiştir. Kapitalizmle iç içe geçen ataerkillik yeni bir norm kazanmıştır. Bu noktada üretim “gücü” olarak konumlanan erkeklerin erkleri, kapitalizm ile daha çok güç toplamıştır. Marksist feministlere göre kadınların dezavantajlı konumu, özel üretim araçlarından uzak tutulmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim kadınların erkeklerle eşit fırsatlara sahip olması kapitalizm çerçevesinde gerçekleşemez. Sanayileşme ile birlikte üretim merkezinin kamusal alana taşınmasıyla para kazandırmayan işleri yapan, kadın olmuştur. Kapitalist sistem kadını “yedek işgücü” olarak elinde tutmaktadır. Kadın işgücü “geçici”, “esnek” ve “az” ücretle çalıştırılmaktadır. Bu noktada Marksist feministler, ataerkil düzenin yuvalandığı alan olarak kapitalizmi işaret etmektedir. Ancak, kapitalist sistemin sekteye uğratılmasıyla mevcut ataerkil düzen ortadan kalkacaktır.

Ataerkilliği anahtar kelime olarak kullanan radikal feministlerde itirazlar başka bir boyuta taşınmıştır. Radikal feministler analizlerinde erkek gücünün siyaset ve kamusal dünyalarıyla sınırlı olmadığını, bunun özel hayata uzandığını ifade etmişlerdir. Bu geleneksel iktidar ve siyaset kavramlarını ataerkil tahakkümün araçları olarak görmektedirler. Millett, cinsiyetler arasındaki birlikteliğin malum bütün toplumlarda güce dayandığını ve bu nedenle politik bulunduğunu belirtir. Erkeklerin hayatın bütün alanlarında kadınların cinsellikleri üstünde tahakküm kurması evrenseldir. Bu bağlamda erkekler, kadınlar üstünde ataerkil bir iktidarı farklı biçimlerde yaratmaktadır. Ataerki, ev içerisinde bilhassa çocukluk dönemindeki toplumsallaşma süreciyle beraber

başlamaktadır. Bu toplumsallaşma sürecinde sosyal normlar, kurum veya kuruluşlar ataerkilliğin pekiştirilmesinde oldukça etkilidir. Radikal feminizmin hedefi ilk etapta erkeklerin kadınları bu kurum ve kuruluşlar sayesinde ikincilleştirilmesinin ataerkinin bir ürünü olduğu ifade etmektir. Bu bağlamda radikal feminizm nihai amacı ise ataerkinin inşa etmiş olduğu toplumsal cinsiyet sistemini yok etmektir. Radikal feministler, ataerkil tahakküm ve dinamiklerin sona ermesinin kurtuluş için bir koşul olduğunu ifade etmektedirler. Ataerkilliğin özü, erkeklerin kadın bedenini, özellikle de kadınların üreme ve cinselliğini kontrol etme hatta sahiplenme iddiası olduğu için, radikal feminizm, kadınların üreme haklarını ve erkeklerin cinsel sömürsünü sona erdirmeyi amaçlamaktadır. Bunun doğrultuda radikal feministler fuhuş ve pornografi gibi cinsel sömürü endüstrilerini; erkeklerin nesneleştirmiş kadın bedenlerini cinsel zevk için alıp-satma yöntemlerini ortadan kaldırmaya çalışmışlardır.

Erkeklerin kadınlar üzerindeki cinsel iktidarı olarak cinselliğin tartışılması feminist çalışmaların heteroseksüellik, şiddet, pornografi ve tecavüz konularına üzerine yoğunlaşmasına ve bu alanlar üzerinde yeniden düşüncelerine neden olmuştur. Brownmiller (1975) cinsel şiddetin, özellikle tecavüzün erkeklere kadınları denetleme imkânı verdiğini savunur. Ona göre, tüm kadınlar tecavüzden mağdurdur çünkü tecavüze uğrama tehdidi bütün kadınları baskı altına alır. Erkeklerin neredeyse tamamı bu durumdan açıkça fayda sağlamaktadır. Erkeğe özgü ve şiddet içeren bir saldırı olarak tecavüz toplumsal bir statüye dönüşmüştür. Tecavüz anlık bir kontrol kaybı değildir tersine biyolojik erkek saldırganlığının ve ataerkilliğin bir sonucu olarak oluşan sistematik bir eylemdir (Güneş, 2017, s. 250)

Ataerkil sistem içerisinde radikal feministler,

erkeklerle kadınlar arasında seks ve aşkın eşitliği temel alarak var olamayacağını, çünkü erk ve erotizmin karmaşık bir biçimde birbiriyle ilişkili olduğunu savunmuşlardır. Bu yüzden bu iki kavramın en kötü ihtimalle tecavüz ya da şiddetli aşağılanmaya, en iyi ihtimalle de duygusal bağımlılık ya da kadınların cinsel ihtiyaçlarının görmezden gelinmesine sebep olmaları olasıdır (Bryson, 2003, s. 309)

şeklinde ifade etmişlerdir. Bazı yazalar cinselliği ataerkil sisteme karşı genel siyasi mücadelenin bir parçası olarak görmektedirler. Radikal feministler ataerkillik kavramını diğer feministlere göre çok daha şiddetli ve çok yönlü bir biçimde eleştirmiştir. Radikal feminizm mevcut siyasi perspektifler ve gündemleri kadınların kendi deneyimleri ve algılarına sıkıca bağlı bir şekilde yorumlamıştır. Sınıf veya ırk bölümünü aşarak kadınlara kendi kurtuluşlarını elde etmek için bir arada mücadele etmelerini önermişlerdir. “Radikal feministler; sınıf, ırk ve diğer farklılıklara bakmaksızın

kadınların kadın oldukları için baskıya maruz kaldıklarını ifade eder ve kadınları ‘erkeklerin sahip olduğu, kontrol ettiği ve fiziksel olarak baskın olduğu bir dünyada evrensel olarak baskı altında kalmış kız kardeşler’ olarak tanımlamıştır” (Demir, 2014, s. 70). Bu bağlamda radikal perspektiften bakıldığında çıkarları ortak kadınlar kız kardeşlik kavramı altında birleştirilmiştir. “Radikal feministlerin iddialarına göre ‘ataerki’ nin kaynağı ve kadının baskı altında oluşunun kökeni, cinsel sınıf sistemidir ve bunun kaldırılması gerekmektedir” (Demir, 2014, s. 66). Nitekim bunun en etkili yöntemi üreyim¹ teknolojilerinin geliştirilmesinden geçmektedir. Ancak bu üreyim teknolojilerinin sınıf düşmanlığını güçlendirecek boyutlara taşınmaması radikal feministler için bir çizgi olmuştur. Öyle ki

ataerki kavramının muhakkak erkek bireylerin hepsinin kadınları ezdiğini, erkek olan her kişinin değişmesi imkânsız bir düşman olarak düşünüldüğünü ya da erkek cinsinin tamamen ortadan kaldırılmasının sperm bankası teknolojisindeki bir gelişmenin arzu edilir bir sonucu olacağı anlamları taşımadığı gözden kaçmaktadır (Bryson, 2003, s. 286).

Fakat bunun için en etkili çözüm olarak üreyim teknolojileri geliştirilirken kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılığı minimize edecek geliştirmeler hedeflenmektedir. Kadını “anne”, erkeği de “baba” yapan farklılıklar; suni döllenme, anlaşmalı annelik, gebelikten korunma, kısırlaştırma ve kürtaj gibi yöntemlerle yasal düzenlemeler getirildiği durumda çocuk doğurma mecbur olmayacaktır. Bu tür düzenlemeler tüm feministler açısından büyük önem verilse de radikal feminizm farklı bir yaklaşım sunmaktadır.

Üremeyi özel, bireysel bir tercih meselesi olarak görmekten çok, üreme haklarına dair hareketleri, erkeklerin kadınların bedenleri üzerindeki kontrolüne karşı kolektif bir mücadelenin parçası olarak görmüşlerdir. Yani, üreme kadınların bedenlerinin kontrol altına alındığı, ama aynı zamanda buna karşı çıkabilecek önemli bir ataerki alanıdır (Bryson, 2003, s. 299).

Kadını “anne” yapan ataerki sistemin temeli aile içerisindeki geleneksel yapı ile atılmaktadır. Bu bağlamda evliliği ataerki bir kurum olarak değerlendiren radikal feministler kadının kurtuluşunun evlilikten kurtulmak olduğunu savunmaktadırlar. Ailede başlayan ataerki varsayımlar “kamusal” alanda da sürdürülmekte, kadını ezmektedir.

¹ Üreyim kavramı, Tong’un şu ifadelerine istinaden kullanılmıştır: “Kadın ve erkeğin üreyim ve üretimdeki konum ve rollerini farklılaştıran biyolojik farklılık, teknolojik yeniliklerle ortadan kaldırıldığında, insan toplumlarında ezen erkek- ezilen kadın, sömüren kapitalist-sömürülen işçi, beyaz efendi-siyah köle gibi ayrımlar da bütünüyle yok olacaktır” (Tong, 2017, s. 75)

Çoğu geleneksel politik teorisinin aksine, radikal feminizm, devlet iktidarını merkezi siyasi mesele olarak görmez. Bu perspektiften bakıldığında, devlet aslında diğer baskı yapılarını yansıtan ataerkil gücün tezahürü olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle radikal feminist analizini özel ve politik olmayan, toplumdaki güç ilişkilerinin temeli olan aile ve cinsellik gibi yaşam alanlarında geliştirmiştir. Nitekim buralardaki “güç” dengesi değiştiği durumda ataerkil sistemi yansıtan devlet değişmeye mahkûm olacaktır. Ancak kadınların ezilmesine dair başka bir duruş Marksist feminist teori çerçevesinde mevcuttur. Marksist duruş kadınların üzerinde kurulan tahakküm ve baskının yalnızca kapitalizmin yıkılıp, sınıfsız bir toplumun kurulmasıyla mümkün olduğunu ifade etmiştir. Radikal perspektiften bakıldığında bu gerçekleştirilmesi zor ve gereksiz görünen bir girişim olarak kabul edilmektedir. Nitekim radikal feminizm kadınları işçi sınıfı merkezli bir cinsiyet ayrımından ziyade doğrudan ekonomik olarak sömürülmeleri çerçevesinde ele almaktadır. “Hane içinde karşılıksız olarak çalışmaya ve erkeklerin cinsel ihtiyaçlarını karşılamaya zorlanan kadınlar tam ekonomik bağımsızlıklarına kavuşamamışlardır, ayrıca hane içi karşılıksız emeklerin yanında ücretli işgücünde de tamamen eşit olamıyorlardı” (Bryson, 2003, s. 324). Radikal perspektif yine sorunun kaynağını hane içinde belirlemiştir.

Sonuç olarak tüm feministler ataerkilliğin ekonomik bir yönü olduğunu ve kadınların ekonomik dünyada ayrımcılığa uğradıkları konusunda hemfikirlerdir. Bununla birlikte sosyalist feministler kapitalizmin ekonomik sistemini ataerkilliğin merkezi bir nedeni olarak ele almaktadır. Buna karşılık liberaller için ise ataerkillik, kamu dünyasının kültürel, sosyal ve politik yapılarına dayanmaktadır. Radikaller açısından ataerkillik, erkeklerle kadınlar arasındaki kişilerarası ilişkilerin özel alanına dayanmaktadır. Ataerkillik kavramı kökeni tam belirlenmemiş olsa da anlam olarak “babanın yönetimi”ne denk gelmektedir. Ataerkilliğin ilk nüfuz alanı aileden geçmektedir. Bu bağlamda erkeğin kadına yönelik ilk hüküm sürme alanı ailedir. Sosyal yaşama kopyalanan ataerkil sistem dinler, yasalar, okullar, medya, fabrikalar, ofisler gibi kurum veya kuruluşların bünyesinde yer edinmektedir. Ataerkil toplum erkeklere mutlak öncelik verir ve kadınların insan haklarını da bir ölçüde sınırlamaktadır. Ataerkillik hem kamusal hem de özel alanda erkek egemenliğini ifade etmektedir. Bu bağlamda feminist kuramların anahtar kelimesi ve güçlü bir sembolü olan ataerkillik, etkin bir politik araçtır. Çünkü ataerkil kurumlar ve sosyal ilişkiler, kadının aşağı veya ikincil statüsünden

doğrudan sorumludur. Feministler, ataerkil terimini erkekler ve kadınlar arasındaki güç ilişkisini tanımlamak ve ayrıca kadınların itaatinin temel nedenini bulmak için kullanmaktadırlar. “Maria Mies’in de belirttiği gibi; ataerki kavramı kadınların mücadelesini geçmişe bağlar ve bu nedenle geleceğe yönelik umutları yeşertir; eğer ataerkinin tarihte belirli bir başlangıç noktası varsa aynı şekilde bir sonu da olacaktır” (Güneş, 2017, s. 255) Ataerkinin gücünü aldığı tüm parametreler detaylıca incelendiğinde belki Mies’in sözü gerçekleşmiş olacaktır. Nitekim günlük yaşamın birçok parçasında yer edinen ataerkil tahakkümün ortadan kaldırılması sancılı bir süreçte işaret etmektedir. Bu bağlamda ataerkinin gündelik yaşamımızın içinde yer edinen temel parametrelerinden biri dilin kullanımıdır.

2.6. Ataerkinin Bir Düzenleme Pratiği Olarak Cinsiyetçi Dil Kullanımı

Dil, cinsiyetçiliğin ve cinsiyet ayrımcılığının işlendiği ve yeniden üretildiği en güçlü araçlardan biridir. Çünkü dil hayatımızı bütünleştiren anlamların yaratılmasını sağlayan araçlardan biridir. Dilin üç bileşeni bulunmaktadır:

Biçim; düşüncelerin karşı tarafın anlayacağı şekilde dönüştürülmesini sağlayan koddur. Dilin, dilbilgisel boyutunu oluşturur. İfadelerin biçimi seslere, sözcüklere veya cümlelere göre tanımlanabilir.

Biçim; fonoloji (ses bilgisi), morfoloji (biçim bilgisi), sözdizimi (sentaks) olarak üçe ayrılmaktadır. Fonoloji; bir dilde yer alan seslerin ve seslerin bir araya gelmesi için gereken kurallarla ilgilidir, seslerin dağılımı ve diziliş kurallarını inceler. Seslerin dağılımını ve diziliş kurallarının analizini yapar. Biçim Bilgisi (Morfoloji); dilin anlam taşıyan en küçük birimi morfem’dir. Morfoloji dildeki ek, kök ve bunların çekim ve birleşme özelliklerini inceler. Sözdizimi (Sentaks); cümleleri oluşturmak üzere konulan kurallarla ilgilenen bir sistemdir, sözcüklerin bir araya gelerek oluşturacağı cümlelerdeki kurallar, dilin sentaks yapısıdır.

İçerik; nesneler, olaylar ve bunlar arasındaki ilişkileri simgeleyen sözcükler ve cümlelere karşılık gelen anlam bilgisini içerir, kişinin evren hakkında ne bildiğinin dil bilimsel göstergesidir. Sözcüklerin ve sözcükler arasındaki ilişkide ortaya çıkan bilgi ya da mesajın anlamı ile ilgilenir.

Kullanım; dilin sosyal bağlamda iletişim amacına uygun olarak kullanımıdır. Dilin iletişim için kullanımıdır. Sosyal etkileşim için dil kullanımı ile ilgili kuralları kapsar. Konuşma, konuşmayı başlatma, konuşmayı aynı konuda devam ettirme ve bitirme, zaman, durum ve konuya uygun konuşma ve anlatım becerilerini içerir (Koçer, 2014, s. 268)

Nitekim dil, kendimizi ve başkalarını anlamamızı, iletişim kurmamızı ve kim olduğumuzu ortaya çıkarmamızı sağlayan bir alan yaratmakta, bireysel olan ile toplumsal

olanı etkileşim içerisinde birbirine bağlamaktadır. Dilsel pratikler büyük ölçüde ‘şeyler’ arasındaki bağlantıları anlamamıza katkıda bulunmakta ve çıkarımlar yapmamızı sağlamaktadır. Normatif değerler taşıyan dil, roller ve desenlerle dilsel kategorileri oluşturmaktadır. Dilsel kategorilerden elde edilen bulgular sosyal yaşam içerisinde yansımalar içermektedir. Bu bağlamda dil, sosyal yaşamda söylemsel pratiklere dönüşmektedir. Söylemsel dönüşüm dili, siyasi bir mücadele alanına dönüştürmektedir. En güçlü sembol sistemi olan dil, belki de cinsiyetçilik ideolojisinin gerçekleştirildiği ve güçlendirildiği birincil araçtır. Tam da bu noktada feminizm, baskının gerçekleştirildiği araçları ve ideolojiyi ortadan kaldırarak cinsiyetçi baskıyı sona erdirmeye mücadelesi vermektedir. Nitekim dil, içeriği, biçimleri ve özellikle de söylemsel pratikler yoluyla sosyal normların üretiminde ve çoğaltılmasında bütünlük taşımaktadır.

Tarihin tozlu raflarında birçok bilgi birikimi mevcut olmasına karşın henüz tozlanmamış bir raf mevcuttur. Bu raf kadınlar ve seslerini içermektedir. Bu bağlamda feminizm, geçmiş ve şimdiki sosyal yaşantının farkında olarak, kadınların olası gelecekleri için dilin radikal değişiminde ısrarcı olmaktadır. Bu noktada Daily, yüksek bir sesle dilin radikal biçimde yıkılması gerektiğini savunmuştur. Erkeklerin kişisel korkularından kaynaklı kadınları ötekileştirip düşman olarak etiketlemişlerdir. Cadı karı, kız kurusu, koca karı, şirret karı gibi kadınlar için cımbızla seçilmiş aşağılayıcı terimler tarih boyunca kadını tavırlarıyla, davranışlarıyla, görsellikleriyle işaretlemişlerdir (Daly, 1978). Birçok feminist yazar dil üzerinde araştırmalar yaparak özgürleştirici söylemler yaratmaya çalışmışlardır. Irigaray (2006, s. 10), “öznel ve nesnel hakları düzenleyen toplumsal kültürel araçları anlamak ve değiştirmek zorunludur. Toplumsal adalet, özellikle cinsel adalet, dil yasaları ve toplumsal düzeni belirleyen değerler ve hakikat kavramları değişmeden gerçekleşmez” ifadesiyle cinsiyet ve dil arasındaki bağı açıklamıştır. Feministler özellikle kimin, ne zaman, nerede ve neden konuşacağı hakkında derin çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu çalışmalar bağlamında felsefenin dilbilim ve edebiyat teorisiyle iç içe geçmesiyle “kadının sesini bulma” konusunda bir başarı elde edilmiş sayılmaktadır. Feminist çalışmalar aynı zamanda dil ile kadınların işaretlendiğini ve silindiğini fark etmişlerdir. Zira kadın “nesne” olarak işaretlenmiş ve sözlü iletişim içeren aynı zamanda yazımsal alanlardan tarih dahil her yerden silinmeye çalışılmıştır. Sözlü iletişim, cinsiyetçilik ve cinsiyet ayrımcılığının işlendiği ve yeniden üretildiği en güçlü araçlardan biridir. Cinsiyetçilik, dil ile güçlenmektedir. Bu bağlamda “cinsiyetçi dil”

kavramı ortaya çıkmaktadır. Cinsiyetçilik kelimesi kadınları erkeklere göre aşağılayıcı duruma düşüren fikir ve uygulamalar içermektedir. Aynı zamanda cinsiyetçi dil kadınları dışladığı, hakarete maruz bıraktığı ve önemsizleştirmekte, erkekleri de kategorize ederek baskılamaktadır. Bu hususta, cinsiyetçi dil, yazılı veya sözlü, doğası gereği ayrımcı bir dildir. Bir gruba veya bir bireye, genellikle kadınlara karşı haksız cinsel önyargıya işaret etmektedir. Cinsiyetçi dilin belirlenmesi ve cinsiyetçi olmayan biçimlere geçiş ihtiyacı uzun süredir tartışma konusu olmuştur.

Dil, kadınların iyi, şefkatli, pasif, uysal erkeğin ise verimli, iddialı, güçlü olmak gibi yetkin özellikleri sergilemeleri gereken cinsiyet stereotipler ile günlük iletişimin sözcüksel tercihlerinde yeniden üretilir. Toplumun her alanında varlığını sürdüren dil, eylemlerin yansıtıcısı ve dönüştürücüsü konumundadır. Bu bağlamda dil, varlığını sürdürdüğü toplumu beslemektedir. Feminist teori bağlamında ayrımcılığın en güçlü beslendiği alan olarak dili işaret etmektedir. Dilin davranışları etkilediği göz önüne alınarak, cinsiyet yargılarıyla tutarlı ifadelerin kullanılması ataerkil düzen tarafından içselleştirilmektedir. Ataerkil sistemin dikte ettiği düzene göre kadın ev içerisinde erkek ise ev dışında varlığını sürdürmektedir. Ev dışında, dış dünyayı kendi tanımlarına ve deneyimlerine göre şekillendiren erkek cinsiyetçiliğinin inşasını gerçekleştirmektedir. Nitekim kadının olmadığı, kadın bakış açısının yer almadığı düzene erkek hâkim olmaktadır. Hakimiyetin sürdürüldüğü dil ise eril dil çerçevesinde inşa edilmektedir. Ataerkil düzen kadınları “özne” olarak işaretleyerek ikincil plana itilmesini sağlamaktadır. Bunu kadını erkeğin “nesnesi” konumuna indirgeyerek yapmaktadır. Ataerkil düzen ile beslenen erkek bencilleşmekte ve kamusal alan hakimiyetini daha çok güçlendirmek istemektedir. Wheeler ve Thompson “hangi emek (...) hangi hükümet sistemi (...) altında olursa olsun, erkek her türlü değişen konumda, kadını kölesi olarak elinde tutmaya devam etmiştir” (Bryson, 2003, s. 53) ifadesiyle ataerkil düzende beslenen erkek modelini okumuştur. Nesneleştirme kurgusu çerçevesinde kadın kimliği toplumsal cinsiyet kalıpları ve yargıları içerisinde şekillendirilmeye çalışılmaktadır. Cinsiyet kalıp yargılarının içeriği erkekler lehine statü ve güç parametrelerini yansıtmaktadır. Ataerkil düzen tarafından inşa edilen toplumsal cinsiyet kalıpları, kadın ve erkeklerin özelliklerine ilişkin inançları, neye benzedikleri ve nasıl olması gerektiğine dair beklentiler üretmektedir. Ataerkil düzenin oluşturduğu bu dışlayıcı ve cinsiyetçi tutumu cinsiyete özgü sosyal rol, iş bölümü ve toplumda cinsiyet hiyerarşisi oluşturmaktadır. Erkekler hız,

güç ve uzun süre evden uzak kalma olasılığı gerektiren işlerle daha çok meşgul olurken, kadınlar evde kalma ve çocuk yetiştirme gibi aile işleriyle uğraşma olasılığını güçlenmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin içeriğini günlük iletişimde kullandığımız dilin yansımalarını içermektedir. Sonuç olarak dil, sosyal rollere karşılık bağlı olarak erkeklerin lehine statü ve iktidar konumlarını yeniden üretmektedir. Dil içerisinde bastırılması zor olan örtük cinsiyet yargı biçimlerini içermektedir. Özellikle ataerkil düzen, dili cinsiyetlendirme aşamasını farklı soyutlama terimleri seçerek, bireylerin inançlarıyla tutarlı bir şekilde sürdürür. Ataerkil düzen için dil, kadınları daha az elverişli bir şekilde temsil edilmesi için çok güçlü bir kaynaktır. Kadınlar ataerkil dilsel düzen tarafından dışlanıp, yok sayılmaktadır. Ataerkilliğin beslendiği kurum veya kuruluşlar, erkeklerin, kadınlar üzerindeki hakimiyetlerini güçlendirmekte ve erkeklerin ihtiyaçlarına ve çıkarlarına cevap veren bir devlet sistemi yaratmaktadır. Kadın kimliği ataerkil dilin nesnesi olmakla kalmamış aynı zamanda parçası haline getirilmiştir. Kadın en koruması değerlerin sembolü olarak işaretlenmektedir; namus, gelenek, maneviyat hatta ev ve ulus gibi. Aynı zamanda bu işaretlemeler büyük tehdit unsurları gibi kavramlarla hızlıca yer değiştirebilmektedir; güçsüzlük, değişkenlik, yapaylık gibi. Bu çerçevede erkeklik, kadınlıktan daha çok değer gördüğü bir sosyal sistem içerisinde imtiyazlı bir kimlik olarak yerini korumayı amaç edinmiştir. Nitekim bu amaç doğrultusunda hükümet yapısı erkeklerin, erk sahibi olması ve kadınların takip etmesi gerektiği yönünde şekillenmektedir.

Lacan'a göre pre-ödpal aşamadan ödpal aşamaya geçiş dile hapsoluştur; çocuk pre-ödpal aşamının kusursuz varoluş bütünlüğünü, bu bütünlük içinde anneyle bütünleşmiş oluşu yitirir; 'ben'ini dış dünyadan ayırıştırır, öznelliğe mahkûm olur; bu kopuş kaçınılmaz olduğu kadar acıdır da çünkü bireyin içinde yitirilmiş bütünlüğe bir özlem bırakır; bireyin yaşamı artık telafi yaşamı olacaktır, hep pre-ödpal aşamaya dönüp o noksansızlığı bir daha yakalamak isteyecektir. Ama bu uğurda kullanabileceği tek araç dildir, bu arzuyu bile dille ifade etmekten başka bir çaresi yoktur; işte bu yüzünden dil de onun yaşamındaki bu müthiş boşluğu ve arzuyu yansıtır; dilin taşıdığı anlam yalnızca bu çabaya yönelik bir telafi girişimidir ve sonuçsuz kalmaya mahkûm bir girişimdir. Bu dil aynı zamanda babanın dilidir. Bu dile ve bilince mahkûm olmakla eşzamanlı bir biçimde çocuk cinsiyet ayrımının ve bu ayrımın belirlediği farklı yaşamların da farkına varır. Erkekler bu mahkûmiyeti egemenlik kurarak telafi etmeye çalışırlar; babanın dilini benimseyerek erkek egemen söylemi kurarlar, kadınlar ise sürekli erkek egemen söyleme ulaşmaya, bir bütünlüğü barındırdığı sandıkları bu söylemin olmayan anlam odaklarının gizini çözmeye çalışırlar. Böylece güç, söylemin sahibinde, yani erkekte kalır; bili belirleyen erkek, toplum yaşamının diğer bütün kurallarını da belirler; Baba'nın Kanunu'nun (yani dilin) egemen

olduğu bir dünyada kadının kültürel cinsiyeti bu söylemin keyfiliği içinde üretilir durur (İrzık & Parla, 2014, s. 22).

Cinsiyet temelli kurumlarda kadınlar yokuş yukarı tırmanmak zorunda bırakılmıştır. Eril söylem, erkeklerin verili cinsiyet rollerine uygun bir şekilde kurgulanmıştır. Kadınları nesneleştirip, pasifleştirir, sessizleştirir ve hatta erkeğe özel kılarak birey olarak ikinci plana atmaktadır. “Böylece sayıca dünyanın yarısından fazlasını oluştursalar da kendilerine yüklenen bazı olumsuz kalıp yargılar sonucunda kadınlar, politik, ekonomik ve sosyal güç açısından erkeklere göre zayıf konumda kalmakta ve ayrımcılığa uğrayan cinsiyet olmaktadır” (Sakallı-Uğurlu, 2003, s. 2). Bunun en iyi örneği olarak dili çok iyi kullanan, sesi çok güçlü çıkan Nezihe Muhiddin örnek verilebilir. Tarih kitaplarından, tarih yazan kadınlar bir çırpıda kaldırılmıştır. Çünkü otoritenin işaret ettiği kadın kimliğine uygun olmayan, ahlak cetvelinin boyunu aşan içinde gizli ve gizil bir yargı taşıyan kadın, erkek için bir tehdit unsuru olarak görülmektedir.

Ataerkil toplumun dili, kadınları çok yönlü biçimlerde nesneleştirerek ve işaretleyerek erkeklerin “nesnesi” durumuna indirgemektedir. Erkek öznenin kuruluşunun araçları yapılan kadın, dilin nesnesi olma sürecinde özellikle sorunlu kılınmaktadır.

Konuşan kadın, özellikle kamusal alanda konuşan kadın, hep öznellik ile nesnellik arasında, sözün sahibi olmak ile tarafından sahiplenilmek arasında kalmış, kendi içinde, kendine karşı bölünmesi gerekmiştir. Virginia Woolf, bir kadının “ben” demesinin, aynı şeyi bir erkeğin söylemesinden tamamen farklı olduğunu, bu iki “ben”in aynı sözcük olduğunun bile iddia edilemeyeceğini söylerken bunu kastediyor, bir sözün kapsamıyla, “ağırlığıyla”, sahiplenilebilme derecesi ile konuşanın iktidarı ya da iktidarsızlığı arasında doğrudan bir bağ olduğuna dikkat çekmektedir (İrzık & Parla, 2014, ss. 4-5).

Ataerkil dilsel düzen kadınların varoluşunu mahremiyet, sessizlik ve doğallık gibi kavramlarla tanımlamaktadır. Bu minvalde oluşan ataerkil ideoloji kadını dil ötesi, daha doğrusu dil öncesi bir alana hapseder ve kamusalın karşıtı olarak kadın kimliğini kurgulamaktadır. Bu kurgu düzen, kadınların sesleri, bedenleri ve kimliklerin üstünde uygulanan denetimin en mühim kaynaklarından birini teşkil etmektedir. Kadınlar kamusal alanda kendi varlıklarını görünür, duyulur kıldıkları durumda, kendi doğalarına aykırı bir şey yapmakta olduklarını, saflığının korunması gerektiğini empoze etmektedir.

3. BÖLÜM:

YÖNTEM VE ANALİZ

3.1. Araştırmanın Sorunsalı / Problemi

- 1) Eril hegemonyanın bir aracı olarak biçimlenmiş olan cinsiyetçi dilin söylem üzerinden siyasete yansımaları feminist ve ataerkil perspektiften açıklanabilir mi?
- 2) Kadın kimliğinin toplumsal ve siyasal nitelik kazanmasında eril siyasetin yöntemleri, araçları ve niteliğinin etkisi var mıdır?

3.2. Katılımcıların Belirlenmesi

Katılımcıların belirlenmesine ölçüt örneklendirilmesi kullanılmıştır. Ölçüt örneklendirmesi “Önceden belirlenen bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumlar çalışılır. Ölçüt ya da ölçütler araştırmacı tarafından hazırlanabilir ya da daha önceden oluşturulmuş bir ölçüt listesi kullanılabilir” (Baltacı, 2018). Bu bağlamda araştırmamızın ölçüt örneklendirmesi %10 barajını aşmayı başaran beş siyasal partinin Twitter hesabını aktif bir şekilde kullanan gündemdeki üyelerinden seçilmiştir. Bu doğrultuda takipçi sayıları, Tweet sayıları etki unsurları olarak değerlendirmeye katılmıştır.

3.3. Araştırmanın Deseni ve Veri Toplama Tekniği

Türkiye’de yapılan feminizm çalışmalarının pek çoğu eril dil ve cinsiyetçi söylemi genellikle siyaset ve ekonomi üzerinden anlamaya çalışmaktadır. Çalışmamız, bu noktada anlamlandırmayı Türkçe literatürde disiplinler arası bir açıklama zeminine oturtan az sayıdaki çalışma arasında yer almaktadır. Çalışmamız, Twitter paylaşımları üzerinden eril siyasetin genel bir çerçevede toplumla etkileşimini açıklayabilmek ve bu bağlamda Twitter üzerinden paylaşılan içerikler aracılığıyla siyasetin kadın ve kadın kimliğine bakışını ortaya koyabilmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda çalışmada nitel araştırma desenlerinden olan ve bir olay ve bağlam arasındaki belirsizliği açığa çıkarmayı hedefleyen durum çalışması yöntemi (Güncel meselelerin çalışılması) kullanılmıştır. “Araştırma stratejisi olan durum çalışması bireysel, grup, örgütsel, sosyal, politik ve olaylar ile ilgili bilgilerimize katkıda bulunmak amacıyla birçok durumda kullanılmaktadır” (Aytaçlı, 2012). Bir başka tanıma göre ise, “sınırlı bir sistemin nasıl işlediği ve çalıştığı hakkında sistematik bilgi toplamak için çoklu veri toplama kullanılarak o sistemin derinlemesine incelenmesini içeren metodolojik bir yaklaşımdır”

(Subaşı & Okumuş, 2017). Çalışmada veri toplama tekniği olarak Twitter dokümanları incelenmiştir.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma yöntemi olarak nitel bir yöntem olan içerik analizi kullanılacaktır. İçerik analizi; toplumsal davranışı etkilemeden gerçekleştirilebilen (*non-obtrusive*) bir araştırma yöntemidir. Aynı zamanda iletişimin açık/belirgin içeriğinin nesnel, sistematik ve nicel tanımlanmasına yönelik, metin içeriği toplama ve analiz etme bir araştırma tekniğidir cümle gözden geçirilmeli (Yüksel, 2015). İçerik olarak kullanılabilecek materyaller bir iletişim ortamı görevi gören her türden yazılı ileti, iletilebilen sözcükler, anlamlar, resimler, semboller, düşünceler, temalar olabileceği gibi herhangi bir ileti, kayıt içeren her türlü basılı, görsel, elektronik ve diğer türden belgeler de olabilir.

Teknolojinin yaygınlaşmasından kaynaklanan kalıcı arşivlenmiş dilsel, fotografik, video ve ses verilerindeki büyük birikim göz önüne alındığında, içerik analizi tekniği bu veri çağının önemli bir tekniği haline gelmektedir. Bu noktada içerik analizi, metin analizi ile sınırlı değil, kodlama yöntemiyle diğer alanlarda da uygulanabilir bir tekniktir. İçerik analizinin tanımı, gelişen yeni uygulamalar ve tekniklerin ortaya koyulmasından dolayı zaman içerisinde değişim göstermiştir. Buna göre;

İçerik analizi politik söylemin istatistiksel anlambilimidir” (Kaplan, 1943, s. 230). İçerik analizi, iletişimin sunulan içeriğinin tarafsız, sistematik ve niceliksel tanımıdır” (Berelson, 1952, s. 17).

İçerik analizi, araştırmacıların sistematik bir şekilde büyük miktarda veri arasında eleme yapmasını sağlamaktadır. Bireysel veya bir grubun odağının keşfedilmesi veya tanımlanmasına yardımcı olmaktadır. Bu keşfedilme ve tanımlamalar çerçevesinde kurumsal veya sosyal çıkarımlar yapılmasına fayda sağlamaktadır. İçerik analizi, aynı zamanda belgelerdeki trendleri ve modelleri inceleme konusunda da oldukça faydalı bir tekniktir. Bir içerik analizini yapmak Krippendorff’a (Krippendorff, 1980) göre altı soruda ele alınmalıdır;

- 1) Hangi veriler analiz edilir?
- 2) Nasıl tanımlanırlar?
- 3) Çekildikleri nüfus nedir?
- 4) Verilerin analiz edildiği bağlam nedir?
- 5) Analizin sınırları nelerdir?

6) Çıkarımların hedefi nedir?

Tüm bu verilerin sonucunda içerik analizi ampirik bir temel sağlamaktadır. İçerik analizi nitel veya nicel verilerle kullanılabilen bir yöntemdir; tümevarımsal veya tündengelimli bir şekilde kullanılabilir. Bu kullanımlar araştırmanın amacına göre belirlenmektedir. İçerik analizi metindeki birçok kelimeyi çok daha küçük içerik kategorilerinde sınıflandırmaktadır. Bu çerçevede analiz seçimi bir kelime veya tema olabilmektedir. Araştırma sonucunda araştırmacı verilerden bir bütün duygusu elde etmektedir.

Bir başka yöntem olarak ise tematik analiz (betimsel analiz) kullanılacaktır. Tema, verilerin içerisinde araştırma sorusuyla ilgili önemli bir noktayı açıklar ve araştırma sorusuna dair örüntü oluşturan cevapları veya anlamları temsil eder (Braun & Clarke, 2019). Tematik analiz, pek çok disiplinde ve alanda nitel verileri analiz etmek için kullanılan bir yöntemdir. Farklı araştırma sorularını ele almak için birçok farklı veri kümesine uygulanmaktadır. “Tematik analiz, nitel verilerdeki temaları (anlam kalıplarını) belirlemeye odaklanmaya yönelik bir dizi yaklaşım için şemsiye analiz olarak kullanılmaktadır” (Braun & Clarke, 2019). Aynı zamanda araştırmamızda nitel veri toplama tekniklerinden olan doküman incelemesi tercih edilmiştir. Doküman incelemesi araştırılan konunun üzerine doğrudan yoğunlaşmaktadır. Doküman incelemesinin birinci aşamasını oluşturan dokümanlara ulaşmada; belirlenen Tweetler, Twitter hesabı üzerinden kullanıcı adları ve gerçek hesapların teyit edilmesiyle elde edilmiştir. Araştırmanın etik boyutu açısından kullanılan tweetlerin bağlantı adresleri belirtilmiştir. Diğer aşamada ise MAXQDA programına aktarılan tweetler, kod isimleri atanarak çözümlenmiştir. Tüm bu sistematik analiz konusunda, verilerin yorumlanmasında, teori geliştirmek ve sonuçlarını test etmek için MAXQDA güçlü bir araçtır.

MAXQDA belgeleri, makaleleri, tabloları, görüntüleri, medya dosyalarını, Twitter üzerinden tweetleri belge gruplarında düzenler ve kategorik bir sistem oluşturur. MAXQDA belge tarayıcısındaki verileri işlerken her bir veriye farklı kodlar atanabilmektedir. Bu da fikirleri ve teorileri takip etme açısından büyük kolaylık sağlamaktadır. MAXQDA geniş bir araştırma yelpazesine sahiptir; sosyoloji, siyaset bilimi, psikoloji, eğitim, pazarlama, ekonomi ve kentsel planlama gibi birçok bilimsel disiplin çerçevesinde kullanılmaktadır.

3.5. Araştırmanın Kod Kitabının Oluşturulması

Çalışmanın kod kitabı oluşturulması aşamasında tümevarımsal yaklaşım kullanılmıştır. Tümevarımsal yaklaşım, Strauss ve Corbin'in kodlama paradigmasından yola çıkarak sahadan toplanan verilerle temalar ve kavramların oluşturulmasıdır. Bu noktada çalışmamızda kodlar literatür esas olarak alınmıştır. Literatürden elde edilen kavramlar Twitter üzerinden araştırılarak kodların söylemde karşılıkları olanları araştırmaya dahil edilmiştir.

Tümevarımsal yaklaşım, akıl yürütmede de bilinen tümevarım yaklaşımı, gözlemlerle başlar ve gözlemler sonucunda araştırma sürecinin sonuna doğru teorileri ileri sürer (Glaser & Strauss, 1965).

3.6. Araştırmanın Kapsamı, Örnekleme ve Sınırlılıkları

Araştırmanın kapsamı, Twitter olarak belirlenmiştir. Twitter, profesyonel bir haber servisi olarak değerli bir sosyal ağıdır. Kitle kaynak kullanımı, canlı veri elde etme, otomatik bir bilgi veri tabanı oluşturmaktadır. Aynı zamanda “Türkiye’de ise Twitter kullanıcısı sayısı 2012 yılında 7,2 milyon iken, 2013 yılında yüzde 33 artarak 9,6 milyona ulaşmıştır. Günümüzde ise bu rakam 12 milyonu aşmıştır. Artan kullanıcı sayısına oranla Türkiyeli kullanıcılar günde 8 milyon tweet atarak Twitter’ı yoğun biçimde kullanmaktadır” (Yıldırım A. , 2014). Bu bağlamda araştırmaya dahil olan kişiler Türk siyasal hayatındaki siyasal etki gücü bulunan tüm figürleri içermektedir. Bu noktada araştırma evreni, yöntemin doğruluğu ve geçerliliği açısından, söz konusu siyasi figürler içerisinde Twitter hesabı kullanan kişilerden oluşmaktadır.

Araştırmanın örnekleme ise, %10 barajını aşmayı başaran ve karşılıklı ittifak ilişkisi geliştiren beş siyasal partinin toplumun gözü önünde olan temsilcileri olarak belirlenmiştir. Söz konusu siyasi figürlerin Twitter hesaplarından 01.01.2021 ile 01.06.2021 tarihleri arasında “*kadın, kadına, kadını, kadında, kadından, kadının, kadınıma, kadınımi, kadınımda, kadınımdan, kadınız, kadınıız, kadınınıza, kadınınızı, kadınıızda, kadınıızdan, kadınıımız, kadınıımıza, kadınıımızda, kadınıımızdan, kadının, kadınına, kadınında, kadınından*” kelimeleri ve bu kelimelerin çoğul hali geçenler incelenmiştir.

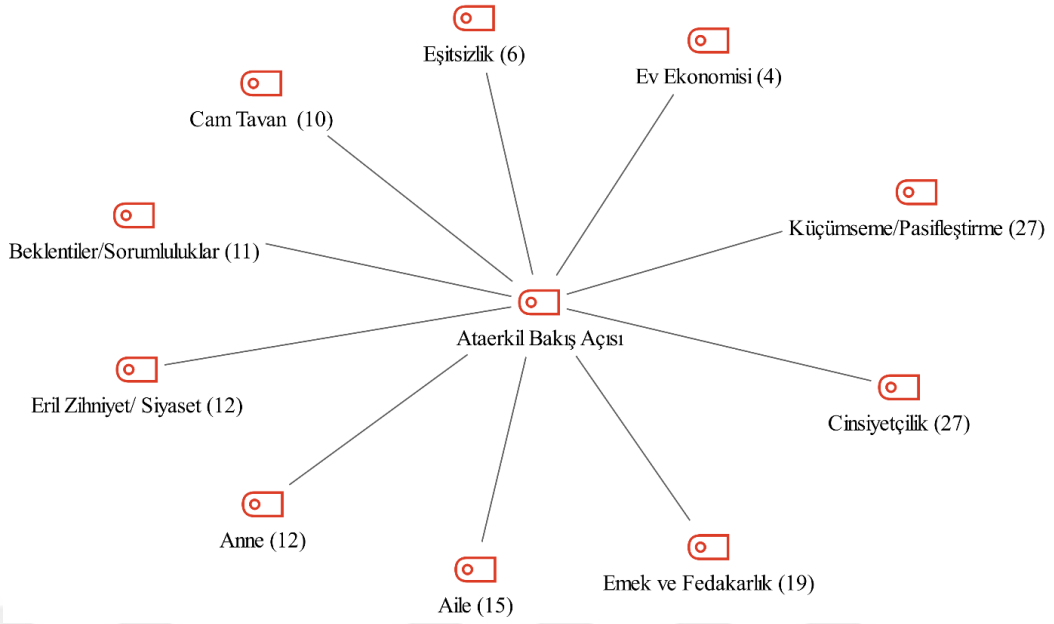
Araştırmanın sınırlılıkları, verilerin analiz edilmesinde kullanılan MaxQDA programının altı ay geriye kadar bir tarama yapabilmesidir. Bu bağlamda elde edilen veriler, altı aylık bir dönemi kapsamaktadır. Yapılacak bundan sonraki çalışmalarda bu husus dikkate alınarak daha uzun vadeye yayılmış altışar aylık veri setleri bir araya getirilerek daha da doyurucu ve kapsamlı sonuçlara ulaşılması mümkün olacaktır.

3.7. Bulgular ve Analiz

Çalışmamızda Adalet ve Kalkınma Partisi'nden 1154 tweet, Cumhuriyet Halk Partisi'nden 1558 tweet, Halkların Demokrat Partisi'nden 1559 tweet, İYİ Parti'den 1157 ve Saadet Partisi'nden 1556 tweet 01.01.2021 ve 01.06.2021 tarihleri arasında kullanılmıştır cümlede anlam kayması. Ancak çalışmamızın temel parametresi olan “kadın” kavramı olduğu için tüm bu tweetler içerisinden yalnızca içeriğinde “kadın, kadına, kadını, kadında, kadından, kadının, kadınıma, kadınıma, kadınıma, kadınımda, kadınımdan, kadınız, kadınızdır, kadınıza, kadınızdır, kadınızdır, kadınızdır, kadınızdır, kadınımda, kadınımdan, kadınıma, kadınımda, kadınımdan, kadının, kadınına, kadınına, kadınına” kelimeleri ve bu kelimelerin çoğul hali geçenler incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda çalışmaya Adalet ve Kalkınma Partisi'nden 107, Cumhuriyet Halk Partisi'nden 164, Milliyetçi Hareket Partisi'nden 60, Halkların Demokrat Partisi'nden 21, İyi Partiden 76 ve Saadet Partisi'nden 12 tweet dahil edilmiştir. Çalışma, içeriği itibarıyla iki ana tema altında toplanmıştır. Bunlar; ataerkil bakış açısı ve feminist bakış açısıdır.

3.7.1. Ataerkil Bakış Açısı

Araştırmanın ilk teması olan ataerkil bakış açısı temasına ait kod-alt kod modeli Şekil 1’de görülmektedir. Ataerkil bakış açısı teması, siyasilerin söylemlerinde ifadeler doğrultusunda; cinsiyetçilik, küçümseme/pasifleştirme, emek ve fedakârlık, aile, anne, eril zihniyet/siyaset, beklentiler/sorumluluklar, cam tavan, eşitsizlik, kadın kimliği ve ev ekonomisi olmak üzere 10 adet kod ile ifade edilmiştir.

Şekil 1. Ataerkil Bakış Açısı Kod-Alt Kod Bölümleri

İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya çıkarılan bulgular ışığında ataerkil bakış açısı temasında yoğun olarak ifade edilen kod “cinsiyetçilik” kodudur. İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda kadın cinsiyetinin altının çizildiği, ev içi görevlerin kadınlara atfedildiği, özellikle erkek cinsiyetinin ayrı tutulduğu ve toplumsal anlamda görev ve sorumluluklar yüklendiği görülmektedir. Cumhuriyet Halk Partisinden Aylin Nazlıaka’nın tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Yıl sonuna kadar örgütlenmediğimiz tek bir mahalle dahi kalmayacak. Biz kadınlar görünmez bağlarla birbirimize bağlıyız. Tencerede et mi kaynar dert mi kaynar en iyi kadınlar bilir. #İstanbulSözleşmesiYaşatır @herkesicinCHP @CHPKadinKolu @mustafabalbay @muratagirel @telelcomtr” (CHP)

Adalet ve Kalkınma Partisinden Ayşe Keşkir’in tweetinde de kadın ve çocuk kayıplar özellikle vurgulanmış ve korumacı cinsiyetçilik çerçevesinde bir bakış sergilenmiştir. tweette yer alan ifadeler şu şekildedir:

“İsrail’in Gazze Şeridi’ne düzenlediği saldırılarda 14’ü çocuk, 5’i kadın olmak üzere 56 kardeşimiz şehit edildi. Üstelik bayram arefesi... #Katilİsrail”
<https://t.co/YGIxNcmQPY> (AKP)

İyi Parti'den Lütfü Türkkan da 1913 yılına ait bir fotoğrafa ithafen paylaştığı tweetinde kuvvetli cinsiyetçi ifadelerle yer vermiştir. tweette yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Balkan Savaşı sonrasında ata topraklarından göç etmek zorunda kalan Türk kadınları. Başlarında erkek yok. Erkekler ya şehit, ya cephe. Manastır, 1913.”
<https://t.co/0OF5l88G1K> (İP)

Milliyetçi Hareket Partisinden Arzu Erdem ise tweetinde kadının örtülü biçimde narinliğine, ayrıcalıklı olması gerektiğine vurgu yapan ifadeler kullanmıştır. tweette yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Bir insana, bir milletvekiline, her şeyden önce bir kadına alçakça saldırılabilir. Bu muhalefet etmek değil; pespayelik, rezilliktir. AK Parti Grup Başkanvekili, Tokat Milletvekili Sn. Özlem Zengin’e @AvOzlemZengin sosyal medya üzerinden yapılan çirkin saldırıyı kınıyorum.” <https://t.co/9HN2Hcenci> (MHP)

Halkların Demokratik Partisi'nden Ertuğrul Kürkçü de paylaştığı tweetinde kadını vurgulayarak onun hassaslığına bir göndermede bulunarak cinsiyetçi bir pozisyon almaktadır. tweette yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Üç yıl geçti. Ama hastanede gerçekleşen katliamla ilgili hiçbir kovuşturma yapılmadı. İbrahim Halil Yıldız'ın ifadesi dahi alınmadı. Bunlar da yetmez gibi Yıldız ailesinden aralarında kadınların da olduğu 120 kişiye koruculuk verilerek aile devlet tarafından silahlandırıldı.” <https://t.co/OiiBcjbsL0> (HDP)

Yukarıda yer alan tweetlerde görülen ortak nokta hemen hepsinde toplumsal ve siyasal yaşamın ana aktörü olarak erkeğin kabul edilmesi bu önkabulden yola çıkarak kadının dolayımlanması, ikincilleştirilmesidir. Cinsiyetçi bakış açısı/cinsiyetçilik tweetlere de yansıyan bu düşünme biçimlerinden beslenmektedir.

İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya çıkarılan ataerkil bakış açısı temasında yoğun olarak ifade edilen bir diğer kod “küçümseme/pasifleştirme” kodudur. İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda ataerkil toplumlarda dil üzerinden kadının ikincil konumda olması, kadının olumsuzlandığı, zayıf görüldüğü,

aşağılandığı gözlemlenmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisinden Ayşe Keşkir'in tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“26 Şubat 1992’de Ermeniler, Hocalı’yı iki saat boyunca top ve tank ateşine tuttular. Bu vahşi saldırıda savunmasız 106’sı kadın, 83’ü çocuk olmak üzere 613 Azerbaycanlı kardeşimiz hayatını kaybetti. #HocalıKatliamı’nda hayatını kaybeden kardeşlerimizi rahmetle anıyorum.” <https://t.co/Ey1zST5NFe> (AKP)

Saadet Partisinden Temel Karamollaoğlu’nun tweetinde de kadınlar biçare olarak gösterilmekte ve dolaylı olarak pasifleştirilmekte, edilgenleştirilmektedir. Karamollaoğlu’nun ifadesi şu şekildedir:

“Gücü sabilere,biçare kadınlara,mazlumlara yeten terör devleti İsrail’in zalimlikleri karşısında hem üzüntülü,hem öfkeliyiz" CB Sayın Cumhurbaşkanı,80 milyon Filistin için,Kudüs için,MescidiAksa için arkanızda ve gereğini yapmanızı bekliyor. "İsrail sadece güçten anlar" UNUTMAYIN.” (SP)

Milliyetçi Hareket Partisi’nden Devlet Bahçeli’nin tweetinde ise kendi bakış açılarından suç ile günah ilişkilendiren ifadelerle yer verilerek dolaylı olarak günahkar, suçlu olarak gördükleri kadınların zarar görmesine üzeri kapalı bir haklılık verilmektedir. Bahçeli’nin tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nün hemen öncesinde ülkemizin farklı yerlerinde yaşanan şiddet ve cinayet vakaları insanım diyen herkesin kanını dondurmuştur. Suçsuz ve günahsız masum kadınlara yönelmiş hunhar saldırılar toplumsal huzur ve insanlık değerlerini

hedef

almıştır.”

<https://twitter.com/dbdevletbahceli/status/1368620714039869441> (MHP)

Ataerkil bakış açısı temasında yoğun olarak ifade edilen bir diğer kod “emek ve fedakârlık”_kodudur. İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda kadınlara özgü olduğunu düşünülen, kadına yüklenen mahremiyet, sessizlik, sadakat gibi değerlerle özel alana hapsedildiğini görülmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisinden Özlem Zengin’in paylaştığı tweetinde özcü bir yaklaşım sergileyerek ev işleri ile kadınların doğası gereği eşleştirildiği düşüncesini benimsediği mesajı göndermektedir. Zengin’in tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Anujath Sindhu Vinayal resmine verdiği isim “Annem ve mahallemdeki diğer Anneler” “Annen hiçbir şey yapmaz, sadece evde kalıyor” denince Annesinin her gün yaptığı işleri resmetmiş çocuk gözüyle... Ve Hindistan’dan Dünyaya... Onun renkleriyle hayata emek veren kadınlar...” <https://t.co/o5pcwENyKd> (AKP)

Yine ataerkil bakış açısı temasından elde edilen tweetler sonucunda ortaya çıkarılan bulgular ışığında yoğunluğu yüksek olan kod “aile” kodudur. Aile kodu elde edilen tweetlerde “kadın, kadına, kadını, kadında, kadından, kadınım, kadınıma, kadınıımı, kadınımda, kadınımdan, kadınız, kadınıınız, kadınıınıza, kadınıınızı, kadınıınızda, kadınıınızdan, kadınıımız, kadınıımıza, kadınıımızda, kadınıımızdan, kadının, kadınına, kadınında, kadınından” kelimeleri ve bu kelimelerin çoğul hali geçenler incelediğinde, kadının aile içerisinde sindirilmeye çalışıldığı; kadını aile içerisinde mutluluğu, uyumu, düzeni sağlamada görevli kılan, kadını kamusal alanda değil aile içinde desteklemeyi uygun gören ifadeler görülmüştür. Adalet ve Kalkınma Partisinden Zehra Zümrüt Selçuk’un tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Hükümetlerimiz döneminde kadınlarımıza yönelik hizmetlerimizin odağında hep aile yer almıştır. İnşallah önümüzdeki dönemde eğitim ve kültürle birlikte aileyi de önceliklerimizin en başına yerleştirerek bu hakikatleri cümle aleme göstereceğiz.” @RTErdogan <https://t.co/TtJcKJd1Wf>” (AKP)

Milliyetçi Hareket Partisi’nden Devlet Bahçeli de tweetinde kadına ataerkil düzen üzerinden bir rol biçmekte ve bunu siyasal bir söylem haline getirerek meşrulaştırmaktadır. Bahçeli’nin tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Kadın annedir, kadın vatandır, kadın ülkedir, kadın gelecektir, kadın gelecek nesillerin teminatıdır.” Lider Sayın Devlet Bahçeli @dbdevletbahceli #KadınİnsandırKadınlıkOnurdur <https://t.co/lNYgKpqx7X> “ (MHP)

Ataerkil bakış açısı temasında yoğunluğu açısından yine yüksek bir kod olan “anne” kodudur. İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda geleneksel yapıyı destekleyen annelik görevi, kadının rolünün anne kavramı ile sınırlandırılması, kadına yönelik yaşam fırsatlarının anne (ev içinde) olduğunda, anne rolü çerçevesi içinde tek, biricik ve korunması gereken bir kimlik olarak empoze edildiği görülmektedir.

Milliyetçi Hareket Partisi'nden Devlet Bahçeli'nin tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Kadın, bir dünyadır! Bir hayattır, bir sevdadır. Kadın annedir, gelecektir. Gelecek nesillerin teminatıdır. Kadına şiddet gösterene bedeli ödetilmelidir. Hapiste hapis, hadımsa hadım, idamsa idam! #MHP #KadınİnsandırKadınlıkOnurdur <https://t.co/bpA7SXa1bU>” (MHP)

Adalet ve Kalkınma Partisi'nden Özlem Zengin'in tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Anujath Sindhu Vinayal Resmine verdiği isim “Annem ve mahallemdeki diğer Anneler” “Annen hiçbir şey yapmaz, sadece evde kalıyor” denince Annesinin her gün yaptığı işleri resmetmiş çocuk gözüyle... Ve Hindistan'dan Dünyaya... Onun renkleriyle hayata emek veren kadınlar... <https://t.co/o5pcwENyKd>” (AKP)

İYİ Parti'den Bahadır Erdem'in tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Bir siyasi partinin bütün teşkilatlarıyla Sayın Genel Başkanımız @meral_aksener i hedef alan hadsiz, terbiyesiz tweet kampanyası ne kadar korktuklarını, korku ve hırsları ile de ne kadar çirkinleşebildiklerini gösteriyor Hiç bir şeye saygınız yok İnsana yok kadına, anneye yok” (İYİ)

İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda ataerkil bakış açısı temasında ifade edilen bir başka kod “eril zihniyet/siyaset” kodudur. Bu kod mevcut durumda siyasilerin eril zihniyet/siyaset konusunda farkındalıklarının olup olmadığı, kadınlar üzerindeki baskının nedeninin eril zihniyetle ilişkisi olup olmadığı bağlamında ortaya çıkmıştır. Bu noktada Cumhuriyet Halk Partisi'nden Faik Öztrak'ın tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Partimde siyaset yapmayan kadın vitrin mankenidir” diyen zihniyet, Reform yapacaktı. Bu kafayla yapılacak reforma da, Uygulamaya da kimse inanmaz. Kadın cinayetleri katlanarak arttıysa, Nedenleri bu barbar zihniyette aranmalıdır. Son 12 yılda, 3.485 kadın cinayete kurban gitti” (CHP)

İYİ Parti'den Meral Akşener'in tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Hedefinde kadın olan bu kirli zihniyeti besleyip, #İstanbulSözleşmesi'ni de bahane gösteren acizler bilsin ki; Kadının hakkını, hukukunu çiğnetmeyeceğiz! Bu ucube sistem değişecek, #İstanbulSözleşmesi yeniden yaşatacak! <https://t.co/VUZ67fRS26>” (İYİ)

Halkların Demokratik Partisi’nden Ebru Günay’ın tweet’inden yer alan ifadeler ise şu şekildedir:

“8 "Mart Feminist gece yürüyüşünde söylediğimiz gibi Feminist İsyan Her Yerde! İktidarın erkek aklı biz kadınları susturamayacak çünkü her yer 8 Mart alanı. #8MartaDokunma #8M2021” (HDP)

Ataerkil bakış açısı temasından incelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda oluşan diğer kod “beklentiler/sorumluluklar” kodudur. Kadına verilen desteklerin çerçevesini aile içinde oluşuna bağlılığı veya anne oluşuna bağlılığı, kadınlardan toplumun diğer bireylere göre daha fazla emek ve fedakarlıkta bulunması gerektiği görülmektedir. Milliyetçi Hareket Partisi’nden Arzu Erdem’in tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Türk kadını millî şerefimizin abidesidir. Türk kadını millî becamızın beşiğini sallayan ahlaktır. Düünden bugüne Türk kadınının omuzlarında vatanın yükü, alınlarında fedakârlığın ışığı, boğazlarında cesaretin madalyaları vardır. #KadınİnsandırKadınlıkOnurdur <https://t.co/s4THCB31Xy>” (MHP)

Adalet ve Kalkınma Partisi’nden Zehra Zümrüt Selçuk’un tweetinde yer alan ifadeler de yine kadını aileye ilikleyen ve aile ile anlamlandıran bir mahiyettedir. tweet şu şekildedir:

“Kadına verdiğimiz her desteği, aileye verdiğimiz bir destek, aynı zamanda da geleceğimize verdiğimiz bir destek olarak görüyoruz. @suleymansoylu @TC_icisleri Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Koordinasyon Toplantısı <https://t.co/ky5mvFHVW6>” (AKP)

İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya çıkan ataerkil bakış açısı temasında ifade edilen kod cam tavan kodudur. Kadınların siyasette, bilimde, teknolojiye toplumun her alanında uğradığı rekabetin temelinde cinsiyetin olduğu, kadın

erkek eşitliğinin olmadığı bir siyasi temsilin sonucunda oluşan sorunların olduğu gözlenmektedir. Cumhuriyet Halk Partisi'nden Aylin Nazlıaka'nın tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Türkiye’de kadınlar seçme ve seçilme hakkını elde ettiğinde, Meclis’e 17 kadın vekil gönderdi. Bu hakkı birçok Avrupa ülkesinden önce kazandık, dünyada da 2. sıradaydık. Şimdi ise en alt sıralardayız. Haklarımızın aşındırılmasına izin vermeyeceğiz. Eşitlik mücadelesine devam...” <https://t.co/6JY8zrHW2N>” (CHP)

İYİ Parti'den Meral Akşenir'in tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Kadınlara söz veriyorum onların saç baş üstünden dini inançları üzerinden ya da inanmama hakları üzerinden siyaset yapmayacağım Kadınların örtünmeleri açılmaları ve diğer bütün hakları üzerinden kavgayı erkekler çıkarıyor Kadınların hayrına değil sadece kendi çıkarları için..” (İYİ)

Milliyetçi Hareket Partisi'nden Oktay Vural'ın tweetinden yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Türkiye’nin 2020 ekonomik büyüme performansı diğer ülkelere nazaran güçlüydü ancak yine de yoksulluk ve kadınlar, gençler ve düşük vasıflı işçilerde işsizlik yaygınlaştı. Bunun uzun süre kalıcı etkiler yaratması bekleniyor. Yoksulluk oranı %12,2’ye çıktı.2013 yılına döndük. <https://t.co/bmIXIWGLwX>” (MHP)

Ataerkil bakış açısı temasından incelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda oluşan bir diğer kod “eşitsizlik” kodudur. Eşitsizlik kodu, kadın kimliğinin diğer kimliklerden ayrı tutulduğunun, dil ile kadınları toplumdan uzak tutmaya çalışan, kadınları kendi aralarında dahi ayrımlarına neden olan, yine çalışma alanında eşit olmayan standartların uygulandığı görülmektedir. Buna tepki olarak İYİ Parti'den Ayşe Sibel Yanıkömeroğlu'nun tweetinin içeriği şu şekildedir:

“Kadınları kendileri ile eşit göremeyen bu aşağılık zihniyetler her alanda ahlaksızlıklarını ortaya döküyorlar. Terbiyesiz haddini bil!” (İYİ)

Adalet ve Kalkınma Partisinden Özlem Zengin tweetinde kadın ile erkek arasında bir ayrım ortaya konmakta ve eleştirilmektedir. tweette yer alan ifadeler şu şekildedir:

"Hayatın diğer alanlarında olduğu gibi siyasette de kadını dışlayan, insanlığın yarısına değil aynı zamanda fitrata da sırtını dönmüş olur. Rahmetli Neşet Ertaş'ın şu sözünü nasıl anmayayım: Kadın İnsandır biz erkekler ise insanoğluyuz" <https://t.co/BN0m4PRaN7>" (AKP)

İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya çıkarılan ataerkil bakış açısı temasında ifade edilen kod ev ekonomisi kodudur. Ataerkil düzen bağlamında ev geçiminden erkeğin sorumlu tutulduğunun kadının bu geçimde destekçi pozisyonunda olduğu, kadının çalışma alanının mutfakta yemek yapma olduğu görülmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisinden Ayşe Keşir'in tweetinden yer alan ifadeler şu şekildedir:

"Hakkari'de İŞGEM iplik üretim atölyesini ziyaret ettik. Kadınlar geleneksel yöntemlerle, yünden iplik üretirken doğal otlar ve kök boya ile de renklendiriyorlar. El emeği üretimleriyle ev ekonomilerine can katıyor. #KadınlarlaBüyükTürkiyeYolunda" <https://t.co/MJmvr1Iae4>" (AKP)

Saadet Partisi'nden Temel Karamollaoğlu'nun tweetinde de aynı şekilde evi geçindirmek üstü örtülü biçimde erkeğe atfedilirken kadın bu konuda destekçi olarak nitelendiriliyor. Karamollaoğlu'nun tweetindeki ifadeler şu şekildedir:

"Evinin geçimine destek olmak isteyen kadın işçi kardeşlerimiz, açlık sınırının altındaki asgari ücretten bile daha az bir maaşla çalıştırılarak mağdur ediliyor." (SP)

İyi Parti'den Meral Akşener'in tweetinde de kadınlar ev işleri ile ilişkilendirilmektedir. tweette yer alan ifadeler şu şekildedir:

"İşleri %80 düşen, destek göremeyen esnaflarımız, Tencere kaynatamayan kadınlarımız, 5 yıl sonrası için hayal kuramayan gençlerimiz, Sesini duyuramayan, derdini çözümsüz sanan milletimiz merak etmesin. Dertleri çözmeye geliyoruz..." <https://t.co/pGJEU4D5cq>" (İYİ)

Tablo 2. Ataerkil Bakış Açısı Temasına Göre Tweetlerin Dağılımı

Kod Sistemi	Adalet ve Kalkınma Partisi	Cumhuriyet Halk Partisi	Saadet Partisi	İyi Parti	Halkların Demokratik Partisi	Milletçi Hareket Partisi
Ataerkil Bakış Açısı						
Cinsiyetçilik						
Küçümseme/Pasifleştirme						
Emek ve Fedakarlık						
Aile						
Anne						
Eril Zihniyet/ Siyaset						
Beklentiler/Sorumluluklar						
Cam Tavan						
Eğitsizlik						
Ev Ekonomisi						

Tablo 2 incelendiğinde ataerkil bakış açısı temasında, Adalet ve Kalkınma Partisinde yoğun olarak bahsedilen kodlar, küçümseme/pasifleştirme, emek ve fedakârlık ve aile kodlarıdır. Daha sonra ise anne, beklentiler/sorumluluklar ve kadın kimliği kodları yoğun olarak ifade edilen kodlardır. Cumhuriyet Halk Partisine ait tweetler incelendiğinde ataerkil bakış açısı temasında yalnızca cam tavan kodu ile ilgili yoğun görüşler yer almaktadır.

Ataerkillik, erkeklerin kadınlar üzerinde güce sahip olduğu genel bir durumu tanımlamaktadır. Ataerkil toplum, toplumun genelinde erkek egemen iktidar yapısını güçlendirmektedir. “Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ve toplumsal yapılar içerisinde meşrulaşan ataerkil bakış açısı, kadınların sözde edinilmiş siyasal haklarını etken bir şekilde kullanmalarına engel teşkil etmektedir” (Türk, 2010). Ataerkil dil kadını erkek üzerinden beslemektedir. Bunu “[b]aba dilinin ufkunu çizmek adına toprağın bereketi(nin), doğurganlığı(nın), kurban edilmesi... Bu hayat veren ama sonrasında öldürülmesi veya saf dışı bırakılması gereken anneyi temsil eder” (Postl, 2009). Anne kimliğiyle beraber kadına birçok sorumluluk yüklenmektedir. Daha öncesinde kadın kimliğiyle ataerkil düzende ikinci sınıf olan kadın, anne kimliğiyle toplumsal bir kimlik kazanmaktadır.

Öte yandan Tablo 2 ataerkil toplumlarda kadın ve kadın kimliğine yönelik kadının statüsünü, ev içi ve ev dışındaki maruz kaldığı olumsuz söylemleri içermektedir. Literatür taraması bağlamında kadın, savunmasız ve masum, pek tabii korunması gereken bir nesne konumundadır. Nesne konumuna indirgenen kadından beklenen belli bazı davranış

Sears, Maccoby ve Levin, Amerikan annelerinin 5 yaşındaki çocuklar için bile erkeklerle ve kızlara yakıştırılan rolleri ayırttıklarını ortaya koymuşlardır. Bulaşık yıkamak, yatak yapmak, masa hazırlamak kızların işidir; çöpleri dökmek ve dışarı çıkarmak vb. erkek işidir. Erkeklerin ev ile ilgili sorumlulukları 5 yaşında bile onu dışarıya çıkaran niteliktedir, evin içine sınırlayan sıkıştırıcı özellikte değildir (Gürer & Varlı Gürer, 2020).

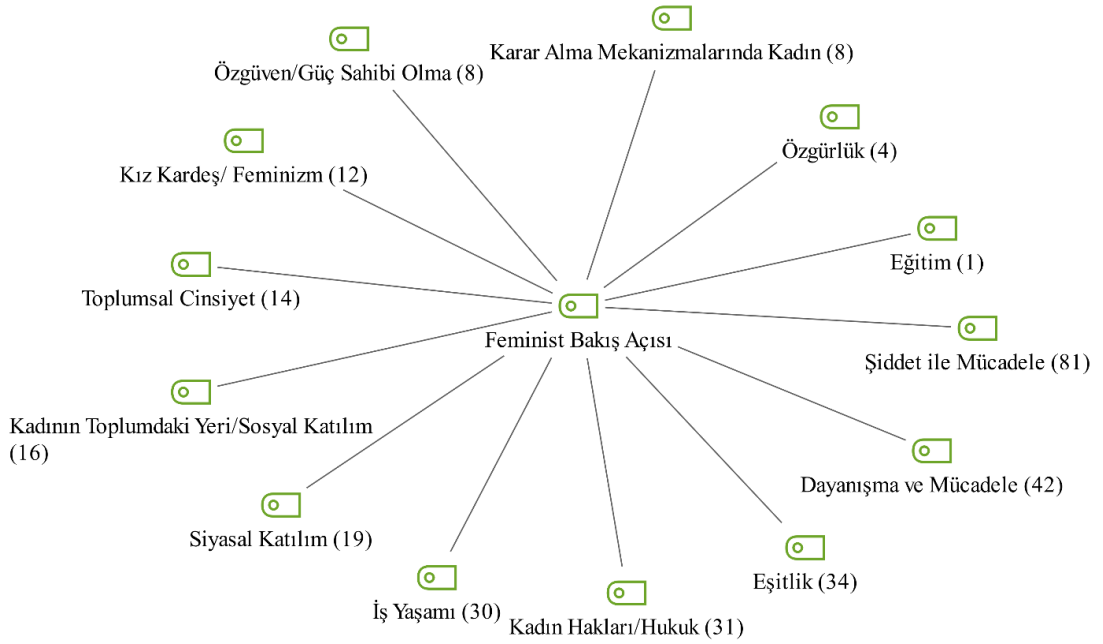
Tablo 1’de literatür taraması bağlamında ataerkil toplumlarda var olan, varlığının sürdürülmesi için kurum veya kuruluşlara yuvalanan kavramlar gösterilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye siyasetinde iki ana aksı oluşturan ve mecliste temsil edilen beş partinin (AK Parti, MHP, CHP, İYİ Parti, HDP) eril hegemonyanın bir aracı olarak biçimlenmiş olan cinsiyetçi dilin söylem üzerinden siyasete ve topluma yansıyan pratikleri yer almaktadır. Ataerkil parametrelerin eril siyasetle ilişkisini, bu pencerede kadına ve kadın kimliğine bakışını; kadınların sorunlarına ve taleplerine yaklaşımının nasıl olduğu ortaya konmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda siyasi figürlerin Twitter hesaplarından 01.01.2021 ve 01.06.2021 tarihleri arasında “kadın, kadına, kadını, kadında, kadından, kadınıım, kadınıma, kadınıımı, kadınımda, kadınımdan, kadınıız, kadınıınız, kadınıınıza, kadınıınızı, kadınıınızda, kadınıınızdan, kadınıımız, kadınıımıza, kadınıımızda, kadınıımızdan, kadının, kadınına, kadınında, kadınından” kelimeleri ve bu kelimelerin çoğul hali geçenler incelenmiştir.

77

fedakârlık”, 15 tweetle “aile”, 12’şer tweetle “eril zihniyet/siyaset” ve “anne”, 11 tweetle “beklentiler/sorumluluklar”, 10 tweetle “cam tavan”, 6 tweetle “eşitsizlik ve 4’er tweetle “ev ekonomisi” ve “kadın kimliği” kodu olmuştur ve bu kodlar ataerkil bakış açısı temasının kodlarını oluşturmaktadır.

3.7.2. Feminist Bakış Açısı

Araştırmanın ikinci teması olan feminist bakış açısı temasına ait kod alt kod modeli Tablo 2’de görülmektedir. Feminist bakış açısı teması siyasilerin ifadeleri kullanım doğrultusunda; “şiddet ve mücadele”, “dayanışma ve mücadele”, “eşitlik”, “kadın hakları/hukuku”, “iş yaşamı”, “siyasal katılım”, “kadının toplumdaki yeri/sosyal katılım”, “toplumsal cinsiyet”, “kız kardeş/feminizm”, “karar almak mekanizmalarında kadın”, “özgüven/güç sahibi olma” olmak üzere 11 kod ile ifade edilmiştir.

Şekil 2. Feminist Bakış Açısı Kod-Alt Kod Bölümleri

İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya çıkarılan feminist bakış açısı temasında yoğun olarak ifade edilen kod “şiddet ile mücadele” kodudur. Elde edilen tweetler doğrultusunda, kadına şiddet öncelikli bir sorun teşkil etmektedir. Bu sorun bağlamında siyasilerin toplumun her alanında, hukuksal düzenlemelerle, psikolojik ve sosyal desteklerle kadına yönelik şiddetin takipçisi

oldukları görülmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nden Zehra Zümrüt Selçuk'un tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

"Tek bir kadının dahi şiddet mağduru olmadığı güne kavuşana kadar kurumlarımızın, sivil toplumun, medyanın ve toplumun tüm kesimlerinin işbirliğiyle bu mücadeleyi sürdüreceğiz." @RTErdogan #GüçlüİradeGüçlüDemokrasi <https://t.co/i9rcd00mxS>" (AKP)

Cumhuriyet Halk Partisi'nden Aylin Nazlıaka'nın tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

"Eskişehir'de eşitliği savunan diğer siyasi partilerin yöneticileri, STK ve Belediye temsilcileri, kadın dernekleri ve muhtarlar ile bir araya geldik. Kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında hayata geçirdiğimiz @yasamhaklazim projemizi konuştuk. Ezberleri bozmaya devam ediyoruz. <https://t.co/C88lY2Ha6C>" (CHP)

Saadet Partisi'nden Temel Karamollaoğlu'nun tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

"Samsun'da bir kadına çocuğunun gözü önünde uygulanan şiddetin görüntüleri adeta tüylerimizi ürpertti, kalbimizi sızlattı. Her türlü şiddetin karşısında olan bizler, böylesine vahşi ve insanlık dışı bir olayın da sonuna kadar karşındayız ve takipçisi olacağız." (SP)

İYİ Parti'den Ayşe Sibel Yanıkömeroğlu'nun tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

"Bugün 81 İl Kadın Politikaları Başkan Yardımcılarımız ile aylık toplantımızı gerçekleştirdik. Kadınlar olarak şiddete maruz kaldığımız, kazanılmış haklarımızın elimizden alınmaya çalışıldığı bugünlerde bir arada güçlü bir şekilde mücadelemize devam ediyoruz. <https://t.co/GdSWc1qW4G>" (İYİ)

Halkların Demokrat Partisi'nden Ebru Günay'ın tweetinden yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Bir yıldır soruyoruz “Gülistan Doku nerede?” Katlettiğiniz, kaybettiğiniz tüm kadınlar için adalet sağlanana ve failler yargılanana kadar mücadelemize devam edeceğiz. #GülistanDokuNerede #Gülistansız1yıl <https://t.co/1lq0JuqN4u>” (HDP)

Milliyetçi Hareket Partisi’nden Arzu Erdem’in tweetinden yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Kadına yönelik şiddetin sebeplerinin araştırılarak önlemlerinin belirlenmesi konulu araştırma komisyonu kurulması üzerine Milliyetçi Hareket Partisi Grubum adına söz almış bulunmaktayım. Sözlerime kahraman Türk kadınlarımızdan bahsederek başlamak istiyorum. #MHP <https://t.co/ve7xVNOB6J>” (MHP)

İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya çıkarılan feminist bakış açısı temasında yoğun olarak ifade edilen bir diğer kod “dayanışma ve mücadele” kodudur. Mevcut düzen çerçevesinde kadınların uğradığı eşitsizlik karşısında birleşen bir dayanışmanın olduğu, kadınların hep beraber atacağı adımlar karşısında daha güçlü bir mücadelenin oluşacağı bu bağlamda kadın örgütleri, STK’lar ve projeler yürütüldüğü görülmektedir. Cumhuriyet Halk Partisi’nden Aylin Nazlıaka’nın tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Es TV’de Soner Yüksel’in sunduğu EKSTRA GÜNDEM programında @yasamhaklazim projemizi ve kadın örgütlülüğümüzü konuştuk. Elleri birbirine kavuşan kadınların gücüyle, yıkılmamak için bu kara düzeni yıkacağız. <https://t.co/G3VOxJlZNt>” (CHP)

İYİ Parti’den Ayşe Sibel Yanıkömeroğlu’nun tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Bugün 81 İl Kadın Politikaları Başkan Yardımcılarımız ile aylık toplantımızı gerçekleştirdik. Kadınlar olarak şiddete maruz kaldığımız, kazanılmış haklarımızın elimizden alınmaya çalışıldığı bugünlerde bir arada güçlü bir şekilde mücadelemize devam ediyoruz. <https://t.co/GdSWc1qW4G>” (İYİ)

Halkların Demokrat Partisi’nden Ebru Günay’ın tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Bir yıldır soruyoruz “Gülistan Doku nerede?” Katlettiğiniz, kaybettiğiniz tüm kadınlar için adalet sağlanana ve failler yargılanana kadar mücadelemize devam edeceğiz. #GülistanDokuNerede #Gülistansız1yıl <https://t.co/1lq0JuqN4u>” (HDP)

İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda feminist bakış açısı temasında yoğun olarak ifade edilen bir diğer kod ise “eşitlik” kodudur. Elde edilen bulgular ışığında toplumda istenilen refah, kadınlar için adalet, eşitlik ancak fırsat eşitliği sağlandığında gerçekleşebilecektir. Bu bağlamda eşitlik için kadın-erkek kimlikleri yerine toplumun bireylerini kapsayan kanunlar, tanımlar yaratılması gerektiği, kadınların kamusal alanda nesneleştirilmemesi gerektiği görülmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi’nden Ayşe Keşir’in tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Medeniyetimizden aldığımız güçle, eğitimde fırsat eşitliği, istihdam, siyasal katılım, kadını güçlendiren, ailenin çözüm üretim kapasitesini artıran ve toplumu güçlendiren politikalarımız #GüçlüKadınGüçlüTürkiye anlayışı ile devam edecektir.” (AKP)

Cumhuriyet Halk Partisi’nden Aylin Nazlıaka’nın tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“CHP Kadın Kolları olarak #PınarGültekin davası için yine Muğla Adliyesi’ndeyiz. Biz Pınar’ı ağız dolusu gülüşüyle hatırlayacağız ve öyle de yaşatacağız. Kadınlara eşit, güvenli bir gelecek kurmak için sözümüzü söylemekten, kadın hareketini örgütlemekten asla ödün vermeyeceğiz! <https://t.co/UWAj8YbH5o>” (CHP)

İYİ Parti’den Meral Akşener’in tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Kadınlara söz veriyorum onların saç baş üstünden dini inançları üzerinden ya da inanmama hakları üzerinden siyaset yapmayacağım Kadınların örtünmeleri açılmaları ve diğer bütün hakları üzerinden kavgayı erkekler çıkarıyor Kadınların hayrına değil sadece kendi çıkarları için” (İYİ)

Milliyetçi Hareket Parti’den Arzu Erdem’in tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Üyesi olduğum Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu’nun, 2021 Yılı KEFEK Yol Haritasının Değerlendirilmesi amacıyla düzenlenen toplantımızı gerçekleştirdik. #MHP #DevletBahceli <https://t.co/9HN2Hcenci>” (MHP)

İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda feminist bakış açısı temasında ifade edilen kod “kadın hakları/hukuku” kodudur. İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda kadın haklarının teminatının sağlanması gerektiği, kadınların hak mücadelesine destek olunması gerektiği, kadınların toplumun her alanında temsil sorunu yaşadıkları görülmektedir. Cumhuriyet Halk Partisi’nden Selin Sayek Böke’nin tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Siyasi temsilde cinsiyet eşitliğini sağlayacak, fermuar yöntemiyle %50 cinsiyet kotası, keyfi uygulama yerine YSK’nın denetiminde hukuki bağlayıcılığı içeren kanun teklifimizi CHP’li kadın milletvekilleri olarak Meclis Başkanı’na bizzat teslim ettik. <https://t.co/E5QvUnNvhJ>” (CHP)

Adalet ve Kalkınma Partisi’nden Jülide Sarıeroğlu’nun tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Cumhurbaşkanımız liderliğinde Ak Parti iktidarlarımız döneminde kadın hakları konusuna siyaset üstü anlayışla yaklaşılmış, kadınların hayatın her alanında rol ve statülerinin yükseltilmesi, üretime ve istihdama katılımının artırılması, ailenin güçlendirilmesi için çalışılmıştır.” (AKP)

İYİ Parti’den Ayşe Sibel Yanıkömeroğlu’nun tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Bugün 81 İl Kadın Politikaları Başkan Yardımcılarımız ile aylık toplantımızı gerçekleştirdik. Kadınlar olarak şiddete maruz kaldığımız, kazanılmış haklarımızın elimizden alınmaya çalışıldığı bugünlerde bir arada güçlü bir şekilde mücadelemize devam ediyoruz. <https://t.co/GdSWc1qW4G>” (İYİ)

Halkların Demokratik Parti’den Ebru Günay’ın tweetinden yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Kadınların başkaldırdığı, isyan ettiği hiçbir düzenin ömrü uzun olamaz. #HerkesİçinAdalet” (HDP)

İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda feminist bakış açısı temasında ifade edilen kod “iş yaşamı” kodudur. Elde edilen tweetler doğrultusunda kadınların işsizliği ve yoksulluğu, kadın istihdamı sorunlarının olduğunu, cinsiyet eşitliğinin sağlanmadığı bu noktada kadınlara yönelik desteklerin olduğu görülmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi’nden Zehra Zümrüt Selçuk’un tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“TOBB Kadın Girişimciler Kuruluyla videokonferans aracılığıyla toplantımızı gerçekleştirdik. Kadın girişimciliğinin güçlendirilmesi için sivil toplum kuruluşlarımız ile işbirliği içindeyiz. <https://t.co/M5e6gXEuON>” (AKP)

Cumhuriyet Halk Partisi’nden Aylin Nazlıaka’nın tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“#DünyaEmekçiKadınlarGünü’ nde Genel Başkanımızı emekçi kadınlarla buluşturduk. Kadınlar eşit işe eşit ücret, iş güvenliğinin ve güvencesinin olduğu bir çalışma hayatı istiyor. Kreş, yaşlı bakımevi gibi kamu hizmetleri verilerek çalışmamızın önündeki engeller kaldırılсын diyor.” (CHP)

İYİ Parti’den Berna Sukas’ın tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Genel Başkanımız @meral_aksener ’in önderliğinde, kadının güçlendirilmesine yönelik olarak Türkiye genelinde başlatmış olduğumuz Kadın Kooperatiflerimizden “Güneşin Kadınları Düzce”nin kısa sürede hedeflerine ulaştığını görmek gurur verici 🌻 <https://t.co/AP380279YS>” (İYİ) internet adresi yazımı kontrol

Halkların Demokrat Partisi’nden Ebru Günay’ın tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Türkiye’de kadın işsizliği ve kadın yoksulluğu, kronikleşmiş sorunlardan biri haline geldi. Her üç kadından birinin işsiz. Pandemi ile birlikte bu sorun daha da büyüdü. Cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadın istihdamının artırılması için soru ve araştırma önergeleri verdik. <https://t.co/NjLoHYQyQV>” (HDP)

Milliyetçi Hareket Partisi'nden Arzu Erdem'in tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Kadınların iş dünyasında önünün açılması, ülkemizin gelişmiş ülkelerle olan kalkınma yarışında çok daha büyük başarı elde etmesini ve daha iyi yerlere gelmesini sağlayacaktır. Hepimizin de bildiği gibi kadınlar, ellerinin değdiği her şeyi güzelleştirmek gibi bir güce sahiptir. <https://t.co/xmzvoKsaPp>” (MHP)

İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda feminist bakış açısı temasında ifade edilen bir diğer kod “siyasal katılım” kodudur. Elde edilen tweetler doğrultusunda kadınların siyasi temsili açısından siyasete katılım oranlarının artırılması gerektiği, eşit temsilin olması gerektiği ve bunlar için projeler, destekler, mücadelelerin artırılması gerektiği görülmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nden Zehra Zümrüt Selçuk'un tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Medeniyetimizden aldığımız güçle, eğitimde fırsat eşitliği, istihdam, siyasal katılım, kadını güçlendiren, ailenin çözüm üretim kapasitesini artıran ve toplumu güçlendiren politikalarımız #GüçlüKadınGüçlüTürkiye anlayışı ile devam edecektir.” (AKP)

Cumhuriyet Halk Partisi'nden Aylin Nazlıaka'nın tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“11 Nisan 1930'da Sultanahmet'te, Türk Kadınlar Birliği'nin düzenlediği mitingde seçme ve seçilme hakkının kazanılması coşkuyla kutlandı. Bu zaferi bir adım öteye taşıyarak TBMM'de eşit temsiliyet için mücadele ediyoruz. Haklıyız, kazanacağız. <https://t.co/WZNpMSkwuT>” (CHP)

İYİ Parti'den Ayşe Sibel Yanıkömeroğlu'nun tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Kadınların siyasette ve yerel yönetimlerde daha çok yer alması için mücadelemize devam edeceğiz. #3Nisan1930 #seçmeve seçilmehakkı” (İYİ)

Milliyetçi Hareket Partisi'nden Arzu Erdem'in tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Yarın (20.02.2021) saat 18.00’de @ustakademi instagram hesabından “Türk Tarihinde ve Türkiye Siyasetinde Kadının Yeri” konulu söyleşiye katılacağım. <https://t.co/rKfs0LE1ka>” (MHP)

İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda feminist bakış açısı temasında ifade edilen bir diğer kod “kadının toplumdaki yeri/sosyal katılım” kodudur. Elde edilen tweetler doğrultusunda kadınların ekonomik ve siyasal hayatta konumlarının sorunlu olduğu, bu alanlar içerisinde kadın kimliğine yönelik negatif tutumlar olduğu, kadınların toplumun her alanına daha fazla katılım göstermeleri için çalışmaların, mücadelenin olması gerektiği görünmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi’nden Zehra Zümrüt Selçuk’un tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“2002’den bu yana Cumhurbaşkanımız Sayın @RTErdogan liderliğinde ülkemizdeki tüm kadınların siyasi, ekonomik ve sosyal hayata katılımını desteklemek için önemli düzenlemeleri hayata geçirdik. #GüçlüKadınGüçlüTürkiye” (AKP)

Cumhuriyet Halk Partisi’nden Aylin Nazlıaka’nın tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Başörtüsünü kendi tekelinde sanan AKP Genel Başkanı’na kadınların istedikleri partide siyaset yapma özgürlüğü olduğunu hatırlatmak isteriz. Bu ayrıştırıcı ve aşağılayıcı anlayışı reddediyoruz! #ÖzürDileErdoğan <https://t.co/eNdceVD15Y>” (CHP)

İYİ Parti’den Ayşe Sibel Yanıkömeroğlu’nun tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Kadınların siyasette ve yerel yönetimlerde daha çok yer alması için mücadelemize devam edeceğiz. #3Nisan1930 #seçmeveseçilmehakkı” (İYİ)

Halkların Demokrat Partisi’nden Ebru Günay’ın tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Türkiye’de kadın işsizliği ve kadın yoksulluğu, kronikleşmiş sorunlardan biri haline geldi. Her üç kadından birinin işsiz. Pandemi ile birlikte bu sorun daha da büyüdü. Cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadın istihdamının artırılması için soru ve araştırma önergeleri verdik. <https://t.co/NjLoHYQyQV>” (HDP)

Milliyetçi Hareket Partisi'nden Arzu Erdem'in tweetinde yer alan ifade şu şekildedir:

“Bugün (07.04.2021) saat 21.00’de İstanbul Esenyurt Üniversitesi İdealist Kadınlar Kulübü & Atatürk ve Milliyetçilik Kulübü tarafından düzenlenen Türk Toplumunda Kadın konulu video konferansa katılım sağlayacağım. <https://t.co/VpSRzD5rry>” (MHP)

İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda feminist bakış açısı temasında ifade edilen bir diğer kod “toplumsal cinsiyet” kodudur. Elde edilen tweetler doğrultusunda kadınların çalışma, üretme ve yaşama isteklerinin önünde duran en büyük engel ataerkil toplumun inşa ettiği toplumsal cinsiyet kavramıdır. Kadın işsizliği noktasında uygulanan cinsiyetçi tutumlar olduğu, kadın istihdam oranlarının her geçen gün azaldığı görülmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nden Zehra Zümrüt Selçuk'un tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Bizim inancımıza göre kadın ve erkek aynı özden yaratıldı. Hayatın diğer alanlarında olduğu gibi siyasette de kadını dışlayan, insanlığın yarısına değil aynı zamanda fitrata da sırtını dönmüş olur.” @RTErdogan #İnandığınYoldaYürü [@AKKADINGM 6. Olağan Kongresi https://t.co/E4tl47O3Kw](https://t.co/E4tl47O3Kw)” (AKP)

Cumhuriyet Halk Partisi'nden Kemal Kılıçdaroğlu'nun tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Kadınlar çalışmak, üretmek ve yaşamak istiyor. Toplumsal cinsiyet eşitliği istiyor kadınlar, biz de bunu istiyoruz. Omuz omuza başaracağız! <https://t.co/PaiqMOFd9k>” (CHP)

İYİ Parti'den Bahadır Erdem'in tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Sevgili @tkdfederasyon Canan Güllü Türkiyedeki kadınların cinsiyet eşitliğine ulaşması, kadınların şiddet görmemesi, öldürülmemesi için yıllardır mücadele veriyor. Bu önemli ödül, kadınlar için bir ömrün adanmasına verilmiş ve fazlasıyla hak edilen bir ödüldür.” (CHP)

Halkların Demokrat Partisi'nden Ebru Günay'ın tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Türkiye’de kadın işsizliği ve kadın yoksulluğu, kronikleşmiş sorunlardan biri haline geldi. Her üç kadından birinin işsiz. Pandemi ile birlikte bu sorun daha da büyüdü. Cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadın istihdamının artırılması için soru ve araştırma önergeleri verdik. <https://t.co/NjLoHYQyQV>” (HDP)

İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda feminist bakış açısı temasında ifade edilen bir diğer kod “kız kardeş/feminizm” kodudur. Elde edilen tweetler doğrultusunda kadınların öncelikli olarak birbirlerine destek olmasının önemli olduğu, dayanışma ve mücadelelerini ortak yürütmeleri gerektiği, herhangi bir kadının yaşadığı üzüntüden veya mutluluktan dolayı aynı hislerin yaşanması gerektiği bunun ise ancak feminist bakış açısıyla mümkün olabileceği görülmüştür. Cumhuriyet Halk Partisi'nden Aylin Nazlıaka'nın tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“2020'yi kadın dayanışmasının ve mücadelesinin gücüyle kapatalım. Nüfus çoğunluğunun Katolik olduğu Arjantin'de kilisenin tüm itirazlarına rağmen kadınlar, kürtaj hakkını senatodan geçirterek yasal hale getirdi Yarınlara umut, dünyanın her yerindeki kız kardeşlerimize selam olsun! <https://t.co/piUP36OQZ9>” (CHP)

Halkların Demokrat Partisi'nden Ebru Günay'ın tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Feminist Gece Yürüyüşü'nde biz kadınlar beraberiz! #8M2021 <https://t.co/lBkCIkE6wl>” (HDP)

İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda feminist bakış açısı temasında ifade edilen bir diğer kod ise “karar alma mekanizmalarında kadın” kodudur. Elde edilen bilgiler doğrultusunda kadınların her alanda öncü rol oynaması gerektiği, karar mekanizmalarında katılımcı olmaları gerektiği ve bunlar için mücadeleler verilmesi gerektiği/verildiği görülmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nden Zehra Zümrüt Selçuk'un tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Türkiye'nin kalkınmasına dair her alanda kadınlarımız öncü rol alıyor. Karar alma mekanizmalarımızda kadınlarımızın varlığı ÷lkemize güç katıyor. Siyasette #GüçlüKadınGüçlüTürkiye <https://t.co/qpkFH7GU9S>” (AKP)

Cumhuriyet Halk Partisi'nden Selin Sayek Böke'nin tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Kadın ve erkekler için siyasette %50 temsiliyeti fermuar yöntemiyle sağlayacak kanun teklifini Sayın Genel Başkanımız ile beraber imzaladık! Karar mekanizmaları katılımcı ve eşitlikçi olduğunda kalkınma ve demokrasi daha güçlü oluyor. Birlikte kuracağız! #8MartDünyaKadınlarGünü” (CHP)

İYİ Parti'den Ayşe Sibel Yanıkömeroğlu'nun tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Kadınların siyasette ve yerel yönetimlerde daha çok yer alması için mücadelemize devam edeceğiz. #3Nisan1930 #seçmeveseçilmehakki” (İYİ)

İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda feminist bakış açısı temasında ifade edilen bir diğer kod “özgüven/güç sahibi olma” kodudur. Elde edilen tweetler doğrultusunda kadının ataerkil düzenin dikte ettiğı uysal, edilgen, pasif konumdan kurtulması gerektiğı, kadının her alanda cinsiyeti söz konusu olmadan başarılar elde edebileceğı, kadının toplumsal pozisyonunun gelişmesine paralel biçimde daha güçlü olacağı gör÷lm÷ştür. Cumhuriyet Halk Partisi'nden Aylin Nazlıaka'nın tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Çağdaş Ege Gazetesi'nin “Siyasette Güçlü Kadınlar” başlıklı yazı dizisinde, siyasette kadın kimliğini ve YaşamHak projemizi anlattım. <https://t.co/uHGW7KqIXQ> @herkesicinCHP @CHPKadinKolu” (CHP)

İYİ Parti'den Ayşe Sibel Yanıkömeroğlu'nun tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Tam 86 yıl önce bugün, 8 Şubat 1935 tarihinde gerçekleşen seçim ile Türk kadını ilk kez mecliste yerini aldı. Laik demokratik düzende Türk kadını daha da güçlenerek her alanda büyük başarılarla imza atmaktadır. <https://t.co/3qQig9ign3>” (İYİ)

Milliyetçi Hareket Partisi'nden Arzu Erdem'in tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Cumamız mübarek olsun. Türk Kadınları Kahramandır ! Mutlu ve huzurlu bir gün geçirmenizi temenni eder, çalışan kardeşlerimize de kolaylıklar dilerim. #HayırlıCumalar <https://t.co/xmt8UJmeZo>” (MHP)

İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda feminist bakış açısı temasında ifade edilen bir diğer kod “özgürlük” kodudur. Elde edilen tweetler doğrultusunda kadınların eşit, adil ve özgür yaşam haklarından mahrum bırakıldığı ve bu noktada yürütülmesi gereken projeler, yasalar olması gerektiği, kadınların hayatın her alanında kazanması gereken birtakım özgürlükleri olduğu görülmektedir. Bu kazanımın sağlanması için ise hazırlanması gereken projeler ve hukuksal zeminin oluşturacak yasalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Cumhuriyet Halk Partisi'nden Aylin Nazlıaka'nın tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“İktidara geldiğimizde Kadın Bakanlığı'nı kuracağız, İstanbul Sözleşmesi'ni en ufak bir taviz vermeksizin uygulayacağız. Eşit, adil ve özgür bir Türkiye'yi halkın partisi olarak bizler kuracağız. #İstanbulSözleşmesiYaşatır @mustafabalbay @muratagirel @tele1comtr <https://t.co/9fh6hF03cS>” (CHP)

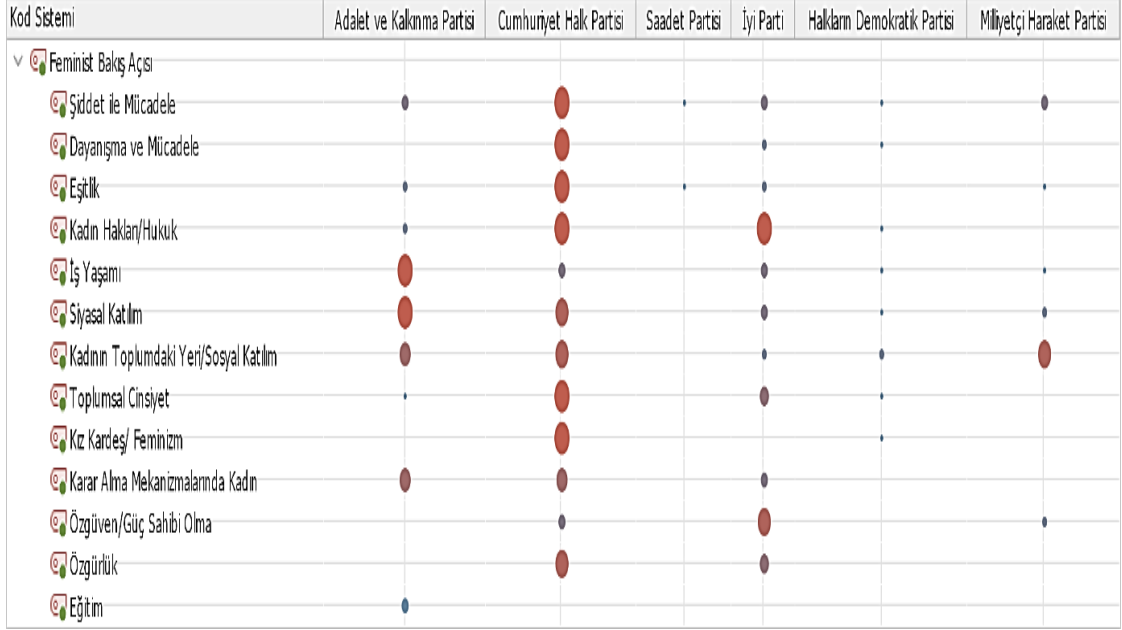
İYİ Parti'den Ayşe Sibel Yanıkömeroğlu'nun tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Genel Başkanımız Sn. Meral Akşener'in önderliğinde, Kadın Politikaları Başkanlığımızın girişimi ile geliştirilen “Güneşin Kadınları Kadın Kooperatifi” projesi kadınların ekonomik özgürlüğünü elde etmesiyle öncelikle ekonomik şiddet olmak üzere... <https://t.co/rP3zOIOqEV>” (İYİ)

İncelenen tweetlerden elde edilen bulgular doğrultusunda feminist bakış açısı temasında ifade edilen bir diğer kod “eğitim” kodudur. Elde edilen tweetler doğrultusunda kadınların her alanda olduğu gibi eğitimde de fırsat eşitliğine kavuşması gerektiği ve bu doğrultuda çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nden Zehra Zümrüt Selçuk'un tweetinde yer alan ifadeler şu şekildedir:

“Kadınlarımız eğitimde fırsat eşitliğine bizim hakiki anlamda bizim dönemimizde kavuştu, mecliste en yüksek temsil oranına yine bu dönemde erişti. Kadınlarımız bürokraside yönetici pozisyonları dahil olmak üzere en yüksek istihdam oranına yine bizim dönemimizde ulaştı.” @RTErdogan <https://t.co/y1NqPqu2nI>” (AKP)

Tablo 3. Feminist Bakış Açısı Temasına Göre Tweetlerin Dağılımı

Feminizm, cinsiyetlerin sosyal, politik ve ekonomik olarak eşitliğe olan ihtiyacından doğmuştur. Ataerkinin kadına yönelik ötekileştirme stratejisini ve kadın üzerinde kurduğu vesayeti spot altına alarak görünürleştirmeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda kadınların gerek özel alan gerekse de kamusal alanda hemen her gün karşılaştıkları sistematik eşitsizliğe ve ayrımcılığa karşı koymayı hedeflemektedir. Kadının toplumsal durumunun mercek altına alınmasıyla görünürleşen ataerkil vesayet, kadının statüsü ve haklarının tanınması noktasında tam anlamıyla politik bir tutuma dönüşmektedir. Bu anlamda ataerkinin toplumu hem özel alan hem de kamusal alan üzerinden dolanan sinir uçları, gelenek ve ahlak üzerindeki biçimlendirici etkisi sayesinde feminizme karşı bir mukavemet göstermektedir. Feminizm, bu nedenle, toplumsal alanda tabana yeterince yayılamamaktadır. Feminizmin içinde bulunduğu zorlu durumdan benimsediği stratejiler kadar devlet de sorumludur. Özellikle de modern devletin yerine konduğu tanrı-kilise özdeşliğinde olduğu gibi eril bir karaktere büründürülmesi,

feminizmin yaşadığı önemli sorunlardan biri olarak ifade edilebilir. Tezin araştırma kapsamı çerçevesinde odaklandığı Türkiye’de de devlet, politik kültürde her daim bir baba figürü olarak kodlanmakta ve eril bir karakter taşımaktadır. Nitekim çalışmanın araştırma nesnesi durumundaki siyasal figürlerin tweetlerindeki dil ve içerikler de bir yönüyle devletin bu eril karakteri karşısında negatif ya da pozitif yönlü bir pozisyon içermektedir.

Feminizm bireyci güçlenmeden ziyade bütünsel bir dayanışma ve mücadeleyi benimsemiştir. Bu anlamda feminizmin elbette birey odaklı insan hakları kavramı ve hukukundan destek alıp beslendiği açıktır, ancak feminizmin pratiği daha ziyade kız kardeşlik ruhuyla çevrelenmiş bir solidarizme dayanmaktadır. Bu doğrultuda feminizm tarihi incelendiğinde birbirini dışlayan mücadele ve pratiklerin aksine birbirini tamamlayan yaklaşımlar sergilemiştir. Bu dayanışma ve mücadelelerin hemen herkes tarafından bilinen son dönemdeki en önemli örneklerinden biri, sosyal medya platformlarında hızlı bir şekilde yayılan #MeToo hareketi olmuştur. Bu hareket çerçevesinde

“...dünyaca tanınan, ünlü, güzel, zengin bir Hollywood sinema oyuncusu kadınla ofiste sekreter olan, tekstil atölyesinde makasçı olan, hazır yiyecek endüstrisinde çalışan, Avrupa parlamentosunda vekillik yapan, ya da ev içi hizmetlerde çalışan çok farklı kadınların ortaklığını, farklı ve tekil biçimlerde yaşıyor gibi algılanan cinsel istismar, saldırı ve tecavüzlerin evrenselliğini ortaya koymayı mümkün kılabilirdi” (Özta, 2019).

Buna paralel biçimde Türkiye’de de ünlü bir yazara yönelik olarak ortaya çıkan ifşa hareketi de kadınların “dayanışma ruhu” ile daha yayılarak ülke gündemdeki yerini uzunca bir süre korumuştur. Feminizm, solidarist yöntemi ile her fırsatta gündeme getirdiği “kız kardeşlik ruhunu” zaman içerisinde küreselleştirmeyi başarmış ve feminizmin karakteristiği haline getirmiştir. Böylece feminizm, ataerki düzenin sistemi ve toplumları kontrol ettiği noktada onun karşısına sosyal medyanın da etkisiyle informal biçimde ve hızlıca örgütlü hale gelebilen postmodern bir “kadın dayanışması” ile çıkmaktadır. Kadınları ataerki tarafından kendilerine atfedilen pasif, uysal, edilgen gibi kimliksel prangalardan kurtulmayı amaç edinen kız kardeşlerin ortak özellikleri “güçlü kadın kimliği”ni benimsemelerinden gelmektedir. Küresel kız kardeşlerin özünde” suskun” kalan Doğu kadınlarının sesi olmak ve onları ‘kurtarmak’ düşüncesi hakimdir” (Özüdoğru, 2018). Feministler kadınların toplumdaki yerinin bir kült ve kimlik olarak anneliğe bağımlı olmadan belirlenmesi için ataerki düzenin prangalarından kurtulmayı hedeflemektedir. Bu noktada kadın hakları için birinci dalga feminizmden beri çalışmalar

sürdürmektedirler. İş yaşamı ve siyasal alana katılım gibi karar alma mekanizmalarında kadın temsiline arttırılmasına yönelik pratikler ve uygulamaları hayata geçirmeyi hedeflemektedirler. Nihai hedef olarak toplumsal cinsiyetin önüne geçme ve kadın erkek eşitliğini sağlamayı amaçlamaktadırlar.

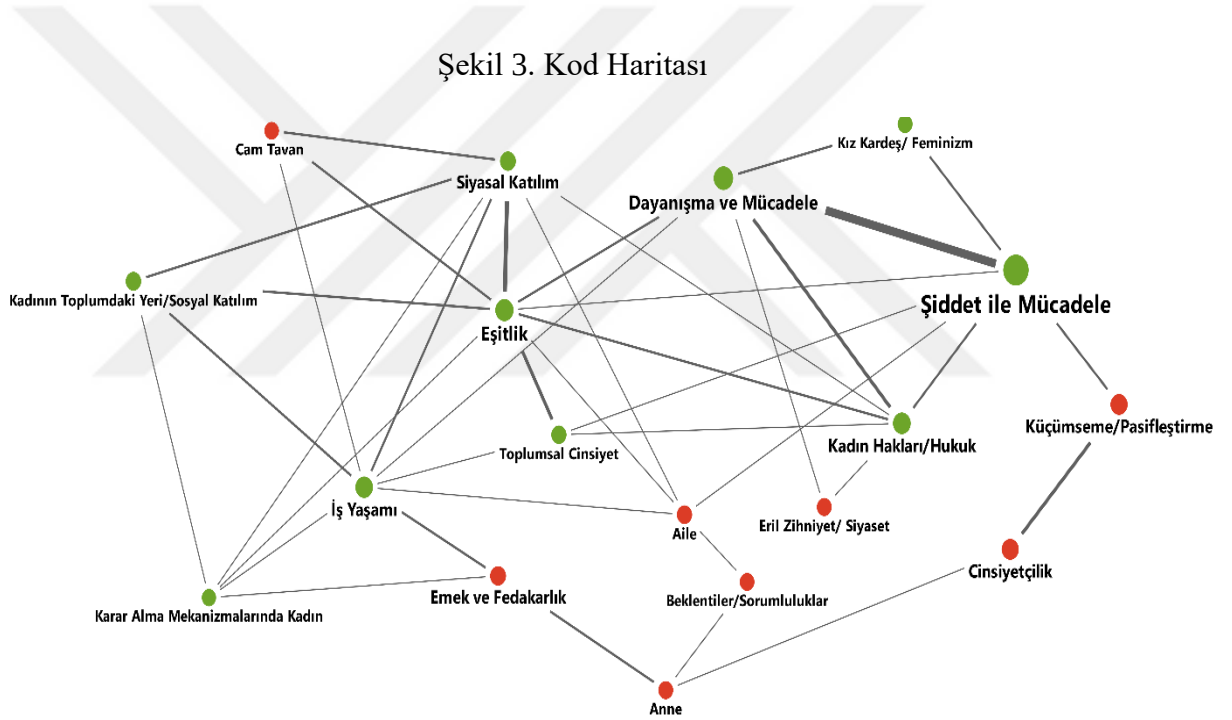
Tablo 3'te literatür taraması bağlamında feminizmin ilkeleri doğrultusunda gelişen bakış açısı görülmektedir. Bu bağlamda, Türkiye siyasetinde iki ana akısı oluşturan ve mecliste temsil edilen beş partinin (Ak Parti, MHP, CHP, İyi Parti, HDP) feminizmle ilişkisi ya da kadına ve kadın kimliğine bakışı incelenmektedir. Söz konusu siyasi figürlerin Twitter hesaplarından 01.01.2021 ve 01.06.2021 tarihleri arasında “kadın, kadına, kadını, kadında, kadından, kadınım, kadınıma, kadınımi, kadınımda, kadınımdan, kadınız, kadınınz, kadınınıza, kadınınızı, kadınınzda, kadınınzdan, kadınıımız, kadınıımıza, kadınıımızda, kadınıımızdan, kadının, kadınına, kadınında, kadınından” kelimeleri ve bu kelimelerin çoğul hali geçenler incelenmiştir.

Tablo 3'te görüldüğü üzere içeriğinde 81 tane tweet ile en çok tweet içeren kod “şiddetle mücadele”dir. Ardından sırasıyla 42 tweetle “dayanışma ve mücadele”, 34 tweetle “eşitlik”, 31 tweetle “kadın hakları/hukuku”, 30 tweetle “iş yaşamı”, 19 tweetle “siyasal katılım”, 16 tweetle “kadının toplumdaki yeri/sosyal katılım”, 14 tweetle “toplumsal cinsiyet”, 11 tweetle “kız kardeş/feminizm”, 8'er tweetle “güçlü” ve “karar alma mekanizmalarında kadın”, 4 tweetle “özgürlük” ve son olarak 1 tweetle “eğitim” kodu feminist bakış açısı temasının kodlarını oluşturmaktadır.

4. BÖLÜM:

İLİŞKİSEL ANALİZLER

İlişkisel analizler, elde edilen kodların birbiri ile olan ilişkisini göstermektedir. “Olumsuzluk ya da ilişkisel analiz neyin kaç kez görüldüğü değil, neyin neyle beraber görüldüğünü, çeşitli mesaj öğelerinin hangi ilişki yapısı içinde birlikte bulunduğunu saptamayı amaçlar” (Bilgin, 2006, s. 22). Kod haritası çalışmaya dahil edilen tweetler doğrultusunda kişilerin ifadelerinin birbirine olan yakınlığından ortaya çıkmaktadır. Şiddet ile mücadele kodu ile ilgili ifadelerde bulunan katılımcılar aynı zamanda dayanışma ve mücadele kodu ile ilgili yoğun ifadelerde bulunmuşlardır.

“Grafikte temalar arasındaki bağlantının gücü, temaları bağlayan çizgilerin kalınlığıyla ifade edilmiştir. Grafikte yapı, merkezi bir tema etrafında eklemlenmektedir. Bağlantıların yanı sıra, bağlantıların güçlerini de göstermektedir” (Bilgin, 2006, s. 24). Elde edilen bulgular ışığında kodlar arasında en fazla üzerinde durulanların şiddet ve mücadele olarak öne çıktığı görülmektedir. Siyasilerin tweetlerinde birçok kodu kullandıkları ancak bununla birlikte şiddet ve mücadele kodlarının belirgin biçimde daha sık kullanıldığı gözlemlenmektedir. Şiddet ve mücadele kodu ile ilgili tweet atan siyasiler

aynı zamanda dayanışma ve mücadele kodu ile ilgili tweet atmışlardır. Aylin Nazlıaka'nın ve Meral Akşener'in tweeti bu kodlar arasındaki ilişkiyi destekler niteliktedir.

Cumhuriyet Halk Partisi'nden Aylin Nazlıaka kişisine ait tweeti şu şekildedir:

“Her gün kız kardeşlerimiz katledilirken bu duruma seyirci kalamayız dedik ve icracı konumda olmamamıza rağmen bir çare ürettik ve YaşamHak projemizi hayata geçirdik. Şu ana kadar 225 kadının hayatına dokunduk. <https://t.co/LPZiBqnOZF>”

İyi Partisi'nden Meral Akşener kişisine ait tweeti şu şekildedir:

“Bir yılda 356 kadının, bir günde üç kadının öldürüldüğü bir Türkiye'yi ne kadınlar hak ediyor ne de Türkiye bunu hak ediyor. Biz birbirimize sarılarak ve dayanarak bu işi çözmek durumundayız. “ #MeralAksenerKRTde”

Bununla birlikte tweetlerinde emek ve fedakarlık kodlarını kullanan siyasilerin aynı zamanda anne kodunu da kullandığı görülmektedir. Özlem Zengin'in tweetleri bu kodlar arasındaki ilişkiyi destekler niteliktedir.

Adalet ve Kalkınma Partisi'nden Özlem Zengin kişisine ait tweeti şu şekildedir:

“Anujath Sindhu Vinayal Resmine verdiği isim “Annem ve mahallemdeki diğer Anneler” “Annen hiçbir şey yapmaz, sadece evde kalıyor” denince Annesinin her gün yaptığı işleri resmetmiş çocuk gözüyle... Ve Hindistan'dan Dünyaya... Onun renkleriyle hayata emek veren kadınlar... <https://t.co/o5pcwENyKd>”

Adalet ve Kalkınma Partisi'nden Julide Sarıeroğlu kişisine ait tweeti şu şekildedir:

“8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar gününde yetiştiren, üreten, alınteri döken kadınları selamlıyor; istikbalimiz için şehit olan kadınlarımızı rahmetle anıyor; çocuklarını, eşlerini, babalarını, şehit veren kadınlarımıza sabır diliyor, kadına yönelik her türlü şiddeti lanetliyorum. <https://t.co/ey4lHLqH4J>”

Öte yandan yine küçümseme/pasifleştirme koduna ait tweet atan siyasilerin cinsiyetçilik koduna dair de tweetler de attıkları görülmektedir. Arzu Erdem'in ve Ayşe Keşir'in tweetleri bu kodlar arasındaki ilişkiyi destekler niteliktedir.

Adalet ve Kalkınma Partisi'nden Ayşe Keşir kişisine ait tweeti şu şekildedir:

“Çerkes halkına uygulanan zulmün üzerinden 157 yıl geçti ama geride bıraktığı acılar hâlâ taze... Kadın, çocuk, yaşlı demeden vatanlarından sürülerek, eziyete uğrayan Çerkes halkının acılarını paylaşıyor, hayatını kaybedenleri rahmetle anıyorum. #ÇerkesSürgünü <https://t.co/qpXjdpoqEG>”

Milliyetçi Hareket Partisi'nden Arzu Erdem kişisine ait tweeti şu şekildedir:

“27 yıl önce bugün, Azerbaycan'da Ermeniler tarafından katledilen acılarını her zaman yüreğimizde hissettiğimiz 83'ü çocuk, 106'sı kadın, 613 Azeri soydaşlarımızı rahmetle ve duayla anıyorum. Unutmadık, Unutturmayacağız. #HocalıKatliamı#Hocalı <https://t.co/VLdErbEINW>”

Elde edilen bulgular ışığında kodlar arasında en fazla yoğunluğun olduğu kodun ise siyasal katılım ve eşitlik olduğu görülmektedir. Siyasal katılım ile ilgili tweet atan siyasiler aynı zamanda eşitlik kodunu da tweetlerinde kullanmışlardır. Selin Sayek Böke ve Ayşe Keşir'in tweeti bu kodlar arasındaki ilişkiyi destekler niteliktedir.

Cumhuriyet Halk Partisi'nden Selin Sayek Böke kişisine ait tweeti şu şekildedir:

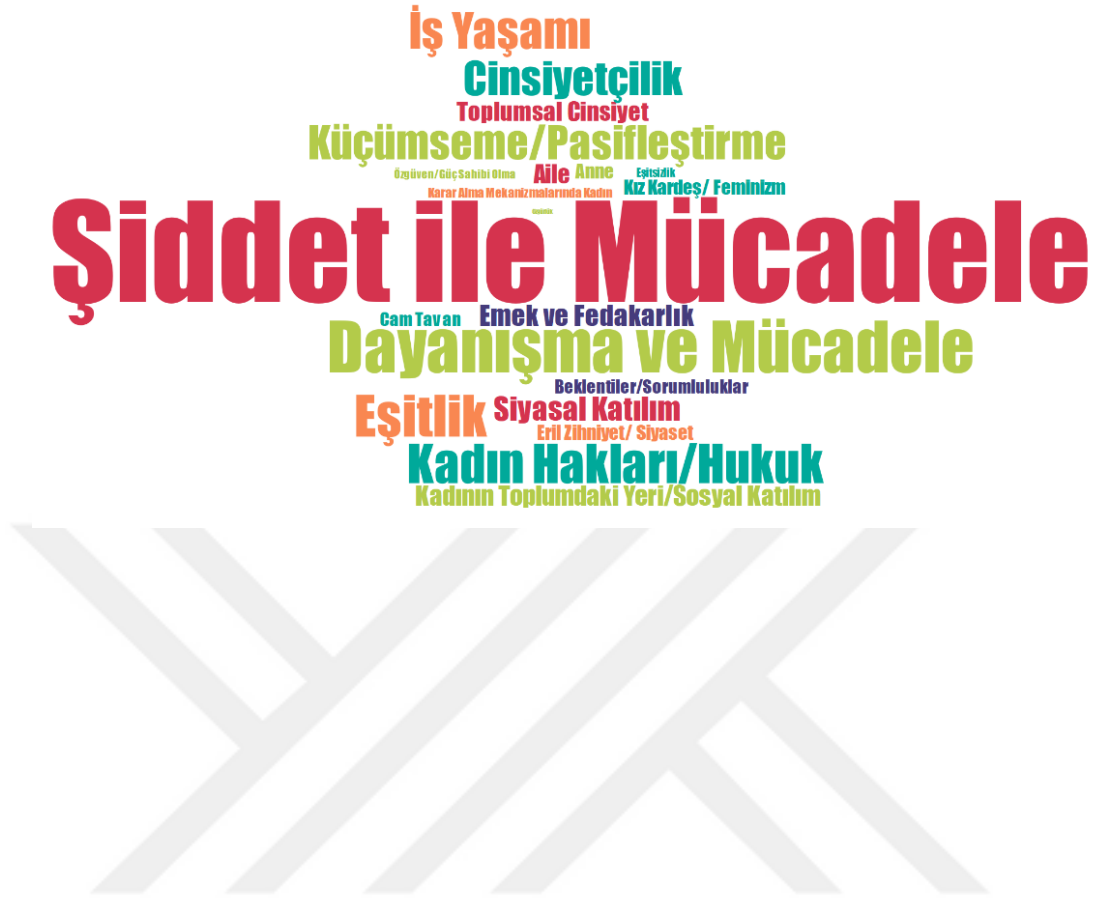
“Bugün AKPM Eşitlik Komitesi (@PACE_Equality) toplantısında, geçtiğimiz hafta CHP olarak TBMM'ye sunduğumuz siyasette kadınların eşit temsilini güvence altına alacak yasa teklifini ve sosyal eşitsizliklerle mücadele kapsamında raportör olarak yürüttüğüm çalışmaları sundum. <https://t.co/IPTzx69c2l>”

Adalet ve Kalkınma Partisi'nden Ayşe Keşir kişisine ait tweeti şu şekildedir:

“Medeniyetimizden aldığımız güçle, eğitimde fırsat eşitliği, istihdam, siyasal katılım, kadını güçlendiren, ailenin çözüm üretim kapasitesini artıran ve toplumu güçlendiren politikalarımız #GüçlüKadınGüçlüTürkiye anlayışı ile devam edecektir.”

Öte yandan katılımcı ifadelerinin yoğunluğa göre dağılımı Şekil 4'de gösterilmektedir. Şekilde daha büyük puntolu olarak gösterilen kodlar daha yoğun olarak kullanılan ifadeleri gösterirken, daha küçük puntolu olan ifadeler, kodların daha az yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir.

Şekil 4. Siyasilerin Attığı Tweetler Bağlamında Ortaya Çıkan Kod Bulutu

SONUÇ

Feminizm özünde politik bir tarihi içermektedir. Başka bir ifadeyle ‘kadınları’ da içine alan daha kapsamlı bir siyaset tarihini içermektedir. Bu kapsamlı siyaset tarihi, toplumsal cinsiyet politikalarını analiz etmektedir. Kadınların kendi toplumlarının ayrılmaz birer üyesi olarak tanınmaya yönelik kaygılarını, bakış açılarını ve çabalarını ön plana çıkarmaktadır. Feminizm tarihçileri, erkek egemen toplumsal cinsiyet ilişkilerine yönelik alenen dile getirilen eleştirilerin yanı sıra, amaçlarına ulaşmaya yönelik siyasi örgütlenme ve eyleme yönelik mücadelesine devam etmektedir.

Kadınları susturan, görmezden gelen, kamusal alandan uzaklaştıran ataerkil düzen; kadınların erkeklere tabi olduğu kesin olarak tanımlanmış cinsiyet rollerine sahip, akrabalık düzenine sahip bir sosyal yapı olarak tanımlanmaktadır. Ataerkillik gelenek ve modernitenin çarpışması ve özellikle kadının statüsündeki istenmeyen değişikliklerinin önünde durmaktadır. Bu bağlamda devlet tarafından yasallaştırılan ataerkil düzen, kadınları ‘hak ettikleri yere’ geri döndürmek için çağrılar yapabilmekte ve önlemler alabilmektedir. Bu çerçevede çalışmamız tam olarak bu çağrılarının nasıl yapıldığı konusunda “eril siyaset” ve “kadın kimliği” kavramlarının etkileşimi ekseninde incelenmiştir.

Eril hegemonyanın aracı olan cinsiyetçi dil ve söylem üzerinden siyasete yansımalarını inceleyen çalışmamızda iki farklı perspektif ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri kadınların ilerlemesi ve gelişmesinin önündeki en büyük engel olan ataerkil bakış açısıdır. Ataerkil bakış açısında kadınlar tahakküm altına tutulmaya ve tabi kılınan sistemde, düzenin sistemli bir şekilde işlemesine özen gösterilmektedir. Ataerkil bakış açısı erkeğe mutlak öncelik vermekte ve kadını erkeğin korumasına tabi kılmaktadır. Toplumlarda pekiştirilen ataerkil değerler, bir kadının işlerin sorumluluğunu üstlenebileceğine ve herkesi bağlayıcı kararlar alabildiğine inandırmayı reddetmek üzerine tasarlanmıştır. Peki ataerkil toplumlar kadını nasıl tasvir ediyor? Kadınlar zayıf ve akıllı kararlar vermekten aciz olarak tasvir edilmektedir. Bu bağlamda çalışmamızda literatür taraması sonucunda elde edilen 10 kod oluşturulmuştur. Bu kodlar; eşitsizlik, ev ekonomisi, küçümseme/pasifleştirme, cinsiyetçilik, emek ve fedakârlık, aile, anne, eril zihniyet/siyaset, beklentiler/sorumluluklar ve cam tavandır. Bu bağlamda %10 barajını aşmayı başaran beş siyasal partiden bunlar; Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet

Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi, Halkların Demokratik Partisi, İnsanlık-Yenilik-İyilik (İYİ) Partisi ve Saadet Partisi'nin, Twitter'daki takipçi sayıları ve Tweet sayıları dikkate alınarak seçilen kişilerin Twitter hesaplarındaki verilere göre nitel araştırma yapılmıştır. 01.01.2021 ve 01.06.2021 tarihleri arasında bahsi geçen beş siyasal partinin tweetlerinde “*kadın, kadına, kadını, kadında, kadından, kadının, kadınıma, kadınımi, kadınımda, kadınımdan, kadınız, kadınınız, kadınınıza, kadınınızı, kadınınızda, kadınınızdan, kadınıımız, kadınıımıza, kadınıımızda, kadınıımızdan, kadının, kadınına, kadınında, kadınından*” kelimeleri ve çoğul halleri geçen halleri incelendiğinde; AKPk 107, CHPk 164, MHPk 60, Hdp 21, İYİ 76, SP 12 tweet elde edilmiştir. Bu çerçevede mevcut iktidar partisi olan Adalet ve Kalkınma Partisi (Akp) ve iktidar partisiyle aynı çizgide ilerleyen Milliyetçi Hareket Partisi (Mhp) bahsi geçen 10 kod üzerinde ilişkisel analizler elde edilmiştir. Mevcut iktidar ve onunla aynı çizgide ilerleyen Milliyetçi Hareket Partisi kadını pasifleştiren, ev içi görevleri kadına atfeden, erkeğin korumasına tabi, kadın olmanın anne kimliğiyle bir bütün ve anlam ifade ettiği yönünde söylemlerde bulunmaktadır. Elde edilen bu kodlar ve bu kodlar minvalinde içerik üreten partiler kadının aşağı olduğunu içselleştirmektedir. Bu kodlar çerçevesinde söylem üreterek erkek egemen kurumlar ve ataerkil düzen aracılığıyla sürekli olarak kadının naif, kırılgan, korunmaya tabi, annelik kimliğiyle bir bütün, kadının asıl yerinin aile olduğunu işaret etmektedir.

Bir diğer perspektif ise feminist bakış açısıdır. Bu bakış açısı toplumda erkek üstünlüğü iddiasına dayalı, devlet kurumları tarafından inşa edilen bir güç sistemi olarak ataerkillik kavramına ve kurumlarına odaklanmaktadır. Çalışmamızda feminist bakış açısına sahip mercek kullanmanın amacı; baskıcı sistemler ve yapıları, mevcut düzen dahilinde iktidar temelli söylemlere karşı muhalif görüşlerin incelenmesini bir şemsiye altına almaktır. Feminizmin siyaset disiplini düzleminde incelenmesine ihtiyacı vardır çünkü toplumsal cinsiyet eşitsizliği siyasi kararlar tarafından desteklenmektedir. Feminist bakış açısında temel teori cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ayrımcılık, eşitlik ve seçimdir. Bu bağlamda çalışmamızda literatür taraması sonucunda elde edilen 11 kod oluşturulmuştur. Bu kodlar; karar alma mekanizmalarında kadın, özgürlük, eğitim, şiddet ile mücadele, dayanışma ve mücadele, eşitlik, kadın hakları/hukuku, iş yaşamı, siyasal katılım, kadının toplumdaki yeri/sosyal katılım, toplumsal cinsiyet, kız kardeş/feminizm, özgüven/güç sahibi olmadır. Bu kodlar çerçevesinde söylem üreten partiler ise Cumhuriyet Halk Partisi

ve İYİ Partisi'dir. Bahsi geçen bu partiler, kadınların toplumsal rollerini, deneyimlerini ve ilgi alanlarının önündeki baskıcı tutum ve kurumlara yönelik söylemlerde bulunmuşlardır. Kadın hakları konusunda her zaman çekingen tutum sergileyen devlet ve kurumlarına karşı zorlukların giderek arttığını ifade etmektedirler. Aynı zamanda bu iki partinin siyasileri, yalnızca erkek egemenliğinin geleneksel kültürlerine karşı değil, son zamanlardaki dini ve muhafazakâr tepkilere karşı oluşan karışıklıklarla da mücadele etmektedir. Bununla birlikte, eril toplumsal cinsiyet normları, toplumsal cinsiyete dayalı davranışın, kadınların tabi kılınmasına uygun bir şekilde uyması ve kadınların ikincil sosyal rollerde sosyalleştirme çabalarına karşı da tepki göstermektedirler. Tüm bu sosyal rollerin öğretilerek ve hatta dikte edilerek ataerkil düzenin beslendiğini düşünülmektedir.

Bahsi geçen tüm siyasi partilerin ifadelerinin yoğunluğuna göre dağılımı incelendiğinde ise şiddetle mücadele kodu ön plana çıkmaktadır. Feminizme göre kadına yönelik şiddet, toplumlardaki cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanmaktadır. Bir toplumda kadın erkeğe göre ne kadar ikincil konumdaysa erkeklerin, kadınlara şiddet uygulama olasılığı o kadar yüksektir. Kadının statüsünün karmaşık ve çok yönlü bir duruma getiren ataerkil yapılar bu oranı her geçen gün arttırmaktadır. Kadına yönelik şiddet konusu üzerine cinsiyet körü ve feminist bir mercekten yoksun bakış açısı kaçınılmaz olarak baskın ataerkil bakış açısının sonucunu göstermektedir. Çalışmamızda Türk siyaset sisteminde konu kadın olduğunda tüm siyasileri bir şemsiye altında toplayan en büyük sorun kadına yönelik şiddettir. Ancak siyasilerin Twitter hesapları incelendiğinde toplumsal yaşam üzerinde erkek egemenliğini dayatan ataerkil iktidar yapıları dikkat çekmektedir. Yoğun olarak beliren kadına yönelik şiddet kodu karşısında muhalefet partiler devlet eylemlerini çelişkili ve örgütlü bulmaktadır. Sonuç olarak yapılan araştırmalar bağlamında kadını ikincil konumda ısrarlı bir şekilde tutmaya çalışan bir siyasal yapı mevcuttur.

KAYNAKÇA

- Akal, C. B. (1994). *Siyasi İktidarın Cinsiyeti*. İstanbul: İmge Yayınevleri.
- Akbaş, B. A. (2013). *Modernite ve Alegori*. Edirne: Yalnız Göz Yayınları.
- Aksu,A; Vefikuluçay Yılmaz, D. (2019). Feminist teorilerde kadın kimliği. *Sosyal Bilimler Dergisi (SOBİDER)*, (37), June, ss. 406-412.
- Aktaş, G. (2013). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1).
- Alkan, A. (2005). *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*. Ankara: Dipnot Yayınevi.
- Alptekin, D. (2006). *Üçüncü Dünya Ülkelerinde Kadın Hakları Bağlamında Feminizm (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)*. Konya, Konya.
- Al-Rasheed, M. (2013). *A Most Masculine State: Gender, Politics and Religion in Saudi Arabia*. New York: Cambridge University Press.
- Altındal, Y. (2009). Erkeksi Sişaysetin "Erk"siz Dublörleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 12 Sayı 21*, ss. 351-367.
- Altunoğlu, M. (2009). *Kimliğin Modern İnşası, Kimlik Politikalar ve Türkiye'de Kimlik Tartışmaları (Yayınlanmış Doktora Tezi)* . Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.
- Altuntaş, N. (2012). *Altuntaş, Nezahat (2012), Feminen İslam, Küresel Çağda Alternatif Bir Kadın Kimliği*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Anderson, B. (2009). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. (İ. Savaşır, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Anık, M. (2012). *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Anık, M. (2012). *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım kitap.

- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *The American Psychologist*, 55(5), ss. 469-480.
- Aslan, Ö., & Gambetti, Z. (2009). Fraser ve Feminizm: Söylem Kimin Söylemi, Tarih Kimin Tarihi? *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, 1(9), ss. 1-16.
- Assman, J. (2001). *Kültürel Bellek*. (A. Tekin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayıncılık.
- Atak, H. (2011). Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 3(1), ss. 163-213.
- Aydoğdu, H. (2004). Modern Kimlikte Öznenin Ölümü. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(10).
- Aytaçlı, B. (2012). Durum Çalışmasına Ayrıntılı Bir Bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*(3), ss. 1-9.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), ss. 231-274.
- Barcus, F. (1959). Communications Content: Analysis of the Research, 1900-1958. *Unpublished doctor's dissertation, University of*.
- Bauman, Z. (2006). *Sosyolojik Düşünmek*. (A. Yılmaz, Çev.) Ayrıntı Yayınları.
- Beauvoir, S. D. (2019). *İkinci Cins*. (G. A. Savran, Çev.) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bendle, M. (2002). The Crisis Of 'Identity' in High Modernity. *The British Journal of Sociology*(53).
- Benhabib, Ş., Butler, J., & Fraser, N. (2008). *Çatışan Feminizmler Felsefesi Fikir Alışverişi*. (F. E. Sezer, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Benoist, A. D. (2004). On Identity. *Telos*, Sayı: 128, ss. 9-64.
- Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research*. Glencoe: Free Press.

- Berger, P. (2000). Bilgi Sosyolojisinde Bir Problem Olarak Kimlik. (M. C. Birkök, Çev.) *Journal of Economy Culture and Society*, (26), 241-251.
- Berger, P., & Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*. (V. S. Öğütle, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analiz Teknikleri ve Örnek Çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bill, A., Griffiths, G., & Tiffin, H. (2006). *The Post-colonial Studies Reader*. Londra: Routledge.
- Birgün Gazetesi*. (2020, 3 8). Siyasette kadının yeri / kadının siyasette yeri: <https://www.birgun.net/haber/siyasette-kadinin-yeri-kadinin-siyasette-yeri> adresinden alındı
- Braun, V., & Clarke, V. (2019). Psikolojide Tematik Analizin Kullanımı. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - ENA*, ss. 873-899.
- Braun, V., & Clarke, V. (2019). Psikolojide Tematik Analizin Kullanımı. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - ENAD*, 2(7), ss. 873-899.
- Bryson, V. (2003). *Feminist Politika Teorisi*. (A. Gülaşık, Çev.) Ankara: Phoenix.
- Bryson, V. (2019). *Feminist Politika Teorisi*. (A. Gülaşık, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bryson, V. (2019). *Feminist Politika Teorisi*. (A. Gülaşık, Çev.) Ankara: Phoenix.
- Bryson, V. (2019). *Feminist Politika Teorisi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası*. (B. Ertür, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Cartwright, D. (1953). Laboratory Experiments. *Research Methods in the Behavioral Sciences*, 2(6), ss. 421-470.
- Connolly, W. (1995). *Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri*. (F. Lekesizalın, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.

- Çaha, Ö. (1996). *Sivil kadın: Türkiye'de sivil toplum ve kadın*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Çakır, S. (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çakmak, D. (2007). Fransız Devrimi'nde Kadın: Eksik Yurttaş. *Ege University Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 7(2), ss. 727-745.
- Çambay, S. O. (2015). Bir Toplumsallaşma Aracı Olarak Yeni Medya: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Karabük Üniversitesi*, 240.
- Çelen, N. (2007). *Ergenlik ve Genç Yetişkinlik*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Çelik, S., & Akgün, L. (2019). Ebe Z Eğitimde Araştırma Yöntemleri. *Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, (1), ss. 1-42.
- Çetinel, E., & Ersoy Yılmaz, S. (2016). Feminist Teori: Yönetim Ve Organizasyon Alanına Eleştirel Bir Yaklaşım. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(2).
- Çoymak, A. (2015). Namus, Özel Alan ve Siyaset Dışılıktan Sivil Katılıma Doğru politik Psikoloji Perspektifinden Bir Vatandaşlık Biçimi Olarak 21. Yüzyılda Kadın Kimliği. *Ekonomi, Sosyoloji ve Kadın*.
- Çubukcu, Z., Yılmaz, B. Y., & İnci, T. (2016). Karşılaştırmalı Eğitim Programları Araştırma Eğilimlerinin Belirlenmesi - Bir İçerik Analizi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(1), ss. 446-468.
- Daly, M. (1978). *Gyn/Ecology: The Metaethics of radical feminism*. <http://www.feministes-radicales.org/wp-content/uploads/2010/11/mary-daly-gyn-ecology-the-metaethics-of-radical-feminism.pdf> adresinden alındı
- Davies, B. (2022). *Becoming Male And Female*. New York: Routledge.
- Dellamora, R. (1990). *Masculine Desire: The Politics of Victorian Aestheticism*. Canada: University of North Carolina Press.
- Demez, G. (2005). *Kabadayıdan Sanal Delikanlıya Değişen Erkek Dmgesi*. İstanbul: Babil Yayınları.

- Demir, Z. (2014). *Modern ve Postmodern Feminizm*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Demir, Z. (2014). *Modern ve Postmodern Feminizm*. Bursa: Sentez.
- Demir, Z. (2014). *Modern ve Postmodern Feminizm*. İstanbul: Sentez.
- Demirkürek, İ. (2011). *1980 Sonrası Değişimin Işığında Kadın Liderlik Olgusu: Tansu Çiller Örneği (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Ankara, Ankara.
- Demirtaş, A. (2003). Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar. *İletişim Araştırmaları*, 1 (1), ss. 123-144.
- Dikici, E. (2016). Feminizmin Üç Ana Akımı: Liberal, Marxist ve Radikal Feminizm Teorileri. *International Journal of Social Science*, 1(43).
- Donovan, J. (2020). *Feminist Teori*. (A. Bora, F. Sayılan, & M. A. Gevrek, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dökmen, Z. (2004). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Sistem Yayınları.
- Düvenci, N. (2021, 4 12). *Cinsel Suçlar ve Kadın Mağdurun Korunması*. Bianet: <https://bianet.org/bianet/kadin/47797-cinsel-suclar-ve-kadin-magdurun-korunmasi> adresinden alındı
- Engels, F. (1979). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. Ankara: Sol Yayıncılık.
- Ergin, G. (2021, Haziran 16). *İstanbul Üniversitesi Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı Blogu*. Lex Oppia ve Romalı Kadınların Sokak Direnişi: <https://eskicagblog.istanbul.edu.tr/> adresinden alındı
- Ergün, N. (2020). Kimlik Gelişimi: Anlatı Kimliği ve Kuşaklararası Anlatı Kimliği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12(4), ss. 455-475. <https://doi.org/10.18863/pgy.676439>
- Erikson, E. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: W.W. Norton Company.
- Erkızan, H. N. (1996). *Felsefe ve Feminizm*. New York.

- Ersöz, A. G. (2015). Özel Alan / Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın "Doğası" ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı. *Sosyoloji Araştırma Dergisi*, 0(18), ss. 80-81.
- Ferguson, M. (1985). *First Feminist British Women Writers, 1578-1799*. Bloomington: Indiana University Press.
- Fraser , N., & Nicholson, L. (2011). Felsefesiz Toplumsal Eleştiri: Feminizm ve Postmodernizm Arasında Bir Karşılaştırma. M. Küçük içinde, *Modernite Versus Postmodernite* (M. Küçük, Çev., s. 489).
- Fraser, N., & Nicholson, L. (1992). Felfesiz Toplumsal Eleştiri . *Birikim*(42).
- Fraser, N., & Nicholson, L. (2011). *Felsefesiz Toplumsal Eleştiri: Feminizm ve Postmodernizm Arasında Bir Karşılaştırma*. (M. Küçük, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Giddens, A. (1991). *Modernite ve Bireysel-Kimlik*. (Ü. Tatlıcan, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Giddens, A. (2004). *Sağ ve Solun Ötesinde Radikal Politikaların Geleceği*. (M. Sözen, & S. Yücesoy, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Glaser, A., & Strauss, A. (1965). *Awareness of Dying*. Chicago: Aldine Publishing.
- Göktolga, O. (2013). Aynılık-Farklılık Bağlamında Kimlik Siyaseti . *Akademik Yaklaşımlar Dergisi, Cilt: 4 - Sayı: 1.*, ss. 121-133.
- Graumann, C. (1983). On Multiple Identities. *International Social Science*.
- Gülalp, H. (2009). Kimlikler, Toplum ve İktidar. *İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (40).
- Güneş, F. (2017). Feminist Kuramda Ataerki Tartışmaları Üzerine Eleştirel Bir İnceleme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), ss. 245-256.
- Gürer, M., & Varlı Gürer, S. Z. (2020). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Türkiye'deki Televizyon Dizilerinde Sunulan Kadın Stereotipi. *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, 4(3), ss. 631-650.

- Hançer, A. (2018). Toplumsal Cinsiyet Öznesi Olarak Kadının "Annelik" Kimliğine Eleştirel Bir Bakış. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 1(2), s. 177.
- Heywood, A. (2013). *Siyaset* (Cilt 16). (B. Özipek, B. Şahin, M. Yıldız, Z. Kopuzlu, A. Yayla, U. Karaca, & H. Y. Başdemir, Çev.) Ankara: Liberte Yayınları.
- Hogg, M., & Vaughan, G. (2017). *Sosyal Psikoloji*. (İ. Yıldız, Çev.) Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Hooks, B. (2011). *Feminizm Herkes İçindir*. (E. Aşan, Çev.) İstanbul: BGST.
- Hoşaf, N., & Arslan, E. (2019). Kadın Milletvekili Adaylarının Basında Temsili (7 Haziran 2015 ve 1 Kasım 2015 Genel Seçimleri). *Akdeniz İletişim Dergisi*, (31).
- İnanç, B., & Yerlikaya, E. (2017). *Kişilik Kuramları* (13 b.). Ankara: Pegem Yayınları.
- Irigaray, L. (2006). *Ben Sen Biz*. (N. Tural Cheviron, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- İrzik , S., & Parla, J. (2014). *Kadınlar Dile Düşünce*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- İstar Danışmanlık. (2021, 6 7). İstar Danışmanlık İstatistik&Araştırma: <https://www.istardanismanlik.com/Maxqda> adresinden alındı
- Işıklı, Ş. (2017). Web 2.0, Dijital Usu Yeniden İnşa Edebilir mi? *Online Academic Journal of Information Technology*, ss. 52-74.
- İşler, A. Ş. (2005). İlköğretimin İlk Yıllarındaki Sanat Eleştirisi Uygulamaları ve Bu Uygulamaların Eleştirel Düşünme Gelişimi Açısından Önemi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*(1), ss. 135-149.
- Janis, I. L. (1949) The Problem of Validating Content Analysis. H.D. Lasswell ve ark (eds), *The Language of Politics: Studies in Quantitative Semantics*, George Stewart. New York, pp. 55-82.
- Jean, J. (2017, Temmuz 2). Talk “ Like a Man”: Feminine Style in the Pursuit of Political Power. *eScholarShip*, 5-125. *eScholarShip*: <https://escholarship.org/uc/item/31k6q9tb> adresinden alındı

- Josopline, D. (1997). *Feminist Teori*. (A. Bora, M. Gevrek Ağduk, & F. Sayılan, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaplan, A. (1943). Content Analysis and The Theory of Signs. *Philosophy of Science*, 0(2), ss. 230-247.
- Kara, H. (2019). *Çinlilik ve Çin'de Ötekiler*. Ankara: Atlas Yayınları.
- Karakaş, M. (2013). Türkiye'nin Kimlikler Siyaseti ve Sosyolojisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(2) Temmuz, ss. 1-44.
- Karakaş, M. (2013). Türkiye'nin Kimlikler Siyaseti ve Sosyolojisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(2).
- Kaya, G. (2020). Kadın Derneklerinin Kadın Siyasal Yaşama Etkisi, KA-DER Örneği, ISBN: 978-625-7279-98-7 Ankara: İKSAD Yayınevi
- Keskin, E. (2006). *Devlet Kaynaklı Cinsel Şiddet Üzerine*. İstanbul: Punto Yayınları.
- Kılıç, M. (2015). The Deterritorialization of Women in the Masculine Language of Philosophy through Historical Examples. *KADEM*, 69-78.
- Kirkland, D. (2015). Black Masculine Language. *The Oxford Handbook of African American Language*.
- Koçak, A., & Arun, Ö. (2006). İçerik Analizi Çalışmalarında Örneklem Sorunu. *Dergi Park*, Cilt 4, Sayı 3, ss. 21-28.
- Koçer, N. (2014). Anne ve Çocuk İlişkisinde Geçirilen Zamanı Nitelikli Kılmak: Sınırlı Zamanlarda Kaliteli İlişkiler Kurmaya Yönelik Öneriler. *Kadın ve Toplum*, 13(2).
- Koğacıoğlu, D. (2006). Geleneksel Söylemleri ve İktidarın Doğallaşması: Namus Cinayetleri. *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, 58(3), ss. 1-2.
- Kolay, H. (2015, Nisan). Kadın Hareketlerinin Süreçleri, Talepleri ve Kazanımları. *EMO Kadın Bülteni*, Sayı: 3, ss. 5-11.

- Krippendorff, K. (1980). *Content Analysis: An Introduction to is Methodology*. Beverly Hills: Sage.
- Laclau, E. (2015). *Evrensellik, Kimlik ve Özgürleşme*. (E. Başer, Çev.) İstanbul: Birikim Yayınları.
- Lawler, S. (2008). *Identity Sociological Perspectives*. Cambridge: Polity Press.
- Lorber, J. (1994). *Paradoxes Of Gender*. London: Yale University Press.
- McAfee, N., & Katie, H. (2021, 6 16). *Kualia Felsefesi*. Feminist Siyaset Felsefesi (Stanford Felsefe Ansiklopedisi): <https://kualiafelsefedergisi.com/2020/11/feminist-siyaset-felsefesi-stanford-felsefe-ansiklopedisi/> adresinden alındı
- Mead, G. (1972). *Mind, Self and Society*. *The University of Chicago Press*, 18.
- Michael, B., & Ferrari, J. (1996). Identity orientation and decisional strategies. *Personality and Individual Differences*, Sayı: 20, ss. 597-606
- Miller, P. (1993). *Theories of Developmental Psychology*. New York: W.H. Freeman.
- Millett, K. (1969). *Cinsel Politika*. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Millett, K. (2018). *Cinsel Politika*. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Morsümbül, Ü. (2010). Ergenlikte Kimlik Gelişimini Açıklayan Yaklaşımlar/ Modeller: Ergen Ruh Sağlığı Açısından Sonuçları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(2), s. 105.
- Mutlu, A. (2017). Niteliksel Bağlamda Kadının Siyasetteki Yeri ve Anlamı. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (9), ss. 24-46.
- Nazlı, A. (2015). *Kadın Bedeni ve Toplumsal İzdüşümleri: Sosyolojik bir Bakış*. İstanbul: Opsiyon Yayınları.
- Online Etymology Dictionary. (2020). Online Etymology Dictionary: <https://www.etymonline.com/> adresinden alındı

- Oralgül, E. D. (2016). Judith Butler'ın Kimlik ve Siyaset Anlayışı. *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 9 (1), ss. 47-62.
- Ökten, Ş. (2009). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, 5(2), 303.
- Öner, S., & Özdemirkıran, M. (2017). Uluslararası İlişkiler (Ui) Disiplininin Eril Dili ve Türkiye’de Kadın (Uİ) Akademisyenlerinin Disiplinin Eril Diline Bakışları. *Alternatif Politika*, 9 (3), ss. 361-384.
- Özcatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF*, 1(1).
- Özsöz, C. (2008). Kültürel Feminist Teori ve Feminist Teorilere Giriş. *Sosyoloji Dergisi*, 6(1).
- Öztan, E. (2019). Ad Koymak Önemlidir: Toplumsal Cinsiyet ve Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Düzeni. *Aramız Kalmasın "Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Derneği"*, 1(2), ss. 31-47.
- Özüdoğru, B. (2018). Beyaz Feminizm ve Öteki Kadınlar. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (12), ss. 304-319.
- Pervizat, L. (2006). An Interdisciplinary and a Holistic Attempt to Understand the. *A Comparative Perspective on Crimes of Honour*.
- Petö, A. (2014). İdeal Aile: Algı ve Feminist Tartışmalar. U. Dufner, & S. Sevim içinde, *Başka Bir Aile Anlayışı Mümkün mü?* İstanbul: Görsel Dizayn Ofset.
- Pınarcıoğlu, N. Ş. (2017). Eril Siyasette Kadın Temsili (Mi?). *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt: 7, Sayı 1-1, ss. 12-24.
- Postl, G. (2009). Feminizm. *Cogito*.
- Ramazanoğlu, C. (1989). *Feminism and the Contradictions of Oppression*. London: Routledge.

- Rowbotham, S. (1994). *Kadınlar Direnişi ve Devrim*. (N. Şarman, Çev.) İstanbul: Payel Yayınları.
- Sakallı Uğurlu, N. (2003). Cinsiyetçilik: Kadınlara ve Erkeklere İlişkin Tutumlar ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kavramı. *Türk Psikoloji Yazıları*.
- Saliya, D. A. (2017). *Judith Butler ve Postmodern Feminizm*. İstanbul: Kibele Yayınları.
- Santrock, J. (2017). *Ergenlik / Adolescence*. (D. Siyez, Çev.) Ankara: Nobel Akademik.
- Savcı, İ. (2011). Toplumsal Cinsiyet ve Teknoloji. *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi*, 54(1).
- Savran, G. A. (2006). Kadınların Siyasi Temsili. “*Hareket Noktası Toplumsal Cinsiyet Olmalı*. Ankara: Dipnot.
- Savran, G. A. (2019). *Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Savran, G. A. (2019). *Beden Emek Tarihi Diyalektik Bir Feminizm İçin*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Serdaroğlu, U. (1998). *Feminist İktisat'ın Bakışı Postmodernist Mi?* Ankara: Efil Yayınevi.
- Shahryar, H., Naser, N., & Kobra, V. (2020). Didactic Literature Review. *Scientific Information Journal*, ss. 177-204.
- Solmaz, E. (2018). Özbek Halk Kültüründe Doğum ile İlgili Pratikler. *Folklor Akademik Dergisi*, 1(1), ss. 127-136.
- Soyer, S. (2008). *İki Kadın Bir Feminizm*. Ankara: Net Kitaplık.
- Stone, P., Dunphy, D., Smith, M., & Ogilvie, D. (1966). *The General Inquirer: A Computer Approach to Content Analysis*. Massachusetts: The M.I.T. Press.
- Subaşı, M., & Okumuş, K. (2017). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), ss. 419-426.

- Sultana, A. (2019). Ataerkillik ve Kadının İkincilliği; Kuramsal Bir Analizi. *Journal of Oriental Scientific Research*, 1(16), ss. 417-427.
- Sumbas, A. (2015). Kadının Politik Temsil Meselesi Üzerine Bir Tartışma. *İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 1(53).
- Tickner, A. (2001). *Gendering World Politics*. New York: Columbia UP.
- Timur, T. (2002). *Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Timurturkan, M. (2019). Annelik, Söylem ve İktidar: Eleştirel Bir Tartışma. *SDU Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(47), ss. 64-78.
- Tong, R. (2017). *Feminist Thought: A More Comprehensive Introduction*. London: Westview Press.
- Tutar, H. (2016). *Sosyal Psikoloji: Kavramlar ve Kuramlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Türk, P. (2010). *Kadın ve siyaset ilişkisi üzerine sosyolojik bir araştırma : Bursa'da AKP ve CHP kadın kolları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). *Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Milletvekilleri Dağılımı*. (2022, 5 13). <https://www.tbmm.gov.tr/SandalyeDagilimi> adresinden alındı
- Ulusoy, E. (2020). Kimlik İnşası ve Politikaya Aktarımı. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 57, ss. 325-342.
- UNDP Türkiye. (2011). 2011 İnsani Gelişme Raporu: <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/pressreleases/2011/11/02/2011> adresinden alındı
- United Nations. (2019). Sustainable Development Goal 5. United Nations SDGs Knowledge Platform: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2019/09/> adresinden alındı

- Utma, S. (2019). Kadına Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı ve Cam Tavan Sendromu. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 11 (1), ss. 44-58.
- Vandenbos, G., & American Psychological Association. (2015). *APA Dictionary of Psychology* (2 b.). Washington, DC: American Psychological Association.
- Vikipedi. (2020, Aralık 28). Vikipedi, Özgür Ansiklopedi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Toplumsalla%C5%9Fma> adresinden alındı
- Vikipedi. (2020, Ocak). Feminizm: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Feminizm> adresinden alındı
- Vikipedi. (2021, 6 16). Cinsiyet: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Cinsiyet> adresinden alındı
- Vikipedi. (2021, Ocak 5). Vikipedi, Özgür Ansiklopedi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Feminizm#Feminizmin_k%C3%B6keni adresinden alındı
- Vikipedi. (2021, Nisan). Radikalizm: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Radikalizm> adresinden alındı
- Vikipedi. (2021, Mart 18). Vikipedi, Özgür Ansiklopedi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Ataerkillik> adresinden alındı
- Volkan, V. (2009). *Kimlik Adına Öldürmek: Kanlı Çatışmalar Üzerine Bir İnceleme*. (M. B. Büyükkal, Çev.) İstanbul: Everest Yayınları.
- Weber, R. (1989). *Basic Content Analysis*. Sage: London.
- Weeks, K. (2012). *Feminist Öznelerin Kuruluşu*. (İ. Özküraplı, Çev.) İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Wollstonecraft, M. (2019). *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*. (D. Akın, Çev.) İstanbul: Kafka.
- Wollstonecraft, M. (2019). *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*. İstanbul: Kafka.
- Yapıcı, A. (2004). *Din Kimlik ve Ön Yargı Biz ve Onlar*. Adana: Karahan.

Yıldırım, Ö. (2021, Ocak 8). *Felsefe Gen.* Köktencilik (Radikalizm) Nedir?: <https://www.felsefe.gen.tr/koktencilik-radikalizm-nedir-ne-demektir/> adresinden alındı

Yıldız, M. E. (2015, 1 1). *E-Arşiv.* <http://adudspace.adu.edu.tr:8080/xmlui/handle/11607/1462> adresinden alındı

Yüksel, Y. (2015). İçerik Çözümlemesi. *Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 5(1), ss. 1-60.

Zaidman, N., Janson, A., & Keshet, Y. (2017). “Power From Within” and Masculine Language: Does New Age Language Work at Work? *Journal of Management Inquiry*.

Marysia Zalewski (1999) Playing ‘like a girl’: A response to Molly Cochran, *Cambridge Review of International Affairs*, 12(2), ss.57-60, DOI: 10.1080/09557579908400242